

P. I.
228

CONVORBIRI LITERARE

No. 7.

BUCUREȘTI, IULIE, 1912.

Anul XLVI.

DIRECTOR: S. MEHEDIȚI

CUPRINSUL

- Duiliu Zamfirescu. — La monumentul lui Costachi Negri.
Matthias Friedwagner. — Mihail Sadoveanu.
Em. Clomac. — Muza astrelor; Urania (versuri).
M. Chirițescu. — Vrăbioașa.
Ion Al-George. — Sapho (comedie).
I. Pillat. — În ritmul antic (versuri).
I. Bobescu. — În amintirea lui Costachi Negri.
Vintilă V. Paraschivescu. — Scrisoare (versuri).
C. Fedeș. — Cugetările lui Marcu Aureliu „către sine însuși”.
E. Lovinescu. — Gheorghe Asachi (Încercare biografică).

Fapte: Biologie: Viața și microbi; Fiziologie: Un procedeu pentru a sporii capacitatea de muncă a minții; Higienă: Rolul apei în timpul mesei; Medicină: Auto-intoxicația alimentară; Pedagogie: Congres de educație.

Recensii: Leo Claretie: La Roumanie intellectuelle contemporaine; Dr. V. Bologa: Anuarul școlii civile de fete a „Asociațiunii pentru literatură și cultura poporului român”; Al. T. Stamatiad: Poemele în proză ale lui Baudelaire.

Reviste: Revue Bleue; La Nature.

- E. Lovinescu. — *Cronica literară:* Pe volumul lui St. O. Iosif; Pe un volum al meu; Teatrul d-lui G. Diamandy.
P. Stănescu. — *Ancheta Școlară:* Colaborarea între școală și biserică.

Bibliografie.

P. 13.873.
BUCUREȘTI

Instiit. de Arte Grafice CAROL GÖBL S-sor I. St. Rasidescu

16, STRADA DOAMNEI, 16.

1912.

Din publicațiunile colaboratorilor mai vechi

Literatură, Filosofie, Istorie.

ALECSANDRI V. Poezii, teatru, proză.
BOGDAN I. Vechile cronici moldovenești până la
 Ureche, Buc. 1891.
 — Cronici inedite, Buc. 1895.
 — Vlad Tepeș, Buc. 1896.
 — Documente brașovene, Buc. 1905.
 — Album paleografic, Buc. 1905.
CARAGIALE I. L. Teatru, romane, schițe.
CONTĂ V. Încercări de Metafizică.
 — Teoria fatalismului.
CREANGĂ I. Povești și amintiri din copilărie.
EMINESCU M. Poezii și proză.
MAIORESCU T. Discursuri parlamentare, 4 vol.
 — Critice, ed. II, 3 vol.
 — Logica, ed. V, 1 vol. 1898.
 — Einiges Philo-sophische in gemein-
 fasslicher Form. Berlin 1861, 1 vol.
 — Patru romane trad. 1 volum.
 — Precedente Constituționale, 1 broș.
 — Aforismele asupra înțelepciunii în
 viață, de Schopenhauer, trad. din
 limba germană, ediția 4. 1 vol.
 1902.

MAIORESCU T. Reforma Instrucțiunii publice
 volum, 1891.
 — „În contra Socialismului” trad. din
 H. Spencer, broșură, 1893.
 — Copilul Kyolf, traducere din Ibsen
 1 vol. 1895.
NAUM A. Traduceri, Iași, 1875.
 — Versuri, Iași, 1890.
 — Povestea vulpii, Buc. 1903.
NEGRUZZI IACOB. Opere complete, 6 vol.
ONCIU D. Zur Rumänischen Streitfrage, Inns-
 bruck 1887.
 — Geschichte der Bukowina, Wien, 1899.
 — Originile Principatelor române, Bu-
 curești 1899.
 — Din Istoria Românilor, Buc. 1906.
VOLENTI N. Poezii, Iași 1891.
ZAMFIRESCU DULIU. Nuvele 1 volum, 1888.
 — Fără titlu, 1 volum, 1883.
 — Alte orizonturi, 1 volum 1895.
 — Lume Nouă și lume veche (roman).
 — Viața la țară, roman.

ABONAMENTUL :

Pe jumătate de an, 10 lei; pe un an, 20.

Pentru institutele de cultură, ofițeri, profesori secundari și admi-
 nistratori de plasă:

Pe jumătate de an, 6 lei; pe un an, 12.

Pentru institutori, preoți, învățători și studenți:

Pe jumătate de an, 5 lei; pe un an, 10 lei.

Pentru Austro-Ungaria, 12 coroane.

Pentru străinătate, 25 lei.

*

Manuscrisurile pentru *Convorbirile Literare* se trimit D-lui **S. Mehedinți**,
 profesor universitar, strada Racoviță 12. (Telefon. 17/34). Manuscrisurile ne-
 publicate nu se înapoiază.

*

Autorii, cari doresc să li se anunțe publicațiunile sau să li se facă dări de
 seamă în *Convorbiri Literare*, sânt rugați să trimează câte un exemplar pe
 adresa D-lui **S. Mehedinți**. Tot D-sale vor fi adresate revistele, publicațiunile
 periodice sau ziarele care au schimb cu *Convorbirile Literare*.

*

Pentru abonamente și orice chestiuni de administrație să se adreseze „In-
 stitutului de Arte Grafice Carol Göbl S-sor I. St. Rasidescu”, Str. Doamnei
 No. 16, București.

*

Pentru numere eventual neprimite, administrația nu răspunde
 decât celor ce reclamă până într-o lună de la apariția numărului.

CONVORBIRI LITERARE

No. 7.

BUCUREȘTI, IULIE, 1912.

Anul XLVI

LA MONUMENTUL LUI COSTACHI NEGRI

Printre caracteristicile popoarelor tinere, nepăsarea și exagerația sunt două atribute extreme, de care deopotrivă s'ar cuveni să ne ferim: să nu uităm pe cei ce ne-au făcut bine, dar, când ne aducem aminte de ei, să nu umflăm laudele.

În această notă justă se ține orașul Galați, când ridică un monument lui Costachi Negri, după 36 ani dela moarte și 100 de ani dela nașterea sa.

Din pleiada de bărbați ce au făurit statul nostru de astăzi, figura lui Costantin Negri se desprinde, vioae, dar nobilă și austeră.

Fiu de boier mare, unul din pretendenții la domnie ce aveă cei mai mulți sorți de izbândă, cu Lascăr Catargiu, el se dete la o parte, când, în seara de 3 Ianuarie 1859, în adunarea dela Costachi Rolla, se propuse candidatura lui Cuza. S'ar zice că o nobilă fatalitate hărăzise acestor locuri menirea de a da țării pe primul ei ales! Căci Lascăr Catargiu sau Costachi Negri sau Alexandru Cuza erau gălățeni sau din preajma Galațului. S'ar mai putea zice că nicăeri nu răsunară cu mai mare tărie, cuvintele lui Kogălniceanu, decât aci, pe malul înghețat dela Țiglina, când acesta rosti Domnitorului, în ziua de 5 Ianuarie, memorabilele cuvinte: «după una sută cincizeci și patru de ani de dureri, de umiliri și de dregadare națională, Moldova a reintrat în vechiul ei drept, consfințit prin capitulațiile sale, dreptul de a-și alege pe capul său, pre Domn». Aici, pe ma-

lurile bătrânului fluviu, unde tăbărâse divinusul nostru Împărat, a incolțit cu mai mare putere simțământul patriotic, în momentul renașterii.

Și cum s'a dat la o parte dela scaunul domniei, tot cu aceeași modestie și cu același devotament s'a pus Negri în serviciul lui Cuza, primind numai decât să facă parte dintr'o comisiune, cu N. Catargiu (1) și colonelul Mavriki, care să meargă la Poartă spre a notifica Sultanului suirea lui în scaunul Moldovei.

Eră foarte importantă dar cu mult mai ușoară misiunea lui Alexandri pe lângă Împăratul Napoleon și chiar pe lângă Lord Malmesbury, de oarece, dintre Puterile garante, Prusia, Sardinia, Rusia și Franța ne erau binevoitoare, Turcia și Austria potrivnice, pe când Anglia evoluă către Franța.

Costachi Negri, numit Agent al Moldovei pe lângă Poartă, în locul lui Fotiades, este numit, la 31 Octomvrie, ad-interim și Agent al Munteniei, în locul lui Aristarchi. Acesta este cel d'întâi act diplomatic al lui Cuza, pentru recunoașterea unirei Principatelor de către Poarta otomană.

În anul 1860 se săvârși, de către primul Domn român al Principatelor-Unite, un act de cea mai mare însemnătate politică: la 22 Septemvrie, Alexandru Ion I porni din Galați către Constantinopoli, spre a se infățișa suzeranului său. Vizita aceasta se făcu în cele mai strălucite condițiuni. Nimic din ceremonialul odios al primirii Domnilor vasali nu se aplică vizitei lui Cuza. Domnul român fu găzduit în palatul Emirgian, ca prințul Napoleon și marele Duce Constantin; intră, la audiență, nu prin poarta cea mică, ci prin acea a Sultanului; Padișahul așteptă pe prințul român în picioare; Marele Vizir îl conduse până la ușă; Sultanul îi trimise o sabie de onoare împodobită cu pietre scumpe, etc., etc.

(1) A cărui văduvă trăește și astăzi în Galați.

Toată această primire fusese pregătită de Costachi Negri, care, prin darurile sale sufletești, plăcuse ambasadiorilor, în special celui francez, lui Fuad-pașa și lui Sevfet-pașa.

Dar rolul cel mai mare, din întreaga viață politică a lui Negri, fu acela pe care-l jucă el în momentul *unirei*. Marii dregători ai Porței; ambasadorii Francei și ai Angliei (D-nii Lavalette și Bulwer); consiliul de miniștri din Moldova, cu Panu în frunte; cel din Muntenia, cu Manolachi Kostaki; ambele corpuri legiuitoare întrunite pentru deslegarea chestiei rurale, toți și toate își găseau răsunset în marele suflet al acestui român, modest dar înțelept. La 25 Noemvrie 1861, Teodor Calimaki, secretarul lui Negri, aducea la Galați firmanul unirei.

De mare însemnătate este iarăși și *secularizarea bunurilor mănăstirești*, în care Negri a avut de luptat la Constantinopoli cu șiretenia călugărilor și cu influența Rusiei, și cu care ocazie a pregătit importanta sa lucrare *Mémoire présentée à la Commission internationale pour les convents dédiés*.

Aceasta este activitatea politică a lui Costachi Negri, schițată în linii mari.

Dar C. Negri a fost și scriitor. El a compus *Nopțile venețiane*, *Strigoiul*, *Călugărița*, și a tradus poeme din Byron și alți autori străini.

După detronarea lui Cuza, el s'a retras în castelul său de pe malul Trotușului.

În stânca ce se vede și astăzi, bat valurile reci, aducând de departe melancolia vremii trecătoare. Oamenii ce s'au trudit pentru binele public, mor sceptici și răniți, fiindcă la foarte puțini le este dat să vadă roadele trudii lor și la mai puțini încă să li se recunoască meritele, în viață. Așa muri Costachi Negri în 1876.

În numele Academiei Române, care venerează memoria tuturor marilor bărbați ai patriei, viu să mă

Inchin înaintea imaginii aceluia, care, cu Kogălniceanu și Cuza, a făcut *Unirea, Secularizarea mănăstirilor, Improprietărea țăranilor*, pregătind astfel epoca eroică dela 1877 și era de bogăție dela 1912.

Ca diplomat, îmi amintesc că Negri este părintele nostru al tuturor celor ce ne-am petrecut o viață printre străini, luptând să apărăm drepturile și prestigiul țării. Dela nimeni nu puteam învăța mai bine arta aceasta, decât dela primii noștri Plenipotențieri: Negri la Constantinopol; Alexandri la Paris, Londra și Turin; Steege la Viena și Berlin.

Cu inaugurarea monumentului lui Cuza la Iași, la care Primul și viteazul Rege al României a salutat memoria Primului domn al Principatelor-Unite; cu monumentul de astăzi, ridicat în amintirea lui Costachi Negri, țara noastră începe să dea dovadă de maturitate și de civilizație, căci gratitudinea nu o înțeleg copiii și sălbatecii.

DUILIU ZAMFIRESCU

MIHAIL SADOVEANU

Decând cele de odinioară două principate dunărene, după lupte seculare pentru libertate și unire, își ajunseră în sfârșit ținta dorită, literatura românească mai nouă n'a rămas pentru străinătate cu totul necunoscută, căci deodată cu simpatiile politice ale Europei apusene s'a îndreptat atenția ei și asupra străduințelor intelectuale ale acestui tânăr stat. De timpuriu încă poezia populară, cea de o frumuseță specifică, își câștigă atenția meritată prin traducători (în Franța prin traducerea lui V. Alecsandri: «Ballades et chants populaires de la Roumanie» 1855, în Germania prin traducerea lui Wilhelm von Kotzebue: «Rumänische Volks poesie» 1857); dar și poeți artiști la vremea lor au fost traduși, precum același V. Alecsandri, care a cântat tinerei libertăți cântecul de leagăn, D. Bolintineanu, ale cărui poezii în limba franceză nu i-au făcut un renume mai mic decât creațiunile sale românești în patrie, apoi M. Eminescu, cel mai mare talent liric al Țării, precum și alții. Acei doi stăteau mai mult sub influența romanticismului francez, acesta sub influența liricei germane, reprezentată prin Heine și Lenau și de aceea cunoștința și aprecierea operilor lor s'a făcut înna-
inte de toate după aceste puncte de vedere. Și alți poeți cu renume și autoritate în patrie au fost introduși în literatura germană de *Carmen Sylva* prin o traducere frumoasă ca formă și de o profundă resimțire a fondului («Rumänische Dichtungen», Bonn 1889). Desvoltarea culturală pe toate terenele deși numai la orașe vădită, a produs o bogată generație de talente distinse, sub curentul criticei lui Titu Maiorescu, care odinioară își făcuse studiile sale la școalele germane și care acuma, în toamna vieții sale, conduce și destinele politice ale

(1) D-l profesor Friedwagner fost rector al Universității din Cernăuți a binevoit să trimită C. L. o traducere a studiului d-sale despre Sadoveanu.

Țării, în calitate de ministru președinte. O viață nouă se ivi iarăși cu revista «Sămănătorul» sub conducerea (1904 ș. u.) lui *Nicolai Iorga*. Acolo fiecare talent original găsește găzduire binevoitoare, primind direcția spre o afirmare mai energică a sufletului românesc în literatură (1). De atunci se mișcă pretutindeni o generație tânără de poeți și scriitori, și precum unii mai vechi (2) fură cunoscuți și lăudați în țările graiului german, prin traduceri ale operelor alese, așa poate unul sau altul dintr'aceștia va găsi și aici cetitori, căci interesul pentru limba și literatura românească e în o creștere vădită.

Unul din cei mai fecunzi și mai cetiți prozatori din generația tânără este *Mihail Sadoveanu* (3). Cunoscut fiind în toată România din anul 1904 prin «Povestiri»-le sale, el a publicat de atunci alte șaptesprezece volume (4), urmând foarte re-

(1) O altă direcție reprezintă «Viața Nouă» a lui Ovidiu Densusăneanu (de la 1905).

(2) Așa b. o. maestrul stilului, de o finetă plastică franceză. *B. Delavrancea*, *A. Vlahuță*, *I. L. Caragiale*, în diferiți ani din revista «Aus fremden Zungen» (cfr. *G. Alexici*. Istoria literaturii românești, în traducerea germană a lui K. Dieterich, Lipsa 1905). *I. L. Caragiale* a apărut și la Reclam, unde a apărut și *I. Slavici*. O consemnare a traducerilor ar da din an în an o listă tot mai mare.

(3) Numele de localitate *Sadova* (slavonește *sad* = pomăt) e foarte lătit; de aceea s'a format, cu ajutorul sufixului *eanu* (în slav. bis = *Jan*) care arată obârșia, numele de persoană adjectival la origine.

(4) Aci urmează consemnarea scrierilor mai mari ale lui Sadoveanu. Cu excepția celor din urmă, toate celelalte au apărut în editura «Minervei» din București:

Povestiri, 1904 ed. II, 1906.

Șoimii, 1904, ed. II 1905, ed. III 1910.

Dureri înăbușite, 1904.

Crâșma lui Moș-Precu, 1905 ed. II 1910.

Povestiri din Râzboiu, 1905.

Floare ofilită, 1906.

Amintirile Câprarului Gheorghiță, 1906, ed. II 1909.

Mormântul unui copil, 1906, ed. II 1910.

La noi în viișoară, 1907.

Insemnările lui Niculai Manea, 1907.

Vremuri de bejenie, 1907.

O istorie de demult, 1908.

Oameni și locuri, 1908.

Cântecul Amintirii, 1909.

Povestiri de seară, 1910.

Duduia Margareta, 1910.

Apa morților, 1911.

Un instigator, 1912 (Editura «Flacăra»).

Cele mai multe din volumele acestea sunt culegeri de nuvele, povestiri și schițe, în număr de peste o sută. Pentru un conținut nu e, așadar, loc.

pede un volum după altul; între ele mai multe în două sau trei ediții, ceea ce nu e un mic succes într-o țară, în care păturile societății mai înalte preferă limba și literatura franceză celei de acasă. În Germania au fost mijlocite pentru cercuri largi «Ionică» prin «Deutsche Rundschau», (Numărul de Ianuarie 1907), iar nuvela «Cântecul de dragoste» și alte povestiri în traducerea domnișoarei *Eleonora Borcia* din Sibiu; traducerea (cu o prefață de prof. Dr. G. Weigand) a apărut în biblioteca universală a lui Reclam (Numărul 5.044) (1). Rândurile noastre, cari se ocupă mai de aproape de poet, însă numai în formă de schiță, vor afla poate oarecare interes.

Sadoveanu e de origină din Moldava de sus, țara care a dat literaturii românești pe un Eminescu și pe alți poeți renumiți, iar tinerei națiuni un șir de însemnați bărbați de stat; locul său natal e Pașcani, (2) iar reședința acum de mai mulți ani Fălticeni, amândouă orașele nu departe de Târgul-Neamț, patria lui *Ion Creangă*, neîntrecutul zugrav al vieții populare moldovenești. (3) Prin faptul acesta modelul, subiectele și coloritul povestirilor și descrierilor sale pareă acum pentru dânsul hotărât de dinainte. Și nu e nici o îndoială de influența lui *Creangă* asupra lui Sadoveanu. «... Pentru dânsul m'am luptat cu pumnul și cu cuvântul împotriva colegilor munteni care nu-l înțelegeau și nu-l prețuiau așa cum voiam eu. Pentru mine *Creangă* eră o mândrie, eră un strigăt de luptă» (4) căci înainte de toate limba lui Sadoveanu e moldovenească, deși în anii din urmă, la sfatul criticei, a evitat tot mai tare și mai tare asemenea provincialisme. Precum *Creangă* așa și el pare să fi dibuit după expresii populare, însă într-o măsură cu mult mai mică, în orice caz e un merit că pe lângă toate acestea în genere s'a ferit de neologime franțuzești (5), fără

(1) «Răzbunarea lui Nour» cea înfiorător frumoasă, în traducerea preotului bucovinean *Victor Zaharovitchi* din Mahala (Editura proprie 1911.) merită de asemenea o răspândire cât se poate de mare.

(2) Pe Siret, unde se ramifică linia București de linia Leov—Cernăuți—Iasi.

(3) Dintre frumoasele basme ale acestuia a fost edat decurând «Harap Alb» de *Gustav Weigand*, împreună cu o traducere în germană și cu note (I. A. Barth, Lipsca, 1910).

(4) Un instigator p. 60 ș. u.: cfr. *O. Densușeanu*, «Viața Nouă» VII. 471.

(5) Totuși se furișează câte unele, ceea ce o fi una din urmările repejunei, cu care lucrează, așa b. o.: Șoimii p. 11 *amantă*; 23 *peisagiu*; Însemnările p. 5 *creionul*, 7 *savantă*, 53 *Arusou* (*Arousseau*), 146 *convoiul* (dar aci, după spusa lui, publică hârtii rămase dela altul) ș. a.

de cari astăzi se crede a nu mai ieși la capăt. Limba lui e populară, mai ales în înțelesul acela că, ea corespunde fantaziei, simțirii și logicei populare că, din țărani nu face târgoveți, precum unii scriitori mai vechi și moderni o fac și la noi în Germania. În personagiile sale găsim adevărați viețuitori dela țară, începând cu boierii nelustruiți și sfârșind cu păstorii, toți deiarândul sunt aievea, nu actori sau măști. Moldovenеști sunt apoi locurile unde se petrec cele mai multe acțiuni. «Minunată țară a strămoșilor, hrănită cu sânge și cu lacrimi!» zice el în «Amintirile Căprarului Gheorghită» (153; călătoriile sale în «Oameni și Locuri» ne aduc înaintea ochilor aceste frumuseți împreună cu retrospectivеle istorice. Așa meditănd a călătorit prin țară și N. Iorga. Muntenia în parte cu alte referințe și cu alți oameni e cu siguranță mai puțin cunoscută poetului, Bucureștii ca oraș mare pare a nu-i prea place! Numai câteva povestiri (așa b. o. *Ivanciu Leul, Epilogul, Vântul, O povestire de sărbători* și începutul carnetului lui *Neculai Manea*) se petrec în Capitala Regatului român; câteva la cursul de jos al Dunărei, unde s'au luptat eroii; încolo locurile sunt târgușoare sau sate Moldovenеști, în cari povestitorul a trăit sau pe cari le-a vizitat, în orice caz locurile pe care și cetitorul le recunoaște foarte ușor, deși acestea seamănă foarte mult întreolaltă, precum e și în natură. Dorul de sat arde nu numai în sufletul soldaților lui, acesta e foarte devoltat și în sufletul poetului. După dreptul vorbind, capitala sa e vechiul oraș istoric Iași, care se înclină atât de pitoresc cu râpele lui și care amintește vremurile de demult apuse, cu bisericеle și turnurile lui. Acolo a absolvit studiile sale și poate tot acolo și-a făcut și serviciul militar. Plecând la Iași și venind dela Iași, acolo trăiesc cele mai multe din personagiile sale, acolo e centrul celui mai cetit roman al său «Șoimii». Dar chiar frumosul și pacinicul oraș Iași, al cărui Teatru Național îl conduce, n'a putut să-i strecoare în suflet impresii îndeajuns pentru a-l reține în loc. Ca toți poeții lirici, așa și Sadoveanu iubește singurătatea, pădurea, amurgul de seară, firea. De aceea nu ne surprinde, ba chiar presupunem bucuroși, că în zilele când lipsesc reprezentațiile la Teatrul Național, el se repede spre îndepărtatii Fălticeni, unde nici un sgomot nui tulbură gândurile și visurile sale. Prin această însușire caracteristică se explică fecunditatea cea mare a condeiului său, superioritatea operelor sale și, poate, și unele slăbiciuni. Acolo în liniștii Fălticeni l-am întâlnit întâiași dată. Și parcă-l văd încă înaintea mea cum șade liniștit și tăcut în mijlocul veseliei

celorlalți meseni, cari după un drum lung, părăsit, prin părțile acelea părăsite de oameni și cu iarna în spate, cum e pe acolo încă prin zilele lui Martie. După vre-o câteva pocale golite repede unul după altul ne înfierbântaserăm și deveniserăm din ce în ce mai vioi. Poate că neparticiparea aceea eră numai la aparență; poate că tocmai atunci i se iveau din nou icoane pentru o povestire de a sa, ca bună oară zâmbitorul crășmar, care stătea în fund gata să servească, sau varianta alteia dintre chipurile ce se părăndă adesea prin povestirile lui Sadoveanu. Așa, se vede, a stat poetul în crășma satului și a privit în sufletele oamenilor adunați. Intr'un asemenea loc, de bună seamă, a dat Sadoveanu de prototipul lui Radi-anu (Insemările lui N. Manea), sau de țărani sărăciți, cum e chipul,—atât de tragic,—al celui Ion Ursu, care, departe de ai săi, se silește să-și amortească durerea în cantina unei fabrici. (Dureri înăbușite). Una din povestirile sale, *Crășma lui Moș-Precu*, e strâns legată de o astfel de crășmă solitară, unde povestirea se reîntoarce de mai multe ori. De patima beției se sting unele din personagiile sale și se sfârșimă fericirea unor familii. Crășma e centrul vieții satești, unde fiecare se înfățișează fără silă; aici se ivesc motive pentru acțiunile lui. Poetul poate fi numit Teniers al Românilor; totuși arta sa nu se reduce la descrierea vieții de tavernă.

Sadoveanu e mai mult decât un zugrăvitor al vieții exterioare din Moldova sa, el e psiholog și cercetează interiorul. Chiar în «Povestiri»-le sale cele dintâiu acțiunea e neînsemnată și aproape disparentă. Mai mult decât întâmplările îl interesează pe dânsul procesele psihice, și pe noi cu mult mai mult. Cui nu-i plac descrierile stărilor sufletești, sau a icoanelor din natură acela multe din povestirile sale le va găsi fără conținut. Prin faptul că zugrăvește viața sufletească a oamenilor săi, dovedește o artă rară, care se desvoltă din ce în ce mai mult. Poate că pe *Paul Bourget* nu l-a cunoscut; de aceea, din fericire, i-a rămas necunoscută și maniera chinuitoare de anatomie psihică. De n'a fost deloc influențat de scriitori străini, aceasta e greu s'o spunem. Ion Ursu ne amintește, în ori ce caz, foarte mult naturalismul lui *Emile Zola*, alții se vor gândi mai adese la *Gorki*, iar descrierea vieții cazacilor ruși din stepă (*Șoimii*) ne apropie asemănarea cu celalalt rus—Gogol (1).

(1) «Taras Bulba», cfr. Alexici, Istoria lit. rom. pag. 174. «Biblioteca Minerva» No 16-17 conține trad. rom. a acestei opere de *Gogol*, dar traducerea pare să fie mai nouă decât romanul lui Sadoveanu. Și de

Și pentru schița patologică cu mania de persecuție (*Un dușman*) s'ar găsi modele («Strigoii» lui *Ibsen*?) Dar cine, ca Sadoveanu, are ochi deschiși pentru lumea ce-l înconjoară, vede singur icoanele acestea. Mai aproape e influențat dela cei din țară. *Creangă* a fost amintit; și ardeleanul *Ion Slavici* are efecte puternice cu descrierea intuitivă a vieții țărănești. Ar rămâne să ne mai putem gândi și la liricul *Coșbuc*. «*Vântul*», povestirea de Crăciun a lui Sadoveanu poate presupune o așa influență. În sfârșit a scociori peste tot locul după un imbold străin, e a umbla hoinar: poetul soarbe doar toate impresiile și apoi le făurește după bunul său plac. Într-o țară de sine stătătoare și lăsată în grija ei, încunjurată de străini, cine s'ar putea lipsi de influența contemporanilor renumiți, după ce odată această influență se simte atât de simpatcă? Întreaga literatură românească mai nouă înfățișează trăsături foarte comune, și o separare după grupe și influențe acuma ar fi încă prea pripită, de nu chiar imposibilă. Ocuparea cu toată dragostea de popor, viața și nevoile lui e comună; un contrast adese mare între el și clasele suprapuse și înstrăinate de dânsul se ivește spontan. Tânăra generație de poeți se țin de glia părintească întocmai ca și țărănimea românească. «Mirosul proaspăt de pământ umed» lui Sadoveanu îi pare mirezme dulci ca și lui *Sandu Aldea* «În urma Plugului». Mirosul de pământ în înțeles figurativ se strecoară printre frunzele celor mai multe scrieri ale sale. Faptul acesta îl trădează pe omul care a prins rădăcini adânci în pământul său.

Sadoveanu nu reprezintă *poporanismul* (1) în înțeles politic. Unde se ivesc sentimente de natura aceasta, ele rezultă dela sine din descrierea firească a referințelor dela țară. Nu e însă nici o îndoială că simpatiile sale le păstrează pentru țărani. În vreme ce viața orașelelor, cu plictiseala lor, cu funcționarii, cu femeile de-o semieducație plină de pretenții și pofte, apare în povestirile sale ca o lene sub masca ocupației, care ușor duce pe căi rătăcite și care numai cu greu scapă de satiră, poetul petrece cu întreg sufletul său cu țărani și cu păstori,

scrierea lui *Tolstoi* «Stăpân și slugă» (asemenea tradusă în românește) amintesc mai multe povestiri de-ale lui Sadoveanu, în cari se descrie raportul de viață dintre boieri și slugi.

(1) Impotriva *poporanismului* în literatură își ridică glasul autorul romanului «Viața la Țară», *Duiliu Zamfirescu* în discursul său de recepțiune la Academie, îndreptându-se în contra lui *Slavici*, *Coșbuc* și *Goga*; pe Sadoveanu însă, cu dreptul, nu-l ia între ei (16 Mai 1909). Respunzându-i *Titu Maiorescu* mai slăbește atacurile aceluia. (Discursuri XXXIII).

cu desmoșteniții norocului, cu feciorii din flori ai boierilor, cari sunt nevoiți să stea ca slugi la curtea tatălui sau a fratelui lor vitreg, cu cei osândiți pe nedreptul sau pedepsiți prea aspru, cu copiii neglijăți și cu alți nenorociți de felul acesta. Cât de pătrunzător doar e descrisă femeia aceea sărmană care, greu bolnavă, trebuie să lucreze pe câmpul boierului în locul feciorului ei, înrolat la oaste (Spre Hârlău)! Chiar îndrăznețul *Cozma Răcoare*, haiducul, care în schimbul unei răsplăți bogate vrea să răpească pe o frumoasă văduvă și care apoi este preferat de dânsa instigatorului, chiar aceasta e o figură simpatcă. Astfel poetul oriunde se transpune în suflul poporului, pentru care violarea legilor din nevoe sau din nevoea de apărare e mai mult o nenorocire decât o fără delege. Despre un strein ciudat, decăzut (*Petrea Străinu*), care, lihnit de foame, își găsește adăpost la o stână, oamenii zic: «Trebuie să fie vre-un biet om peste care au trecut grele valuri.» În realitate acesta e un băstinaș, care odinioară fusese bine văzut, dar care a căzut în lanțurile desfrâului și a devenit un pungaș și un criminal. În cucoana preoteasă, care-l găzduiește, recunoaște pe drăguța lui de altă dată, părăsită apoi de dânsul. Altul dezertează din armată, deși nu cu gândul acesta, pentru a se răzbună asupra unui boier, care a sedus pe soră-sa; în cearta lor, acesta apărându-se îl omoară; primarul în urmă îl închide și-l maltratează. Doi ciobani îi ajută să fugă, și cetitorul simte că n'ar fi purces altfel decât poetul. Legea, ce-i drept, e împotriva vinovatului, dar morala nu-i pe partea aceluia, cari îl urmăresc (*Emigranții la Brazilia*). Un tânăr boier bătuse o slugă până la sânge și când văzuse că aceasta deși avuse prilej, pe vremea unei furtuni, să se răzbune, totuși nuse răzbunase, brutalul stăpân zice umilit: «.. brutele care se îmbată scuipă și sudue, tot au o leacă de inimă. Indură palme și umiliinți; și iartă.....» (Sluga). Astfel un păstor, undesmoștenit copil din flori al unui boier, cruță pe un lup, pentru că i-i milă de, fiara sălbatică lihnită de foame: «..... dacă nu le (mielul și oaia) mănâncă lupul, le mănâncă omul și tot nu scapă ele...» (Copilul nimănu). Servitoarele curții sunt sclave în adevăratul înțeles al cuvântului; chiar și femeile servitorilor cad pradă poftelor stăpânilor, fie din simpatie, fie de frică, ele sunt seduse, și apoi urmează răsbunare sângeroasă (*Codrul*) sau o mânie înăbușită (Păcat boieresc). Mișcătoarea e iubirea unui chihaia

(1) Un meșter al acestei satire e I. L. Caragiale în comediile sale pline de umor și causticitate.

față de tânăra sa soție, pe care i-o răpește moartea, fără ca să dea de vina ei. După mulți ani stăpânul său, care prin plecarea sa subită îi rupsesese aceleia inima, îl vizitează iarăși în căsuța sa părăsită, și amândoi își rechiamă cu jale în amintire chipul moartei (Moarta), fără ca văduvul să bănuiască pricina jelierii stăpânului său. Ce-i drept aci boierul pare ca ușuratec, dar nu fără simțire: și de altfel semenii săi rar când sunt în adevăr brutali (Emigranții). Dealtfel boierii orice fac se scuză pentru că așa este vechiul obicei. Ură împotriva lor nu caută să trezească, ba chiar și figuri simpatice nu lipsesc. *Cuza Vodă*, cel dintâiu domnitor al României încheiate, apare ca un om drept, popular, deși nelipsit de cruzime iar *Nour* din nuvela istorică cu acest nume e un adevărat erou; numai măreției lui sălbatice îi lipsește unele trăsături omenesti. Așa o trăsătură orientală se găsește și la boierul Siniș (în volumul «*O istorie de demult*») care-și ține pe nevastă-sa în castel ca pe o prizonieră și poate că încetîșor o omoară cu gelozia lui. Apare și o văduvă de boier, mândră și conștiuită de starea ei, care de dragul copiilor renunță la iubirea ei, și apoi, dar prea târziu, recunoaște că jertfa ei fusese din cale afară prea mare (Pustiul). Această glorie boierească, bătrână și cu începutul ei de prăbușire ne-o aduce poetul de repetite ori înaintea ochilor, fără tendință impusă, ci ca un cronicar nepărtinitor, care lasă să vorbească faptele.

Descriind feluritele păături sociale, cari trăiesc cu totul separate și fără cătuși de puțină înclinare a uneia spre alta, precum e în Apus, unde stările caută să-și mențină timbrul lor numai pe dinafară, căci contrastul din launtru dispare tot mai mult, mai ales între clasele care-și câștigă existența, descriind aceste păături Sadoveanu nu e doar un scriitor socialist. El nu încearcă să îndrumeze o schimbare a referințelor, ci le dă numai o anevoioasă explicare. Când *Th. Speranția* în scrierea sa «*Fete de azi*» prezintă crearea unei clase mijlocii prin presiunea de jos, din pricina subitelor schimbări a formelor de viață, ca o delicată însă irezistibilă aparență, atunci acesta se ocupă de una din cele mai ardente probleme ale prezentului, din Țara sa, cu intenția vădită de a descoperi ranele și de a contribui prin faptul acesta la sanarea lor; punctul său de plecare e cel puțin o problemă etică (1). Poetul nostru pare să n'aibă deloc o astfel de intenție. Din reședința sa idilică dela Fălticeni el descrie oamenii așa cum sunt sau așa cum i se prezintă. El

(1) Cfr. *Vieța Nouă* IV, 367.

deplânge soarta lor, dacă le merge rău, dar nu crede că-i dator literaturii să intervină. Și totuși cu greu poate fi mai mică influența lui asupra contemporanilor săi. O învățătură care rezultă dela sine nu e poate, mai puțin viguroasă. Sadoveanu și-a câștigat doar inimile tinere ale țării. Scrierile sale se excelează prin serioasa lor valoare etică; numai câteva povestiri fac abatere (acî ar fi de numit *Hanul boului*, *Povestea la al șaptelea pahar* și sfârșitul *Însemnărilor lui Manea*). Numai unde se vîră fondul de anecdotă și ia forma unei schițe de foileton, cu unicul scop, în aparență, de a înveseli pe cetitor, numai acolo merită reproșul ce i s'a făcut (1).

El descrie păturile de mijloc fără preocupare, dar și fără multă înfrumusețare. Apoi preoți, slujbași, învățători și în urmă miliția cu toate gradațiunile ei. În culoarea cea mai rea apar preoții dela țară. Aci trebuie că întîmplarea să fi fost deosebit de gravă, căci realitatea credem că nu e așa de bogată în figuri ca popa Ștefan (*Într'un sat odată*), care în fața unui muribund străin întreabă, cine îi va plăti îngropăciunea, dăruind rachiului mai multă atențiune decît aceluia; sau figuri precum e popa Dumitru, care, în prezența a doi tovarăși, botează o eapă cu vin, după toate formele ritului, fiind încă păgână, la crășma lui Mos-Precu, în vreme ce sărmana lui soție, deprinsă din copilărie la scene de astea triste, prin beția tatălui ei, tot popă, se zăuită în singurătatea ei și moare părăsită; sau cum e figura popei Ciotică din «*Șoimii*», care se ascunde sub laiță în casa unei neveste de țaran, arzându-i călcăii după dânsa, însă e târât afară deacolo în hohotul sătenilor; precum și alții de asemenea. «Din zece popi doi sunt rași negreșit....», e un loc în numitul roman «*Șoimii*», și această exagerare puțin amabilă, de bună seamă se va fi estins și asupra acestei stări în genere. Dar și figuri demne de preoți nu lipsesc. Admirabil e redat egumenul mănăstirii Rîșca de lângă Fălticeni (*Oameni și locuri*). Acesta fusese odinioară cioban și acuma încă în adânci bătrânețe se încaeră la luptă cu tâlhari sau imblânzește un cal sălbatic; sau popa Dumitrache Dăscălescu (în noaptea Anului nou), «un vrednic slujitor al Domnului, cu barba mare-albă, cu ochii șireți, plini de voe bună și împăcare», închide gura unui hulitor de Dumnezeu prin faptul că, îi aduce aminte de copilul lui, care, cu toate că medicul pierduse orice nădejde,

(1) Cfr. M. Dragomirescu, *Convorbiri (Critice)* 1907, p. 183 ș. u. Cu părere de rău, revista nu-mi stă aici la dispoziție. Aflu citația în *Vieașa Nouă*, III, 95.

totuși se însănătoșă, pentru că ei își luaseră refugiul la rugăciuni. Așa dar dușman al preoției nu-l putem numi pe poet. Poetul dedică micilor slujbași romanul «*Floarea oșlilită*», o «carte monotună ca și viața ce încheie.» Viața aceasta de province el o cunoaște până în amănunte din propria experiență, și nici nu eră posibil s'o descrie mai interesantă decum este. În romanul acesta apar felurite chipuri, nici unul respingător, nici chiar jucăușul Neculcea, puține însă simpatice, precum este moșul eroniei Tinca și aceasta însăși. Tot popor mărunț, cu slăbiciuni mari, cu inimi bune, dar cu minți înguste. Numai bătrânul Andrieș, minunat ca toți bunicii și bătrânii din povestirile lui Sadoveanu, se ridică deasupra mulțimei micilor orașeni, prin caracterul său natural, și prin iubirea sa mișcătoare către nepoata sa. El unul pare să fie capabil de o faptă energică, totuși i-i greu să înceapă, de vreme ce nenorocita Tinca își ascunde durerea ei, ca să nu-l întărească. În așa fel se potrivesc zilele și oamenii în orașul cel mic. Slujbașii se duc la birou, deși nu toți, apoi la crăsmă, încotro îi atrage vinul și crăsmărița. O nuvelă care s'a dezvoltat până la un roman. În mai toate povestirile politica joacă un rol de tot mic (în contrast cu realitatea); numai în liceul lui Neculai Manea, între alte chipuri destul de interesante, apare un individ, care trece mai departe numai pentru că agitează la alegeri și denunță (Însemnările). Subprefecții sunt slujbași fricoși, harnici, vornicii atarnă dela reușita alegerilor generale, deaceia rezervați și precauți. Când un jandarm arestează în sat pe vr'un străin, numai pe motivul că-i necunoscut acolo, vornicul satului nu se bizue să facă vr'o observare. Ei, dar străinul este un trimis al subprefectului, arestarea e pripită deci o greșală, pentru care se dă silința cu o duioșie comică să se coregă (O mică cercetare). Volnicia celor mari e descrisă minnat, iar satira, fie cât de ascunsă, e caustică și usturătoare, totuși însă alinată prin umorul care este darul cel mai mare al poetului; ca și Creangă. Scene de capitală lipsesc aproape cu totul. Numai pentru sguduirea descrierii realiste a bețivului bolnav de piept și a celor două fete ale sale, cari umblă pe drumuri de nevoe (Epilogul), chipurile vor fi luate din viața bucureșteană, pe care tânărul poet avuse prilej s'o cunoască în calitatea de slujbași în capitală. Dar această schiță a fost îndeajuns ca să și dovedească nu numai puterea lui de a descrie idile dela țară și de a zugrăvi atât de bine cercurile orașelor mici, ci și că e un maestru în descrierea realistă a mizeriei moderne din furnicarul orașelor mari. După adevărul natural și efectului, această schiță scurtă

poate, fără îndoială, să stea alături de descrierile lui Maxim Gorki.

În centrul multor povestiri stau femei sau fete. Acestea aparțin feluritelor pături sociale, cu o foarte mare variație de caractere a căror analiză n'o putem face aici din pricina spațiului prea mic. Pentru bătrânul boier *Nour* (o nuvelă istorică, a cărei acțiune se petrece la începutul secolului al XVI-lea, noră-sa înainte de toate este cea mai bună chizășie, că, el va avea urmași. La fericirea și durerea ei dânsul nu se gândește. El își crește pe nepotul său mult dorit, născut după moartea tatălui lui, numai cu dorința ca acesta să se răzbune asupra dușmanilor, care îi omorîră feciorul. Abia se ridicase băiatul și fu trimis împotriva Polonilor, și când scânteieri de sânge înroșiră cerul întunecat, bătrânul își dete sufletul cu conștiința liniștită că, răzbunarea a reușit. Tânguirea mamei după copilul ei pentru dânsul înseamnă slăbiciune femeiască. Resignarea sârmanei *Dochia* poate fi motivată prin obiceiurile vremii și ale stării, soarta ei pare cetitorului de o asprime inutilă, iar caracterul bătrânului în sălbătăcia lui pare exagerat. Sfârșitul țiganului îndrăgostit care înduioșează cu vioara lui pe tânăra boerită, soția stăpânului său (*Cântecul de dragoste*). — aduce aminte de «Blăstămul Cântărețului» des Sängers Fluch de Uhland). Nu mai puțin tragică e viața cultei boerite *Maria* (*Pustiul*) alături de bărbatul ei necioplit; dar ea trăiește mai mult pentru viitorul casei decât pentru fericirea ei. Pe lângă aceste aristocrate, cari sufăr în tăcere, întâlnim și altele, al căror dor de dragoste este mai mare decât frica de bărbat (*Subiect de nuvelă*) sau de rușine: Cea de adoua soție a boerului *Cuciuc* (*Ispita*) îl otrăvește pe bărbatul ei numai ca să poată trăi cu fiastul; iar acesta înlătură martorul, pe un servitor al său; dar amândoi sunt spânzurați, precum tot la spânzurătoare își sfârșește viața cea țărăncă sârmană, care l'a omorât împreună cu draguțul ei pe bărbatul ei nesuferit. Aceasta din urmă însă, cu toată sălbăticiunea ei, este mai simpatică decât nobila ei tovarășe de aceeași soarte. Mai puțin tragic decât în nobilime și în popor se finesc rătăcirile de căsnicii în stările de mijloc. Necredința se iartă deși premerge o bătaie bună (*Fiorul, Ivanciu Leul*), sau bărbații sunt orbi sau indulgenți ca și cu o fatalitate care nu se poate schimba. Când îi chinuște gelozia, ei se rezună în limetele legilor, cu răceală (*Tu n'ai iubit*) sau cu o continuă maltratare, și-și ajung astfel ținta, desfăcându-se de femei prin moartea ei (*Apa morților*). Numai bărbații din popor, precum este ferarul acela din *Un*

tipet atacă viața adulterilor. Intr'o încăierare strașnică cu Zaharia, drăguțul femeii care voește s'o apere de cruzimea bărbatului ei, cade și acesta în valurile sgomotoase ale apei, și amândoi luptătorii se înecă înaintea ochilor ei (Crâșma lui Moș-Precu). Un alt țaran îl prinde pe prietenul său la femeea lui și-l lovește cu muchea toporului, însă nu-l omoară, iar vinovata se alege cu o porție de bătae (dușmanii). Mai rău se termină intriga amoroasă între un fost mare vornic și femeea unui Răzeș, care la mijlocirea aceluia a fost ridicat la rangul da boierie. Rangul acesta însă nu i-a înblânzit sălbătăcia sângelui său precum nici prietenia nu-l împiedică, după o vânătoare, să impuște pe amândoi vinovații. Mai tragică e soarta aceluia țaran, care, după o boală grea, închircit, se reîntoarce la casa lui schimbată cu viața din fabricile orașului, fără voie, ci numai ca să poată scăpa pe ai săi de nevoi. Zărind din depărtare satul său, se oprește în vreme ce inima i se sbate cu putere: să fie oare adevărat ce s'aude că popa, cumătrul său, i-a sedus femeea, pe când el se usca înădușindu-se în fumul gros al fabricii. Din gura copiilor săi, cari nu-l mai recunosc, înțelege adevărul trist și se întoarce îndărăt, fără să-i mai calce vr'odată piciorul în casa lui, în care acum trăiește femeea cu popa. Incotro se duce, nici el nu știe? (*Dureri innăbușite*). Vina adulterului în aceste povestiri nu e numai pe partea femeilor. Ce-i drept, ele sunt ușurate, mai ales cele din clasa de mijloc, chochete, leneșe și în monotonia existenței romanele pariziene le pregătesc pentru cădere; dar un bărbat fără cultură și fără simțire profundă, o căsătorie fără alegere proprie, o viață fără iubire, le scuză în parte. Senzualism barbar găsim numai la doamna subprefectului Vasilescu, care la reîntoarcere, după petrecerea bărbatului ei la groapă, își chiamă iubitul acasă la dânsa (Povestiri de seară). Aceasta este o modernă matronă din Efes; dar sfârșitul acesta de adulter pare să fi fost pregătit încă pe vremea când trăia bărbatul ei. În urma lipsei de o pasiune mare sau și numai de o nestrămutată putere de hotărâre, eroinele celor trei romane ale lui Sadoveanu sunt aproape fără culoare. Impotriva sălbătăciei sau a ticăloșiei bărbaților aceste femei de cele mai multe ori nu dispun de nici o rezistență.

Cel d'întăiu roman, «Șoimii», se petrece în secolul al XVI-lea (1574). Prin revolta boierilor Ion Vodă cel Cumplit își pierde tronul și viața. Cei doi frați ai săi împreună cu vr'o câțiva credincioși («Șoimii») scapă, dar se poartă cu gândul de răsunare, care însă trăgănează multă vreme. În refugiul lor pe-

trec un timp mai îndelungat la curtea boierului Andrei Davi-veanu, — așa de frumos descris! — unde rănille trupului se vin-decă, însă iubirea din partea amândoror frații neasemeni către frumoasa nepoată a bătrânului, iubirea lor, la care fata răspunde, le cauzează o rană și mai primejdioasă, în inime. În urmă ei continuă expediția lor aventuroasă și răstoarnă depe tron pe usurpatul Petru Șchiopul, la Iași, după o luptă sângeroasă cu cruzimi îngrozitoare. Trădătorul scapă, dar tronul e recucerit. Dragostea lor către fată îi atrage iarăși la curtea boierului. Fiecare din frați știe de dragostea celui alt către aceeași copilă (o fică a trădătorului: pe care de altfel îl urăsc), însă nici unul nu și-au mărturisit altuia, și nici ei. Frumoasa llinca nu căpătă nici o veste dela cei doi și se uscă de dorul lor. Iubirea mistuitoare a celui mai tânăr îl înduioșează pe crudul erou, Nicoară Potcoavă, care renunță la fericirea sa și se întoar-ce înapoi; fratele cel mai tânăr ajunge însă tocmai în momen-tul, când o înmormântează pe fată. Ea se trecuse pe'n cetul de dor, și se pare că mai mult de dorul celui alt frate mai bătrân. Sălbatecul și răboinicul erou aude despre aceasta în tabăra Cazacilor, încotro plecase din nou, din vreme ce domnia nu'l mulțumî. El renunță la aceasta, deoarece și pentru dânsul iubi-rea are mai mare preț decât își poate da seama. — Romanul acesta este, așa dar în cea mai mare parte o poveste de dra-goste și pe lângă toate încă foarte frumoasă. Dar vrajbă ace-s-tei duble înclinări pe deoparte, pe de altă parte a sfârșitului, care nu corespunde așteptărilor începutului eroic, deoarece nu se ajunge la o soluțiune corespunzătoare caracterului eroului Potcoavă, precum adecă în genere se întâmplă cu romanele isto-riche, de vreme ce întâmplările de căpetenie ale istoriei nu se pot trece cu vederea (1). Mânile poetului îi sunt legate, și el poate cel mult inventa numai complicațiile secundare — precum aici e iubirea celor doi frați către aceeași fată.

Intr'un anumit înțeles romanul «Șoimilor» se poate compara întru câtva cu celelalte două, în cuprinsul cărora se găsește ceva comun. Desiluzia unei copile idealiste, în căsătorie, e baza amân-

(1) O schiță istorică (o nuvelă fără rezultat) din ultimile decenii ale secolului al XVI-lea este și bucată cea d'întăiu din *Vremuri de bejenie*, unde un tânăr boier din Moldova își caută iubita fugită, de frica nă-văliirii Tătarilor. Despre nuvela istorică în literatura românească cfr. C. Damianovici în *Viața Nouă* I, 175 ș. u.; III, 108 ș. u.; 320 ș. u. IV., 112 ș. u., 207 ș. u. Lipsă aproape totală de cărți și reviste românești la Frankfurt îmi va scuza indicarea necompletă a izvoarelor literare, fo-losindu-mă aici numai din cele ce-mi stău la dispoziție în biblioteca mea.

dorura. În «Șoimii» nu s'a ajuns la o așa catastrofă. Eroina moare, în visurile ei copilărești, de dorul drăguțului sau a drăguților, înainte ca realitatea crudă să fi început să veștejască florile din primăvara iubirii. Cu asemenea visuri pășește și Tinca din «Floare ofilită», în viața căsniciei. Realizarea acestor speranțe însă e greu posibilă, în urma caracterului lui Vasile Negrea, logodnicul ei. Inzestrat cu o cultură foarte modestă, tânăr, dar cam veștejit, și fără altă ambiție decât să se vază într-o slujbă din care să poată trăi, e cuprins de plictiseala disperată a orașelului. Tovarășii lui și viața din jurul meselor vesele îl fac să uite mai adeseori de tânăra și tăcuta lui nevastă, care a rămas singură acasă. Imprejurările acestea îl fac s'o uite mai adeseori decât vrea dânsul; într-o bună zi o prietenă a ei îi aduce știrea de necredința lui. O boală grea primejduiește viața nevestei desamăgite în visurile ei, dar noi putem spera că, acesta se va îndreptă, îndată ce i se va însănătoșă nevasta. Dar vremea iubirii înfloritoare s'a trecut și nu se mai poate reîntoarce. Pe deoparte lipsă de experiență și cea mai gingașă considerare, pe de altă parte slăbiciunea de caracter și minte ușurată. Dacă bunicul ar fi avut vr'o idee (ba el nici la sfârșit nu înțelege nimic) atunci el ar fi intervenit de bună seamă și ar fi mijlocit o apropiere sufletească între cei doi tineri și ar fi împiedecat totala înstrăinare. Dar aici bătrânii sunt orbi.

Mai bogat în acțiune și interes este romanul cel de al treilea, *Apa morților*. Se petrece asemenea într'un orașel, și eroina are trăsături de caracter pe cari le cunoaștem acum. Dar aceasta e mai energetică și încearcă a doua oară norocul vieții fără însă să-l găsească. După cel d'întăiu bărbat un om destul de bun la inimă, dar cu titlu de major și cu manierele unui căprar, se măritase, fără să fi fost întrebată. Numai să scape din casa mamei vitrege, ea nu se împotrivește voiei tatălui ei, și abia târziu de tot înțelege dezolația vieții ei, pecând bărbatul se dedă beției încă mai tare decât înainte și o respinge. Divorțului ce urmează premerge separarea conjugală a soților. Fratele ei, care după multe maltratări în casa părintească, dispăruse fără să i se mai audă de nume, se reîntoarce deodată acasă, ca un vagabond greu bolnav. Tatăl său însă care-l urește din tinerețea sa pentru că în el vede fructul necredinței soției, îl bate și-l aruncă pe ușă afară. Și acest fiu pierdut, acum în gura morții îl pândește pe tatăl său, rostogolește cu el stânci la vale, unde apoi amândoi înleștați sunt găsiți morți. Cu greu numai se ridică biata soră din boala care dăduse asupra ei de groază. Un moșier din apropiere care demult o iubește și-și câștigă și

simpatia ei, se căsătorește în sfârșit cu dânsa. Om bun și cinstit e Voinea acesta, cu simțiri calde, dar fără o cultură mai serioasă. Grijele moșiei îl absorb cu totul, așa că, femeea se smite din nou neglijată și nefericită. Visul iubirii—o iluzie pierdută. Cu aceasta se termină romanul. Catastrofa, de se poate să zicem așa, este înlăuntru.—Și aici izvorul nenorocirii se află numai la femeie. Fetele, cari se mărită numai ca să scape din casă, nu nutresc dealtfel nădejdi prea mari pentru fericirea căsniciei. Cu majorul Stahu, cel d'întăiu bărbat al ei, într'adevăr nu se putea nimica începe. Apoi soția generalului Hrisanti, al cărei schimb de scrisori ne permite o examinare imediată a caracterului ei, greșește și o introducere în viața romanelor dubioase astfel că, tânăra femeie nici pe bărbatul al doilea nu l'a înțeles. Ea nu împarte grijile și nădejdiile lui și se plictisește la moșie tot așa ca înainte. Aci e desfășurată marea problemă socială a educației copilelor, dovedindu-se enormele pagube ale societății. Din cele trei romaue ale lui Sadoveanu acesta este cel mai mișcător, cel mai bogat de încordări și icoane cari te captivează. Introducerea este cam lungă și lată și începe cu o satiră asupra politicei, care mai pe urmă nu are nici un rost; sfârșitul este slăbit și desiluzionează așteptarea foarte încordată (ca și în «Însemnările lui Neculai Manea»). Catastrofa am așteptat-o atunci, când cei doi, Voinea și Maria, încă înainte de logodna lor, la o vânătoare se bucură de frumusețile naturii și de farmecele iubirii: rezbunarea soțului asupra prietenului, în care se încrezuse orb, fără să bănuiască simpatia acestuia secretă. Dar oricât de greu i-i să renunțe la femeea sa și oricât de tare îl întristează norocul rivalului său, majorul Stahu nu-i capabil de o așa faptă. El o luase pe Maria fără zestre și o iubise într'adevăr; când vede însă că, ea e pierdută pentru dânsul, își caută mângăierea în adâncul pocalelor. O măreață figură e apoi bunicul, precum și decăzutul frate al Mariei, cel respins, este un suflet interesant. Mut și închis, dar cu simțiri profunde. Dragostea cătră mamă-sa nu-i permite să-l părăsească pe tatăl său. El a suferit multă vreme. În sfârșit se reculege. Tatăl său, dragă Doamne tată, știe că a fost numai soțul mănese, care a murit în urma maltratărilor lui: dânsul crede însă să se răzbune și s'o rezbune și pe ea, omorându-l și murind și el împreună cu acesta. Aici romanul putea să se termine; dar de aci abia începe partea a doua, care se strecoară în singurătatea moșiei ca și-o baltă în nisip. Totuși cartea e bogată în scene mișcătoare, în figuri adevărat omenești și în frumoase descrieri de natură. Numai un adevărat poet poate scrie așa.

Vieța ofițerilor și a soldaților, în războiu și pace, e tratată în două volume de povestiri (*Povestiri din războiu și Amințirile Căprarului Gheorghică*). Și de altfel scene din viața dela Manevre sau din războiu se găsesc, la locuri potrivite. Și aici poetul e un observator fin, dând descrieri vioaie, dar aproape fără acțiune. Pe cât de monotonă se prezintă viața de cazarmă, pe atât de neînsemnate sunt întâmplările de acolo, pe atât de feluriți cameni, cari sunt descriși până în amănunte cu toată dragostea. Observând și adese ori zâmbind cu mult umor, astfel stă poetul în mijlocul ostașilor și al ofițerilor, care trosnesc și vuiesc, și totuși sunt cu inimă bună. Și sarjele superioare nu sunt satirizate. Mai tare ne captivează viața din războiu Războiul pentru neatarnare din anul 1877 pentru Români de sute de ani a fost cea mai însemnată întreprindere. Mai mulți poeți au sărbătorit cu avânt și entuziasm faptele mărețe ale armatei dela Plevna, înainte de toți patrioticul cântăreț Alecsandri. Alții văzură nu numai biruința asupra dușmanului secular ci și jertfele nefericite și viețile pierdute, mizeria războiului, precum G. Coșbuc în *ziarul unui pierdevară* și. a. Sadoveanu descrie după aceasta (1) unele scene de viață din tabără, unde umorul nu lipsește, întocmai ca și când o lume țărănească ar fi strămutată pe câmpul de războiu: (2). Nu lipsesc însă scene sguduitoare și gesturi mărețe de eroism. E războiul acelora cari îl poartă și nu acelora cari îl pregătesc.

Acest amestec de sguduii tragice, de dureri tăcute și de dispoziții pline de umor, precum le oferă viața reală, se regăsesc de altfel în scrierile lui Sadoveanu. Țiganul care, de frică să nu fie scaldat, dezertează; învățătorul care-l caută pe găinar și găsește în odaia soției sale pe primar; trimisul domnitorului care caută să pună mâna pe tâlhari și când colo e predat și desbrăcat de aceștia așa că rămâne în omăt îmbrăcat numai în cămașă, acestea toate sunt povestiri comice; povestirea despre doamna cu manie de desfătări, care își ia copilul cel mic cu dânsa la bal, unde din nebagare de seamă se schimbă un șipușor de țâță și-l bea la cafea (*Adevărul asupra unei otrăviri*). aceasta e o grotescă. Nu arareori povestiri de natura aceasta se află într'o culegere, unde nici nu s'ar putea bănuși și crede, precum vesela vânătoare de lupi

(1) Cfr. G. Coșbuc: «Războiul nostru pentru neatarnare».

(2) Cfr. P. V. Haneș în *Vieța nouă* II, 179 șt. n., aici ibidem I, 167—68.

(Lupul) se află în volumul, care poartă titlul «Dureri înăbușite» după conținutul celor mai multe din ele.

Alături de descrierea vieții omenesti cu felurile ei forme și împrejurări, poetul dedică descrierilor de natură un loc cuprinzător. Această parte pitorească a talentului său vine la expresie mai ales în descrieri de călătorii sau la începutul multor povestiri. Înfrățirea caracteristică melancolică a șesurilor românești cu întinsuri lungi și late, fără case, fără sate, unde orice călătorie te provoacă la o reculegere sufletească, unde fiecare întâlnire e un eveniment, fiecare călător un bine-venit tovarăș de drum; sau pădurile și munții înalți cu frumuseța și liniștea lor misterioasă, romantică, sau mănăstirile ca niște cetăți ascunse din vremurile apuse, vremuri cari par că trăiesc încă sau prin semnele lor de viață vorbesc drumetului înțelegător în glas duios sau trist, trezindu-se pas cu pas din somnul din amurg; și întinsele câmpii și văile râurilor cu luncile lor de sălcii pletoase și cu lumea paserilor lor; apoi vechile ruine ale cetăților domnești cu splendoarea și viața lor trecută, toate acestea găesc în Sadoveanu un pictor superior. Tot așa odinioară *Lenau* a știut să descrie șesurile din Ungaria de lângă malurile Tisei și să le redea o viață plină de simțiri. Vânturi și nouri și soare și ceață poetului român îi par ființe însuflețite, pe care le vâra și le încurcă în acțiune pentru a o petrece. Priveliștea de țară este mai mult decât un cadru și mai mult decât un martor, care nu ia parte la întâmplări. Astfel omul nu numai stă în legătură cu natura care-l înconjoară, ci el este o parte din ea, chiar cea mai însemnată. Precum un vâl de nori cuprinde frumuseța fără contururi a câmpurilor de toamnă românești, astfel o licărire nehotărâtă învâluie întâmplările, cari sunt mai mult însemnate decât povestite. un fior toamnă se schimbă în povestiri cu icoane pline de lumină; natura devine oglinda soartei omenesti. Aceste descrieri de natură, firești, poate uneori prea întinse, umplu cele mai frumoase pagini din cărțile lui Sadoveanu, unde oameni decăzuți, neciopliți se ivesc dintre asemenea culise în lupta lor pentru viață, el are un succes uimitor în arta lui. Scena de pe malul Dunării în «*Păcat boieresc*», unde bătrânul vânător surprinde și pe feciorul boierului cu fata lui, pe care o păzea ca ochii din cap, după ce însuși boierul îi seduse femeia, mama fetei, și vrea să-l omoare, dar e împușcat, (o idilă ca și «*Graziella*», numai că are un sfârșit sângeros), sau unde tatăl și fiul se luptă și se rostogolesc amândoi în prăpastia înfricoșătoare (*Apa morților*), sau și strașnica luptă între

Zaharie și barbatul drăguței lui, tocmai pe malul râului umflat, în care amândoi se înneacă (*Moș-Precu*), precum și alte soluții de conflicte prin forță, nu stau mai pe jos de impresia dramatică a lui *Otto Ludwig* în «Pădurarul» deși întâmplările sunt de altă natură. Liniște cu soare însă domnește peste regiunile și în oamenii, pe cari îi întâlnim călătorind (*Oameni și locuri*) prin Moldova de sus. Puterea de evocare a amintirilor de demult se ivesc aici poate deodată în poet precum și în cetitor. Acest volumaș îmi face impresia unui buchet de flori veștejite, culese cu mâna mea, o scumpă aducere aminte de drumurile și călătoriile din îndepărtata țară.

Ființele cari leagă pe om de natură sunt animalele, Ele găesc în poetul nostru un apărător milos (*Cânele, Puica*), mai ales caii (*Șigal ș. a.*). Schițe, «*Un cal și un om*», în care se dă o descriere reală a vieții și morții unui cal jupuit, aparține celor mai sguduitoare icoane pe cari avem să le mulțumim curentului realist din literatura modernă. O soartă omenească se prăbușește pare că de odată cu neputinciosul animal, de viața căuia cea omenească se leagă atât de strâns.

Sentimentul cald pentru tot ce e frumos și dureros în lumea aceasta, pentru dragostea lui de patrie, cu un trecut atât de sbuciumat, găsește în sfârșit prin Sadoveanu cea mai înaltă și mai nobilă expresie.

Să părăsim acum fondul și să privim forma, tehnica și arta cu care poetul își încheagă povestirile sale, sau cadrele în care le pune. Mai multe volume de cuprins diferit poartă titlul după cea dintâi bucată, care nu e legată de cele următoare. Unele nuvele, povestiri sau schițe se dau ca pățanii ale poetului, altele ca o povestire și amintire a unui moșneag sau a unui cunoscut oarecare din cercul prietenilor, sau ca împărtășiri rămasse dela unul care a murit, sau în formă de scrisori. Variația acestor mijloace nu e mare. Mai mult decât îmbrăcăminte esterieară a povestirilor ne privește clădirea lor, creșterea gradată a interesului, cu o artă desăvârșită, creștere, pe care o găsim în *Ivanciu Leul*, *Păcat boierecc*, *Codrul*, și în multe nuvele, care iarăși altora le lipsește, mai ales romanului celui din urmă, *Apa morților*. În povestirea lui *Moș-Precu* eroul abia la sfârșit ia locul dințaiu. Fără o acțiune barecare sau fără o dezvoltare a acesteia sunt numai câteva schițe, unele diutre ele chiar fără un interes deosebit, precum este întâmplarea oficerului în rezervă (*Amintire*), noaptea neliniștită a unui vornic (*Străjerul*), istoria unui câne (*Puica*), precum și altă bucată în forma unui foileton. La o eventuală reeditare a

scrierilor s'ar putea crede că ar fi bine de făcut o selecție în sensul acesta, chiar atunci când cuprinsul volumașului ar fi redus. Poetul are o bogăție destul de mare de opere frumoase așa că, nu-i va fi greu să jertfească unele pentru a nu slăbi singur efectul celorlalte. Stilul îl vor putea românii aprecia mai bine decât mine. Se admiră mult la el, deși nu din toate părțile (1), «limba curată, populară, cu un colorit bogat, un extraordinar talent în descrieri pitorești (2);» profunditatea și căldura sentimentului, și această impresie o câștigăm acum din cele mai d'întâi creațiuni ale poetului. Abstrăgând repetițiile unor figuri, situații sau tipuri, sau repetițiile de dispoziții sau de descrieri, sau raportul indirect dintre loc, pe care uneori îl ocupă persoane și împrejurări secundare sau sfârșitul pripit și nemijlocit al acțiunii principale, atunci nu putem contesta lui Sadoveanu o puternică individualitate artistică. Poetul doar nu și-a trăit nici jumătate din viața sa. Domeniul observărilor sale se va lărgi tot mai tare, cunoștința sufletelor se va adânci mai mult și se va impune tratarea grelelor probleme de viață cu soluția lor și se vor ivi opere estinse în locul schițelor scurte și a nuvelor. Ceeace însă a spus *Goethe* despre *Victor Hugo*, să-i aducem aminte și poetului nostru: cine vrea să-și asigure gloria pentru viitor, acela nu trebuie să scrie așa de mult și așa de ușor. Precum *Titu Maiorescu* (3), care a sfătuit pe atâți poeți tineri în favorul artei și care i-a dat și lui Sadoveanu un sfat, asemenea dorim și noi, ca el să privească acum și peste hotarele țării sale și prin atingerea cu literatura și cultura altor popoare să-și mărească tot mai tare orizontul său, fără însă să înceteze, se'nțelege de a-și reînoui mereu puterea sa din viața și limba poporului românesc.

Paști, 1912.

MATTHIAS FRIEDWAGNER.

(1) Cfr. *Vieața Nouă* II., 15; III., 166; VI., 118; *T. Maiorescu Critice* III., 271.

(2) *S. Pușcariu* în K. Vollmöllers Krit. Jahrsbericht über Fortschritte der roman. Philologie VIII, 2, p. 165 ș. u.; IX., 2. 279.

(3) *Raport citit în Academia Română 1906*, tipărit în *Critice* III, p. 267 ș. u. (București «Minerva»).

MUZA ASTRELOR

*Intruchipare dulce de lumină,
In plâzmuirea visurilor mele
Te văd rătăcitoare printre stele
Cu trupul gol, cu fruntea ta divină.*

*O, tu mă chemi în țara ta senină
Adeseori, în nopțile acele
Când genele de lacrimi calde-s grele
Și către țărână fruntea mi se'nclină!*

*Când sașletu-mi de trup se va desparte
Și va pieri în înălțimi albastre
Cum pier'e'n zori o lacrimă de rouă;*

*Tu, întâlnindu-l colo'n slăvi, departe,
Vei lumina metamorfoza nouă
Și mi-l vei duce către alte astre.*

Paris, Mai 1912

URANIA

MARMURA.

*Pe țărmul furtunos, căutătorii
Găsiră într'o zi un alb tezaur;
O marmură cu care-un attic faur
Iși dobândi olimpicele glorii.*

*Dă sculptorului ramura de laur,
Apollon, tu, ce mângâi visătorii!
Cerescul chip e luminos ca zorii
Și pune'n umbră stelele de aur.*

*A îmbrăcat-o într'un nimb de rază,
Un nimb de plete care luminează
Ca norii când îi mărginește luna;*

*I-a ridicat spre alte lumi privirea
Ce oglindește'n ea nemărginirea,
Înmărmurind-o pentru totdeauna!*

EM. CIOMAC

VRĂBIOANȚA

Făceau atâta zarvă învrășmășitele țopăitoare, în acea dimineață, primenită de gâlgaiala ploaiei de peste noapte, în cât, cu toată toropeala somnului, îmi aruncaî privirea pe fereastra dinspre bățatură.

Le văzui clădărie pe arie, dând târcoale în preajma unui motan mustăcios, care se depărtă liniștit, mormăind a plăcere, cu prada între dinți, spre stogul de meu netreierat.

Erau multe, puzderie.

Multe și neputincioase în fața dușmanului, care se așeză pe brânci cu labele ghemuite, tabetliu, ca și cum s'ar fi pregătit să tragă o lulea de mahorcă.

Se învrăteau, ca niște sfârleze, pe piciorușele lor subțiri ca bețele de chibrit; băteau năbădaios din aripeoarele lor străvezii; ca și cum ar fi fost niște jucării scăpate din șuruburi; gângureau din cioculețele lor, cam bodocănoase, ca și cum ar fi fost prinse de istericale.

Unele se lăsau din salcâm, altele se ridicau spre cren-gile lui; și toate ciripeau; și toate se îmbărbătau la luptă; și toate la un loc, vrăbionți și vrăbioanțe, nu plăteau nici cât un vârf de ghiară a motanului.

... Și, eră atâta durere în vaerul lor neputincios!...

... Atâta durere, în acea dimineață fermecătoare!....

Mi se făcù milă.

Mă repezii în arie și, — cruzime peste cruzime ..., — înfur-cai degetele după ceafa motanului și îl făcui să lase prada.

Era o vietate micuță, pipernicită, cu penele pământii, ca ale puilor de pitpalacă.

Când l-am luat în palmă, inimioara îi zvăcnea atât de tare, de spaimă, în cât îi simțiam ticăitul.

În dreptul șalelor, unde se înfipsese colții motanului, puful îi era năclăit de sânge, încă fierbinte.

La rădăcina botului avea două pielețe de caș gălbui, ca două flencuri de meșină.

Cu ochisorii lui, cât niște boabe de neghină, mă privi blând

Fără indoială, era un puișor prostănac și neindemânat, care în acea dimineață încântătoare, fusese imbiat de părinții lui să iasă din cuib, să-și încerce zborul.

Și, după durerea cu care ciripea vrăbioanța, și după rotocoalele îndrăznețe pe cari vrăbionțul mi le dădea în jurul capului, pricepui că trebuie să fi fost «unicul» sau «cel din urmă»

Motanul mă privi lung, ca și cum ar fi vrut să-mi facă o învinuire; apoi, se linse pe bot cu limba lui subțire și ascuțită și plecă din nou la pândă, în alt colț al ariei.

Iar norodul de vrăbii nu mai contenea cu larma și cu perghelurile.

Acum, eu, le eram dușmanul.

Ca să le mai potolesc, lăsai puiul pe bătătura ariei și mă trasei la adăpostul stogului.

Intr'o clipă gureșele dădură buzna asupra lui cu ciripituri și mai zgomotoase, dar de data asta de bucurie.

Unele ciuguleau cu ciocul în pământ, ca și cum l-ar fi imbiat la mâncare; altele se tăvăliau în țărână, ca în pezmet, ca și cum l-ar fi pofțit la joc; altele, țopăiau și săltau din aripe, ca și cum l-ar fi chemat să zboare cu ele spre salcâm.

Dar, el, zăcea nemișcat, pe o coastă; cu aripele pleoștite, cu pleoapele ochilor aproape lăsate, fără privire, gojind a moarte.

Mama lui se apropie, îi prinse ciocul într'al ei și, zmăci; și... icni, par'că ar fi vrut să-l nutrească; par'că ar fi vrut să-l sărute; par'că ar fi vrut să-i sufle din viața ei.

Încetul cu încetul se făcù liniște. Celelalte vrăbii zburară iară; se depărtară, ca și cum nimic nu s'ar fi petrecut.

La capul bietului puișor nu mai rămăsese de cât mama

lui, care nu ştia ce să-i mai facă şi vrăbionţul uluit, care, şi el, topăia încoace şi încolo, fără nici un rost.

Apoi, micuţul căscă, pentru cea din urmă dată, ciocuşorul lui cel tivit cu caş gălbui, răsfiră aripioarele şi rămase nemişcat pe bătătura ariei.

Atunci şi perechea părinţilor îl părăsi.

Dar, eră atâta jale în zborul lor, în cât, dacă, în după amiaza aceleeaş zile, nu i-aş fi văzut giugiulindu-se, sub arşiţa soarelui, pe streaşina de stuf a pătulului, aş fi fost momit a crede, că acele năpârstoace de păsărele au rupt mai mult din veşnicia durerii de cât namilele de oameni...

M. CHIRÎTESCU.

SAPHO

COMEDIE ANTICĂ, II ACTE ÎN VERSURI.

(Urmare)

ACTUL AL II-lea

SCENA I

IRIS — STATILIUS

IRIS

Bine ai venit Statiliu!

STATILIUS

Cum îți par așa stăpână?

Vrui din sclavul lui Segestus nici un semn să nu rămână.

IRIS

Ți-ai privit în apă chipul?

STATILIUS

Nu, dar totuși n'a rămas

Nici o urmă!

IRIS

Te-or cunoaște.

STATILIUS

Nu cred, pentru că m'am ras.

Și apoi peruca asta mă ferește .. Doamne sfinte.

Cât de greu am câștigat-o?

IRIS

O, Statiliu, n'am cuvinte

Să-ți admir deșteptăciunea! Totuși nu mă lămuresc...

STATILIUS

Înțeleg! Bătrănu-i altfel; nici n'au vrut să rătăcesc
Pe stăpânul meu, cu toate că puteam...

IRIS

Ce spui!

STATILIUS

Nu crezi?

Eu am fost actor; prea bine cu boieli și cu pomezi
Reușiam să fiu Emiliu... însă nu e necesar,
Mi-ași fi încurcat stăpânul!

IRIS

Vrei atunci așa dar,
Să induci în rătăcire doar pe Sapho?..

STATILIUS

Pre-cum zici!

(Intră Efrialos)

IRIS (scoțându-l val vârtel din scenă)

Ce mai trei?.. Sunt toate gata! Haide, cară-te de-aici!
Lucrurile-și văd de cale precum noi am plănuit...
Sapho n'a fost la Athena!

STATILIUS

Pentru ce?..

IRIS (pufnind)

S'a 'nbolnăvit!..

STATILIUS

Prevedeam!.. E greu nu-i vorbă să rămâi nepăsătoare
La iubirea lui Segestus... Omul ăsta-i ca o floare
Tu, îl mai iubești?..

IRIS (energică)

Statilius!..

STATILIUS (cu oșîinceritate prefăcută)

Iartă-mă!..

IRIS

Nu-l mai iubesc...

L'am iubit prea mult odată!.. l'am uitat... și nu doresc
Nici o rază din lumina ce de-apururi a perit!..
l'am iubit cu toată viața!

STATILIUS (ap)

Cât de gras te-a mai plătit.

IRIS

Eu ți-oi sta în ajutoare; vezi să joci inteligent!
Zici c'ai fost actor, atuncia lucru-i lesne!

STATILIUS

Evident!

Pentru ori și ce întâmplare mi-am compus și o tiradă.

IRIS

Dar de nu se prinde jocul?..

STATILIUS

Un sfârșit de Iliadă.

Totuși Aphrodite-i bună...

IRIS

Să sperăm!.. eu ...

STATILIUS

Un cuvânt!

Ce te face să fii astfel? Ai făcut vre-un legământ,
Pariași cu vre-un prieten pentru jocul nostru?..

IRIS

Ba!

STATILIUS

Ce atunci?.. Îl vrei pe Hector!..

IRIS (plecând ochii.)

Te rog nu mai întrebă!

STATILIUS

De acord, căci îmi ajunge!.. Așa dar avem o cale?

IRIS

Tu cu-a'mele pân'la urmă, eu de-acum cu ale tale.

STATILIUS

Toate's bune!

IRIS

Dar ia seam când îți faci intrarea!

STATILIUS

Știu!

IRIS

Și-acum pleacă!

STATILIUS

Insă unde?

IRIS

Intr'un colț uitat, pustiu,
Intr'un colț al casei, poate vei afla un loc, lumină
Nu e multă 'n ori ce parte....

STATILIUS

Nu, mai bine-i în grădină!

IRIS

Ii auzi? Incep să vie!.. Pleacă!..

STATILIUS

Da, rămâi cu bine!

SCENA II. (Statilius iese prin fund, se înserează tot mai mult.)

HECTOR — GLYCE — IRIS și mai târziu ARCHIAS

HECTOR (intrând)

Sumpă Glyce, simt că-mi arde tot obrazul de rușine!
Bănuiam pe biata Sapho, că iubește pe Segest;
I-am făcut și-o mică scenă; ea mi-a zis: «Ca să-ți contest
Bănuiala ta nedreaptă...

IRIS (satirică)

...Hai să mergem astă seară
La ospățul ce-l oferă!»

HECTOR

Pentru ce mă'ntrerupi?

GLYCE

Iară

Vă certați?

IRIS

O, cum se poate să mă cert cu un archont?
Hector este cel mai darnic și mai bun din Helespont!
Poate facem câte-o glumă...

HECTOR (cu bunătațe)

Numai glumă și de aceea
Iau drept glumă totdeauna ce îmi trāncāne femeia.

IRIS

Chiar și ce-ți descāntā Sapho?... Nu mă mirā... un bătrān..

HECTOR

Un bătrān îți spune verde: du-te iadului!

IRIS (copilāroāsā)

Rāmān

Ca sǎ-ți fac o boroboață!

GLYCE

Lasā-l Iris!

HECTOR

Ce făcui!...

Iartā-mi vorbele, frumoaso — vorbele bătrānului —
Vād și eu cā ai dreptate!.. Eh! ce vrei!.. o întāmplare
Ce-a făcut-o și pe Iris sǎ nu fie...

(îi șoptește ceva la ureche)

IRIS (rāzānd)

Nu-i mirare

Dacā mi-a plăcut aceasta!

HECTOR (șiret)

Spune-mi sincer, ți-a plăcut?

IRIS

O, ba bine!

GLYCE

Ce spui Iris?... Zău e de nepriceput,
Par'c'ați fi copii!

HECTOR (cu o melancolie ușoară).

Da, Iris, nu suntem decât copii
Și toți oamenii sunt astfel! Ori și cât de tare-ai fi,
Ori cât de bătrân ori tânăr subjugat acelei sorți
Doar figura ți-se schimbă pân'la stigicile porți,
Din hotarul ce desparte omenirea de Apollo,
Nici o floare nu-i știută, nici o rază!...

GLICE.

Fugi de-acolo!

Sunt lumini și-aici pe lume și-aici este fericire,
Nu mai stă nelămurită. Dintr'un picur de iubire
Poți ca să desfunzi oceane, dacă știi s'o înțelegi:
Nu 'ncerca doar 'ncercatul și furtuna s'o deslegi.
Marea lumii are 'n sânul ei mii și mii măgăritare.
Ce aruncă din cristale focul florilor solare,
Iar pământul de-o ființă cu întregul nostru lut,
Poate să-ți deschidă 'n viață cer superb, necunoscut,
Diamantele de rouă licăresc neînțelese,
Iar izvorul de murmură, valul spunei de și-l țese —
Cine merge să-l privească, să 'nțeleagă ce murmură?...
Nu-'n Olimp e fericirea... fericirea-i în făptură!
Mulțumit cu ce-ți întinde, cu ce poate să-ți întindă
Huma care te susține, lasă-ți sufletul să prindă
Ca 'ntr'o mreață iscusită tot, ce-i zicem bucurie,
Tot, ce poate să formeze un crâmpai de poezie,

ARCHIAS (care apăruse la ultimele versuri)

Ce-i cu tine scumpă Glyce? Din izvoarele iubirii
Faci cu Iris și cu Hector teoria fericirii?...

GLYCE (îi sare de gât)

Te iubesc fiind condusă tot de-aceeași teorie!

ARCHIAS

N'auziți cum suflă vântul? ... O, pe fațați-ți viorie
Numai flori mirositoare, iar în părul tău bălai
Nu mai râuri parfumate, Glyce ești o nimfă !

HECTOR

Vai !

IRIS

Pentru ce oftași? ...

HECTOR

Nici nu știu! ...

ARCHIAS

Vai ce tare bate vântul! ...
Spune Hector mai departe, te făcui să-ți pierzi cuvântul.

HECTOR

Nu-i nimica !

ARCHIAS

Atunci spune unde-i Sapho?

HECTOR

Nu ți-am spus? ...
Mai aveă să-și strângă brăul ! Eu eram grăbit ... m'am dus
Pân' la templu și de acolo am venit aici ... credeam
C'a plecat și fără mine ...

IRIS

Mai cuminte te vedeam !

HECTOR

Ai dreptate ... nu mai vine !

GLYCE

Nu-i nimica, vine ea !

IRIS

Haide Hector, pe terasă, de-acolò putem vedea
Toată calea pân'la tine!

HECTOR

Ce idee nemerită! (urcă cu Iris pe terasă)

GLYCE (inspectând masa)

Toate-s gata... 'n ulcioare vinul spumegă!

IRIS (lui Hector râzând)

Păzită?

Nu se poate!

SCENA III.

ANTECEDENȚII — SEGESTUS

SEGESTUS

Du-te-acasă și sfârșește-ți lucrul!

SLAVUL (de afară)

Bine!

SEGESTUS

Excelenții mei prieteni, vă salut!

HECTOR

Mai că îmi vine

Să mă duc să o întâmpin!

SEGESTUS

Hector, Sapho a sosit!

HECTOR (coboară)

Cum se poate!

GLYCE

Iacă vorbă!

ARCHIAS

Hector trebui pedepsit;

Pentru ce atâta grijă și ne'ncredere? Mai ieri
Îmi vorbiă fără 'ndoială!

HECTOR (declamatoric)

Sunt amaruri și dureri

Ce-ar fi bine niciodată să nu-ți fie cunoscute!

SCENA IV

ANTECEDENȚII — SAPHO

SAPHO

Vă salut!

HECTOR

O prea frumoaso, Hector vrea să îți sărute
Mâna!

SAPHO (intinzându-i mâna)

Bine, Hector, bine!

IRIS (coborâ)

Phah! ce idilă bizară!..

Te salut Olimpe!.. Vântul care bântue pe-afară
Te-a adus așa de iute?... Totuși dorurile tale
Pentru Hector nu sunt doruri, ci porunci!

SAPHO

Φιλεκέαλε!..

Scumpă Iris, mi-se pare că tu te sfârșești cu zile,
Ce dorințe te frământă, ce proiecte?

IRIS

Χείρς φίλε

ARCHIAS

Par'c'ați fi rivale, doamne, ce saluturi!

GLYCE

Eh, ce vrei,

Sunt prăpăstii fără funduri în raporturi de femei!

ARCHIAS (Glycei)

Numai tu nu ai nimica cu nici una!

SEGESTUS (mușcător)

Prea e bună

Și prea tânără să aibă!

IRIS

Mai chemat acum o lună
La serbarea ta, să facem stabiliri de vârstă?... Hai?..

ARCHIAS

Pentru ce ești astfel?

SAPHO

Doamne, nici o grije să nu ai;
O să-i treacă... neliniștea... cât mai repede!

IRIS

Crezi?... Fie.

Pricepându-te la versuri, o să cânți în poezie
Și pe Iris...

SAPHO

Mai e vobră?

SEGESTUS (Iris ei, arătându-i pumnul)

Ai nevoie de-un calmant.

SAPHO

Iris poate să formeze subiect interesant,
Pentr'o rară comedie... pentr-o intrigă!

GLYCE

Nu cred!

SAPHO

Totuși lucrul este astfel, subiectul e concret.

(în trepiduri izbucnesc luminile)

SEGESTUS (la Sapho)

Și costumul ăsta *antic*!.. Uite azi ești pe deplin
Cântăreața legendară...

SAPHO (silabisând)

Minus cupa de venin!..

SEGESTUS (intenționat)

Mulțumesc pentru plăcerea ce mi-o faci.

SAPHO (cochetă)

Mai lămurit?

SEGESTUS

Eu credeam că ești departe și-am rămas înmărmurit
Când văzui că mă'nșelasem

SAPHO

N'am plecat!.. A doua zi...
Dar ți-oi spune mai pe urmă... poate că ne-ar auzi...

ARCHIAS

Ei, destul acum cu vorba! Vinul spumegă'n garafe,
Dar dorește-un loc mai vrednic!.. Cine-i tare în agrafe
Poate bea mai mult... iar cine are copciile mici
Să îl soarbă cu prudență... dar cu sete!

GLYCE (râzând lui Archias care o lăsă în pace)

Fugi de-aici!

(Urcă toți la masă, Orchestra începe în surdină)

ARCHIAS

Capul mesei pentru Sapho!... Lângă dânsa stă Segest!

IRIS (cu o satisfac. răutăcioasă)

Ori ce-am spune vântul bate încontinuu dinspre vest!

SAPHO (înțelegând aluzia)

Dacă vrei, nu-i lucru mare, numai să nu simți plăcere!

ARCHIAS (intervenind)

«Nu-i cuminte cel ce tace, nici nebun cel care cere»
Știți cu toții zăcătoarea!.. pentru aceea ori și ce
Veți pofti, să'mi spuneți numai!

GLYCE

Nici o grijă nu mai e

Despre asta!

ARCHIAS

Lângă Hector cine vrea să ia un scaun?

IRIS

Oh, ce vorbă! Bietul Hector cu picioarele-i de Faun
Și-ar învineți vecinul.

GLYCE

Iarăși Hector, ce-ai cu dănsul?

HECTOR

Iris, de mai spui o vorbă, vezi să nu te'nnece plânsul!

SEGESTUS (ridicând cupa)

Și acum în cinstea voastră!

SAPHO (aplecându-se voluptoasă spre el)

Pentru tine!

GLICE

Pentru voi!

HECTOR (cătră Sapho)

Pentru tine Aphrodite!

SAPHO (puțin plictisită de Hector)

Pentru-a cerurilor ploi

Ce dau ierburilor viață!

SEGESTUS (aprinzându-se)

Pentru zeii din Olimp,

Pentru lira lui Orpheus!

SAPHO (tăindu-i vorba cu bunățate)

Pentru asta mai e timp!

HECTOR (spre Sapho)

Beau în cinstea ta, stăpână!

IRIS

Dar în cinstea lui Hefest

Nu bea nimeni, scumpe Hector?

HECTOR

Nu ; eu beau pentru Segest.

IRIS

Bea și 'n cinstea lui Hefestos, ți-e tovarăș... stai să-ți toarne!
Amândoi aveți o vârstă și purtați aceleași coroane!

SAPHO (lui Hector)

Crezi ce-ți spune?

SEGESTUS

Pentru Hebe!

HECTOR

Nu cred Sapho!

SAPHO

Ești cuminte!...

SEGESTUS (fixând pe Sapho)

Pentru flăcările negre ce îmi fulgeră 'n nainte,
Pentru ținta care-mi toarce fără mil'-al vieți caer!

IRIS (intenționat)

Din săgețile Diane, câte nu s'au frânt în aer?...

HECTOR (naiv)

Vrei să spui despre săgeata ce-o asvârle Cupidon?...

ARCHIAS

Uite, uite! Se topește ghița de pe Helicon?

(râd cu toții, orchestra tace).

SAPHO (intervenind pentru Hector)

În orgiile 'nsoțite de ghitare și timpan,
Ori de sunete de sistre ori de trestia lui Pan,
Lunecând în voluptatea unor clipe neștiute
Câte nu-ți mai trec prin minte din durerile trecute!...
Un archont cum este Hector, plin de glorii și...averi
A luat de toartă cupa idealelor dureri
Și turnând din ea otrava într'o cupă de-ambrozic
A băut-o pân' la drojdii!

IRIS

Ce frumoasă poezie!

SAPHO

Un archont cum este Hector, de viață 'ngârbovit
A trecut printr'ale lumii ca un zeu nebiruit
Și iubind din frumusețe amănuntele subtile,
Fermecat în nopți senine de concerte de Sybile,
S'a plecat în fața vieții stăpânind-o; sa plecat

Ca un Jupiter în fața unui cer întunecat.
 Focul ochilor, conturul unei pulpe, sânul tare,—
 Tot ce bruna Aphrodite într'o caldă inspirație
 A putut să dea femeiei, femininei frumuseți,—
 Au format întreagă ținta fericitei lui vieți.
 Un archont, cum este Hector, a iubit și noi greșim
 Dacă-l torturăm cu vorba, dacă îl învinuim!
 S'or fi frânt săgeți, nu-i vorba, din săgețile Diane,
 Dar de ce nu întrebați spumele Mediteranei,
 Pentru ce nu întrebați al oceanelor suspin,
 Toate mărele Greciei până 'n Pontul-Euxin—
 Să vă spună cine-i Hector, domnul vastelor imperii
 Pe poianele de apă?... joacă razele puzderii
 Pe argintul care-l poartă răsfirat în părul său!
 N'ați văzut nici când că poartă un fragment de curcubeu
 Pe brăzdata-i frunte?... Bine! Spune Iris mai departe,
 Râzi cu poftă dacă-ți place!... dac'o clipă te desparte
 De acela pentru care, altădată, ți-ai fi dat
 Toată viața cred că asta nu-i nici crimă, nici păcat!

(Orchestra începe iarăși)

HECTOR (plângând)

Mulțumesc!.. O, bună Sapho!

IRIS

E ciudat cu toate-aceste,
 Ca să-și piarză astăzi Hector, cea din urmă din neveste.

HECTOR (zăpăcit)

Cum ai spus?

IRIS

O vorbă, Hector!

SEGESTUS

Prea frumoasă Iris, taci.
 Pentru-o țintă neștiută toată marfa ți-o desfaci,
 Toată marfa răutății!

IRIS

Dacă-i vorba de comerț,
Vreau să mi-o desfac, nu-i vorbă!

SAPHO

Dar nu face un sesterț
Marfa ta...

IRIS

Și această'o spune'...

SAPHO

Cine te cunoaște bine!

HECTOR (încet lui Archias)

A murit de mult într'însa sentimentul de rușine.

ARCHIAS

Ei destule glume, vinul se acrește!

SEGESTUS

Pentru Venus, ... pentru Sapho, pentru Glyce și Priapus!
(orchestra tace)

SAPHO

Dar Silenus cui rămâne?

GLYGE

Cui îl are!

HÉCTOR

Ce vorbești?...

Când din trestiea-i măiastră ți-o cânta — întinerești!
Flautul, flautul lui Silenus!... sună jalnic și ferbinte
Ca o rugă nențeleasă; sună dulce și cuminte.
Toate visurile sale, toate vorbele-i de dor
Mi-le-a spus când stam odată cu triremele'n Bosfor!
Tremurau pe maluri ulmii, iară stelele pe ceruri
Dormitau clipind din gene. — Din tăcutele misteruri
Ce le aduceau zefirii, se-auzia himeric, rar,
Desprinzându-se un cântec într'un ritm duios barbar.

Se părea că'n ritmu-acela eră vorba de-o virgină
 Care genele-și închide subț o rază de lumină!...
 Faunii-i pândesc cărarea și prinzând-o o despoaie.
 De întreaga-i tinerețe ... Ochii-i varsă lacrimi ploaie!...
 Cea din urmă'nfiore a luminii tinereții
 I-s'a stins pe fața-i pală ... În izvoarele vieții
 A secăt întreg șivoiul! .. și pe-un pat de orient
 Cu podoabe sireene, par'că rupt din firmament.
 Stă întinsă și ... pătată! ... Însă ritmul flautului
 Schimbă vorbele duioase și subț arcul cerului
 Le zăresc cum se'ntrupează ... cum dispar, cum se închee
 Dând viață, unui basmu, începând o epopee.
 Le vedeam ca o beție, ca un scop al altui gând
 Deslipit de nebunia uriașului pământ! ...
 Toate stelele, nebune de plăcere, le prindeam
 Și în sânul lor de aur în fluide se topeau.
 Flautul, flautul lui Silenus!.. (bea)

(Orchestra începe iarăși)

SAPHO

Ce zici Iris, e frumos?

IRIS

Nu mai zic nimic.

ARCHIAS

Eh, bravo! Totuși lucru-i curios!...

SEGESTUS

Toate-s bune, numai una n'o înțeleg... dacă venirăm
 La acest ospăț, puține din dorințe împlinirăm!—
 Să trăești cât poți mai bine... când ești tânăr—iată totul
 Pentru-a dragostii scânteie să treci marea cu înnotul,
 Să o treci, dar când se poate să te bucuri de scânteie
 Și de focul care arde într'un suflet de femeie.

SAPHO

Înțeleg! Să-ți dau dreptate?

SEGESTUS

Cred c'o merit!

SAPHO (Cochetă)

Nu se știe!

HECTOR (declamând)

Dyonisos, varsă-mi astăzi din a cupei vecinicie
Cel din urmă picur!

GLYCE

Hector, crezi că ai trăit destul?..

HECTOR

Cine știe!

ARCHIAS

Să mori Hector, însă vezi să mori sătul!

SAPHO (cu dragoste)

Nici o grijă despre asta!

HECTOR

De mâncări și băutură

Nu mă plâng...

IRIS

Ești gestul mare dela mână până la gură!

HECTOR

Și ce-ți pasă!

ARCHIAS

Spune Sapho, cum te simți?

GLYCE

Desigur bine!

SAPHO (dominând pe Iris)

Fericită ca Electra!... Dintr'al urii mărăcine
Nici un spin nu mai rămase în iubirea mea de azi!..

IRIS

Înțeleg, sosi Orestel!... dintî'o turmă de nomazi
Ce colindă școala noastră, ți-ai ales pe cel mai harnic
Și mai bun de răzbunare!

HECTOR (lui Archias)

Pe Iunona fii mai darnic

Toarnă-mi vin!

SAPHO

Ia seama Hector, știi că suferi!..

HECTOR

De stomac?

Când Icar văzu pământul cât un sămbure de mac,
Crezi că ș'a nfrânat avântul?...

SEGETUS

Dar se prăbuși în mare!

HECTOR

Ori acum, ori peste-o clipă!.. din a traiului cărare
Mi-a rămas puțin în față!.. pentru Sapho! (beu)

IRIS (lui Hector)

Pentru tine!

HECTOR (Irisei)

Mulțumesc frumoasă nimfă!... — Tot cu binele-i mai bine!
Și mi-e cald... mi-e cald...

IRIS

Ce vorbă!

ARCHIAS

Vântul bate ca nebun,

E răcoare, scumpe Hector!

HECTOR (amețit)

E răcoare?... La ce bun?

(Orchestra se aude în surdina de tot)

Vreau și'n clipele din urmă, numai flăcări, numai foc!..
...Focul fu în totdeauna visu-mi dulce de noroc!..
...Toarnă-mi vin frumoasă Glyce!... Dacă vântul dinspre vest
Te-a bătut prin țara noastră admirabile Segest
Vreau să uit că azi o lună mi'ai făcut și supărare!..
Mi-a trecut!.. Deci, pentru... tine! (bea)

IRIS (lui Hector)

Vezi, să nu zici vorbă mare!

HECTOR (implecîndu-se)

Scumpă Sapho... mi-e cam lene... nu mai beau, de aceia eu
M'ași culca puțin!..

ARCHIAS (ajutându-i)

Treci, Hector în apartamentul meu.
Poți să dormi cât vrei!...

HECTOR

Ce bine!.. Doar' o clipă... doară una!..
Mi-a plăcut și somnul prieteni— mi-a plăcut!... Intotdeauna
Am slăvit... și voluptatea lenevosului Morpheu!...
Pentru Hector, însă, cine, o să beie?... Cine?..

IRIS (victorioasă)

Eu!

(Hector iese, Iris sună în disc)

Și acum iubiți prieteni... vezi că nu-auzim orchestra!

(Efr. iese)

Cum ziceam sosi Oreste!.. Să mai moară Clytemnestra
Și afacerea-i făcută!.. Cu Egist e mai ușor!

(Vântul a încetat. Orchestra se aude foarte tare)

Toarnă 'n cupa mea nectarul, pântecosule ulcior!
Pentru voi iubiți prieteni!

(bea)

SAPHO (cu căldură)

Pentru tine, scumpă Iris!

IRIS

Am fost rea, eu, care vecinic, chiar și nunta lui Osiris
Am cinstit-o

SEBESTUS

Pentru Venus!

(bea)

SAPHO

Pentru Venus nu mai bea!

ARCHIAS

Și de ce?...

SAPHO

Acum Segestus, poți să bei și 'n cinstea mea.

(Se ridică și recită)

Beau pentru tine soare,
Pentru raza
Ce 'n zori deschide-a florilor potire!

GLYCE

Ce idee fericită!

SEGESTUS (recită)

Și pentru tine Sapho,
pentru tine
Co porți în ochi imperii de iubire!

ARCHIAS

Și ce duo!

SAPHO

Beau pentru tine soare,
pentru holda
Ce tremură în valuri mari de aur;

GLYCE

Mai departe!

SEGESTUS

Și pentru tine Sapho,
pentru tine
Al Greciei unic și sfânt tezaur!

ARCHIAS

Dyonisos, ce din cupă-i toate harurile 'mparte,
A fost bun de data asta!

(Sapho în timpul replicii lui Archias și-a aruncat haina și a început dansul)

IRIS (urcând spre terasă)

Evghe, Sapho!

GLYCE (lui Archias)

Pentru tine!

SEGESTUS (aprs, urmărind dansul, lui Archias)

Ce mișcări șerpuitoare!.. mlădierile-i feline
 Ar aprinde și'mpetrta temelie a țărâniei
 Ce suportă omenirea!... Ia, priviți mișcarea mâinii!..
 Cum se 'mlădie de mijloc ca o trestie de vânt
 Cum privirea-i varsă flăcări... câtă lene, cât avânt!...
 E pământ și are aripi... este suflet fără humă...
 Pare leneșă și uite ca un bob ușor de spumă...
 Ca o floare obosită de furtună se apleacă...
 Se oprește... stă de piatră... se învultură... și pleacă...
 Din conturul pulpei sale nici nuanța cea mai mică
 Nu alunecă greșită... și ce salturi de pisică!
 Pentru tine împărăteasă a cântărilor! (bea lung)

(Pe terasă se vede silueta lris-ei cum se apleacă peste balustradă, chemând pe cineva.)

Romani,

Ardeți gloriile Romii cumpărate pentru bani!..
 Fărâmați de-acum podoaba Forului!.. Sfărâmați statuia
 Lui Lupercus și-a lui Martel!.. Nu mai spuneți nimănuia
 Că în Roma legendară, barem umbra frumuseții
 S'ar fi furișat vreo-dată!.. Din izvoarele vieții
 Nu mai beie nici odată curtezanele romane;
 Adunați-le splendoarea pe nisipuri caldeane
 Și-aprindeți-o

ARCHIAS (domolindu-l)

Segestus

GLYCE

Ce delir!

SEGESTUS

Ce poezie

(Archias și Glyce rād)

IRIS (coboară repede; la urechea lui Seg.)

Vezi, că joci de-acum Segestus într'un rol de comedie!

SEGESTUS

Nu 'nțeleg!

IRIS

Urmează numai!

SEGESTUS

Toarnă-mi Glyce, toarnă-mi vin!

Inchegați Mediterana în mocirle de venin,
 Nici corăbii, nici trireme să se legene pe apă!
 Ia, ... priviți... priviți! Din șolduri pulpele i-se-adapă
 Și din sân făptura 'ntreagă! Evghe, Sapho! pentru tine!
 Zboră ca o rândunică... răură din mâni... revine...
 Pe conturile sculptate haina par'că se topește,
 Vălul cade... îl agită... Se frământă... se rotește!..
 Toată patima femeii... toată goliciunea ei...
 Toate cad, cum curg în noapte jos cereștile scântei...
 Ia priviți... priviți-i ritmul!.. Cum își mlădie piciorul,
 Adu sculptore aicea într'o clipă și ulciorul!..
 Cerul și-a topit albastrul în cereștile priviri,
 Are soarele în pieptu-i și pe față trandafiri!..
 Ca o floare în bătaia vântului se încovoae
 Și ca bradul se înalță; cântăreață evolue.
 Pentru tine Afrodite, pentru tine... pentru tine!..

STATILIUS (apărut de câteva clipe)

Pe luminele vieții mă cutremur de rușine!

(Archias dispare o clipă și revine, Orchestra tace)

SCENA FINALĂ

ANTECEDENȚII — STATILIUS (coborâ)

Așa dar acesta-i fiu-mi, așa dar mă văd aci!...

SEGESTUS

Cine ești?

STATILIUS

Te văd Segestus și nu pot a-ți porunci,
 Nici a spune-o vorbă blândă! Tu ești, tu ești fiul meu?
 Ceruri îndurare-acuma! Fi împărat, ori fi pygmeu,
 N'o să știi în veci ce parte vei avea pân'la sfârșit!

SEGESTUS

Omule, nu bate câmpii!

STATILIUS

Doamne, trist mi-am ispășit
 Viețuirea glorioasă!

SAPHO

Cine-i, cine e streinul?

STATILIUS

Nici o vorbă, desfrânato!.. Și dulceața și veninul,
 Pe întinsul lumii noastre, e chimeră! O, vai mie!

SEGESTUS

Lămurește-ne odată, ce dorești?...

STATILIUS (*crescendo*)

Mărinimie,

Dac'ai existat vre-odată, vino'n sufletul meu trist
 Și cerșește-mi îndurarea!.. O, Segestus!

IRIS (*lui Seg.*)

Bun artist!

STATILIUS

Nu te mustră conștiința după banii risipiți,
 Cu stricatele Greciei?... Ceruri sfinte, isbutiți
 A-mi turna o clipă barem, peste suflet liniștirea!
 Hades, varsă-ți din adâncuri peste disc, pe toată firea
 Tot ce Hades poate bine ca să verse; nemuriri
 Ce susțineți cârma lumii, iaduri, harpii, uneltiri
 Subjugați-i rătăcirea celui mai stricat!..

SEGESTUS

Bătrâne

Lasă-ți gluma nesărată!

STATILIUS (*apropiindu-se de Seg.*)

Așa dară îmi rămâne

Drept uneltă de peire, fiul meu; dar cum se poate
 Să-mi vorbești așa!

(*șopt, lui Seg.*)

Statiliu!

(tare)

Cine 'ndreaptă și socoate
Vina celor din viață, dacă tu m'ai și uitat?..

SAPHO

Cine e bătrânul ăsta, spuneți-mi adevărat!

STATILIUS (lui Seg.)

Haide, spune-le odată! Pentru ce ascunzi?...

SEGESTUS (începând Jocul)

Dar eu

Nu te mai cunosc!

STATILIUS

Pe Marte, ăsta-i, ăsta-i fiul meu?...—

Nu-s doi ani decând din Roma ai plecat!.. Ți-aduci aminte.
La plecarea ta ce lacrimi!.. Ce dureri, ce rugăminte
Să te porți pe-aicea bine?! Doamne sfinte, nu mai am
Nici nădejdea de mai bine! La plecare, cum credeam —
C'o să te gălesc, Segetus—Și cum te-am găsit!.. O, zei!
Rupeți porțile de-aramă de pe câmpii Elizei
Să-i ocupe păcătoșii!... Bine, vorba mea nu ți pare
C'ai m'ai auzit-o?... Ochii, roși de lacrimi și plânsoare
Nu-i mai recunoști?... Sunt ochii ce-au privit de-atâtea-ori
Peste patul tău nevrâstnic!... Mori Hecate, Pluto mori!
Nu mai străjuiești pământul ce-a hrănit pe fiul meu!
Desfundați-vă deluvii! Feciorelnic curcubeu
Trageți haina peste față, haina norilor, nici când
Nu înveseli tăria!... dacă mă vedeți plângând,
Dacă părul alb de vremuri, dacă lutul meu slăbit
Vă cerșește ajutorul — e că, fiul meu iubit
Nu-și mai recunoaște tatăl!

SEGESTUS

Iartă-mă, acum te văd,

Dar nu se putea într'altfel! Cum puteam ca să prevăd
Ne-visata ta sosire!

STATILIUS

Și de-acea fără frică
Risipeai averea toată!...

SEGESTUS (Iris-ei)

Tot ce am zidit, îmi strică!

IRIS

Te înșeli, susține jocul!

SAPHO (Glycei)

Cum rămânem?...

SEGESTUS (lui Stat.)

Un moment,

Ești părintele meu, însă, pasul tău inconștient,
Vorbele-ți insultătoare, răcnetele tale multe,
Cu ce ți-au greșit aceștia, ca să stea să le asculte?

STATILIUS

Nu cum-va mă scoți pe mine vinovat?

SEGESTUS

Ba da, te scot!

De mi-ai dat averi și viață, nu ți le-am cerut! Socot
Că mi-ai fost dator cu ele!

STATILIUS

Te desmoștenesc!...

SEGESTUS

Nu-mi pasă!

SEGESTUS (bucurându-se în sine)

Ce faci?

SEGESTUS

Ce-au făcut și alții.

SAPHO

Dar nu-i bine ce faci!

SEGESTUS (foarte sincer)

Lasă,

Te iubesc și în credința unei vieți întrezărite

Eu am renunțat la toate! Din simțiri nebiruite,
 Din simțirile ce nimeni nu le 'nvinge, mi-am făcut
 Ținta vieții viitoare și-a vieții din trecut.
 Sapho, te iubesc — nu-mi pasă!
 O, bătrâne nici nu știi
 Cât de tare te urăște... fiul tău!

SAPHO

Ce nerozii!

Pentru ce-i vorbești într'astfel; pentru ce mă mai iubești
 Când știi bine că proiectul n'o să poți să-l izbândești?...
 Ia-ți copilul! De sunt Psapha — (Desfrânata cum spuneai —)
 Sunt femeia pentru care — dacă tu mă cunoșteai —
 Ai fi-avut mai multă stimă, poate și mai multă milă!...
 Mai rănit adânc stăpâne, dar te iert!...

SEGESTUS

Nu fii copilă!

SAPHO

Prevedeam această clipă!...

STATILIUS (speriat)

Nu se poate, prevedeați?...

SAPHO

Da; Mă așteptam la toate! Ne-apărat că te gândeai
 Ca să vii să-ți vezi copilul! Nu credeam să ne găsești
 La orgie! Eh, dar ce vrei, am greșit!... Mă ierți?...

SEGESTUS

Glumești!

Doamne sfinte, ce rușine!

SAPHO

Pentru ce rușine?... Dacă

Ai iubit ceva în mine și dac'a putut să-ți placă
 Din ființa mea, comoara numai ție cunoscută
 Pentru mine ești același!... Nebunia e făcută!

STATILIUS (prinzând inimă)

Cât de bine se preface!

SAPHO

Mă prefac?

SEGESTUS

Destul de-acum!

Ia-ți averile și.... haide!

STATILIUS

Mă gonești?

SEGESTUS

Noroc la drum!

Când ai dat năvală, dacă n'am putut să te cunosc —
Acum nu mai vreau!

SAPHO

Segestus, zău nu te mai recunosc!

Te știam cu mult mai mare și cu mult mai bun la suflet!

STATILIUS

După căi nemăsurate, Dup'atât amar de umblet
Cu durerile iubirii și-ale dorului, în sânge,
Iată-mă ajuns acuma alungat...

SAPHO

Segestus, plânge!..

SEGESTUS

Și ce-mi pasă!

SAPHO

Cum ce-ți pasă?... Te-a iubit; așa plătești
Celor ce ți-au dat viață?... Și mai spui că mă iubești!..
Ce-ași găsi și eu în tine, dacă te-ași iubi?..

STATILIUS (împând ca din gură de șarpe)

Nu vreau

Nici să mai aud de asta!

(lui Seg.)

Mă urmezi?..

SEGESTUS

Imi pare rău,

Dar te vei întoarce singur în Italia!

SAPHO (lui Stat.)

Destul!

Sunt sătulă de suspine cum de mine ești sătul.
 Intr'o vorbă: Dacă Sapho, ar avea și acest capriciu
 Să iubească pe Segestus — (N'ar fi tocmai mare viciu!)
 Nu... nici toga ta, nici părul n'ar putea să mă oprească!..
 Ci sosirea-ți furtunoasă a putut să-mi dovedească
 Multe lucruri, pentru-aceea mă lipsesc!

SEGESTUS (gata să mărturisească)

O, nu, nu vreau

Ca să crezi; ești înșelată!..

STATILIUS (tăindu-i vorba)

De te iau, de nu te iau
 În Italia, de-acuma nu-mi mai ești copil!

SAPHO (speriată)

Ce zici?

Iartă-l, iartă-l; nu-i de vină!

STATILIUS (autorita?)

Haide, cară-te de-aici!

SAPHO

Numai eu sunt pentru care... numai eu sunt vinovată;
 Spune-mi c'ai mințit, o spunemi numai eu...

STATILIUS (menționându-se)

Prostituată!

SEGESTUS

Gluma merge prea departe!

SAPHO (rănită)

Nu mă doare, spune-mi tot,
 Eu sunt vinovată... spune-mi!..

SEGESTUS

Pe Mercuriu, nu mai pot

Să îndur!...

SAPHO

Te opresc, stăpâne, e păcat... ce vrei să faci?

(cade în genuchi)

Sapho-i cea mai vinovată, nu Segestus!... Iartă-l!...

STATILIUS (urlând)

Taci!

Pe Vulcanus, nici iubirea părintească nu mai e

În putere să-mi abată hotărârea! Eu plec!

SAPHO (se scoală hotărâtă)

Ce?...

Fie dar! Ai vrut aceasta!... Prigonit pentru frumos,

Indurând aceeași scară pieptul meu aprins, setos

De iubiri cu mult mai calde ca acele din trecut—

(își rupe haina de pe piept)

Vino scumpul meu Segestus, sunt iubirii tale scut!

Și de astăzi înnainte fie-ți pieptu-mi căpătâi

Cum iubirea-ți mi-o fi mie... Te-am iubit din ceasu 'ntâi,

Din minutul când pe stâncă lângă mare ne-am văzut

Te-am iubit, cât niciodată să iubesc n'ași fi crezut.

Am luptat cu mine însă-mi multă vreme, dar gândirea

Ce predonină în toate, își topește strălucirea

Când e vorba de durerea unei inimi!... Am luptat

Piept la piept și totuși iată... gândul piere sfârâmat.

Te-am iubit peste măsură — nu ți-am spus-o—te-am iubit

Și Oracolul din Delphi va rămâne mulțumit.

(pauză)

Ștergeți lacrimile dară lasă-ți pasul în neștire,

Suntem unul pentru altul și născuți pentru iubire!

Rupe-mi floarea de pe gură, rupe-mi floarea de carmin

Dătătoare de ispite, de 'nșelare, de suspin,

Pentru tine a fost pusă, tu cu gura ta s'o iei—

Căci aceasta-i tot ce poate să se ia unei femei.

Ce mai zici acum bătrîne; pentru ce ești vesel?..

STATILIUS (ironic)

N'am

Nici o vorbă împotriva... totuși nu mă așteptam

La atâta abnegare! Poți să juri pe ce faci?..

SAPHO

Bine:

Pe puterile Junonei; pe câmpiile senine
 Inflorite 'n nesfârșirea miliardelor de stele,
 Pe Hecate și pe Hades!.. Sapho nu vrea să te 'nșele!
 Il iubesc mai mult acuma părăsit și 'ntunecat!

(Intră Efrialos)

EFRIALOS

Hector a murit!

IRIS (trăsnită)

Ah! Vita! A murit intoxicat!

(pausă mare)

De-am pierdut acum partida ce-o jucam, atât mai rău!..
 Amuțirăți toți!... Și totuș nu curg lacrimi pârâu
 Pe obrazii voștrii!... Sapho, tu nu zici nimic?...

SAPHO

Ce pot!...

IRIS

Să te duci în orice parte și să-ți cauți un preot;
 Jurământul de-adineauri, l-ai făcut pentr-o minciună!

SAPHO

Nu'nțeleg!

IRIS

Ascultă Sapho!...

STATILIUS

Spune-i tot! Acum o lună...

IRIS (smulgându-i peruca depe cap.)

Nu!.. încep de astăzi!.. Sapho, omul ăsta nu-i Emiliu!

SAPHO

Cine atunci?

SEGESTUS (amenințător)

Ascultă Iris!..

IRIS

Sclavul lui Segest, Statiliu!

SAPHO (se clatină, pauză mare)

Lovitura este mare; dar făceai cu mult mai bine
De ți-eneai secretul ăsta, scupă Iris, pentru tine.
Negândind de-acum vre-odată ce-am făcut, — (ce am putut
Ca să fac) — știu totuși una că, făcui ce mi-a plăcut!
Nu-ți impun nimic, Segestus: Ai jucat cu mult talent
Ai jucat o comedie pentru dragoste! Regent,
Aspirant la tronul care, bietul Hector l'a lăsat
Măgulindu-mă cu toate, m'ai iubit și înșelat.
Sfâșiat de-acum vesmintul ce-ți acoperise țelul
Tu, desmiardă-l cum îți place, ori străpunge-l cu oțelul,
Căci stăpân pe tot ce poate să se pună stăpânire
Poți să-ți întrupezi aevea idealul de iubire.
Din proiectele ce Iris le-a făcut cu bietul Hector,
N'a rămas nimic, iubite! fi-mi și slugă și protector
Eu ți-oi fi asemeni ție — doar acū sunt în măsură
Ca să-mi răsplătesc amicii cu iubire și cu ură!
Nu regret nimic, Segestus — ce-am făcut, făcut rămâne.

SEGESTUS (văzând pe Statilius care se apropie)

Tu Statilius de-acuma zi-mi: *amice*, nu *stăpâne*!

CORTINA

ION AL-GEORGE

IN RITMUL ANTIC.

*Cum scoica svârlită pe țărături păstrează
Deapururea freamătul mării sălbateci,
In mine talazul vremii lăsat-a
Un suflet Păgân.*

*Poseidon răsară din valuri ; Tritonii
Să vie cu apa în turmă nebună ;
Nereus, păstorul, din bucium să sune
Cu Glokos pe stânci.*

*In pârtia de spumă din urma corăbii
Vâslașii, proptindu-și lopețile grele,
Privească tăcuți și plini de mirare
Sirene jucând.*

*Iar eu părăsindu-mi pământul și legea
Spre mare m'oi duce, spre vecinica mare,
Căci astăzi dorința-mi mă face de-un sânge
Cu neamul străbun.*

*Și noaptea când bruma de lună se lasă,
Când valuri se sparg și iarăși se'nnalță :
Porni-voi stăpân pe mugetul apei
Și zeii-delfini.*

I. PILLAT

IN AMINTIREA LUI COSTACHE NEGRI

Sunt puțini aceia cari își mai reamintesc de Costache Negri și mai rostesc numele lui. Noi, românii, uităm prea iute, tocmai mărețele figuri ce vecinic ar trebui să le avem în amintirea noastră.

„Imi amintesc bine, spune—un tânăr scriitor român (1),—„că într'un lung șir de ani de învățătură, numele lui Costache Negri n'a răsunat nici odată, în clasele școalelor „prin care am trecut. Se spunea uneori despre el sau despre Cogălniceanu, cum spune de obicei școlarul la lecția de geografie cu gândul întraiurea că: „Negoiul și „Ceahlăul sunt cele mai înalte vârfuri ale Carpaților”. „Uitarea însă, nu poate învălui pe veci numele figurilor „mari, cari au înfăptuit România de astăzi. Vine vremea „când sufletul se încălzește. Atunci, uitarea se topește, „cum de pe piscurile înalte se topește ceața în bătaia unui „răsărit de soare”.

Răsăritul acesta, pare a se ivi acum și pentru Costache Negri; câteva suflete generoase căutând, prin graiu și prin scris, să reamintească însușirile alese ale acestui neprețuit român. Nu e ușor însă, să pui în adevărata lor lumină, aceste calități. E, ca și cum, fiind pictor, și voind să faci portretul unui model frumos, nu ai voi nici să suprimi ceva; nici, să intri în prea multe amănunte. Intr'un fel, ai vătăma frumusețea portretului; în celălalt, asemănarea lui (2). Cu cât timpul trece; cu atât, chipul lui Costache Negri, apare luminat de un nimb strălucitor. Imagina lui, ar fi trebuit deci să împodobească pereții tuturor școalelor, pentru ca tinerile generațiuni să ia pildă dela faptele lui mari și patriotice, și să se inspire, din viața

(1) Em. Gârleanu: «Studiu asupra vieții și scrierilor lui C. Negri».

(2) G. Missail: «Costache Negri», Ziarul «Românul» 1876.

acestui „*caracter*“ care a pus în serviciul patriei, dezinteresarea personală și sacrificiul împins până la jertfirea de sine. Aceasta, ar fi trebuit cu atât mai mult, cu cât, adevăratele caractere, încep să se întrevadă din ce în ce mai rar. Și lucrul nu e mirare dacă, se uită amintirile trecutului; dacă, se uită istoria; dacă, încep să se uite și poeziile populare unde, se oglindesc puternic, calitățile poporului românesc și mai ales, integritatea caracterului lui. S'au uitat însușirile sufletești ale lui Mircea cel bătrân; vitejia lui Ștefan și a lui Mihaiu; devotamentul și pietatea soției lui Neagoe Basarab; dar, mai ales, energia, tăria aceea extraordinară de caracter, a mumei lui Ștefan-Cel-Mare; femeia sublimă, care, înăbușind în suflet iubirea de mamă, preferează să-și vadă fiul mai bine mort însă învingător; decât viu, învins (1).

Când amintiri de felul acesta se șterg, cum să mai renască forța morală, cum să se mai formeze caracterele și să se mai întărească energiile? Când învățătorii, acești îndrumători ai tinereții, nu caută să le arate gloriile neamului nostru, și să le reîmprospăteze mintea, cu imaginile mărețelor figuri cari au regenerat România; cum, voiți, ca numele lui Costache Negri să mai fie rostit și virtuțile lui, luate drept pildă? Faptul acesta, ca să nu zic, dezinteresarea aceasta culpabilă, a magiștrilor noștri intelectuali; a făcut cred, pe Augustul nostru Suveran, cu ocazia Jubileului de 40 de ani de Domnie, răspunzând, Rectorului Universității din București, ce-i aducea urări în numele corpului profesoral și al studenției universitare, să spună, între altele:

„Pătruns fiind, că în școală se făurește viitorul Țării; „plină de grea răspundere vă este chemarea de oarece, generația de mâine, va fi opera voastră. Pregătiți-ne dar, „bărbați cu iubire de țară, cu sufletul curat, cu voința îndreptată spre muncă conștiincioasă și folositoare. Nu uitați că caracterele, mai mult decât talentele, hotărăsc soarta popoarelor și că, numai forța morală, le poate apăra de învingere și nimicire“.

Cuvintele acestea sunt o prevestire mai mult decât un sfat. Sufletul și mintea tinereții, nu se poate forma mai bine decât, numai când aceștia, vor cunoaște viața și fap-

(1) I. Craciunescu: «Le peuple roumain d'après ses chants nationaux».

tele săvârșite de aceia, cari, cu adevărat și-au iubit țara; și vor căută, cât mai mult, să-și însușiască podoabele lor sufletești. Între românii cari, și-au iubit neamul și țara, cu o dragoste ce nu cunoștea margini, în primul loc am putea pune pe Costache Negri. Soarta crudă, ce-și arată ironia mai totdeauna, cu sufletele alese; face, ca patriotul acesta înflăcărat, să vadă prima lumină a zilei la Iași în 1812; an, de tristă amintire, când, o parte a țării se desprindea dela sânul patriei mume. Ea avea, să-și continue ironia, în viața lui întreagă. Încă de mic copil, rămâne fără tată. Mama sa Zulnia, frumoasa Zulnie, cum i se zicea, rămasă văduvă de timpuriu se recăsătorește la 1828 cu bogatul și învățatul boer Costache Konaki, poetul cel mai gustat al Moldovei, pe acele timpuri. Tatăl vitrig, luă astfel, locul tatălui iubit, plecat, prea de vreme, de lângă el. Poetul Konaki, fire sentimentală și delicată, nu a fost însă nu tată vitreg în adevăratul înțeles al cuvântului; el, iubi mult, pe micul Negri, în care, întrevedeă simțiminte nobile și mai târziu voi să-l înfieze, lăsându-i moștenire numele și marea lui avere. Negri, ajuns acum adolescent aprecie mărinimia și dragostea ce-i arată poetul; respinse însă, bogăția și numele lui slăvit preferind, bruma de avere, ce-i rămăsese dela tatăl său și nevoind să schimbe, pe nimic în lume, numele care îi reaminteă, o imagină scumpă. Acest act al adolescenței învederă destul de bine, ce avea să fie Costache Negri mai târziu (1). Firea lui dreaptă, sufletul lui bun, mintea lui cumpănită, i-a atras încă de copil prietenia lui Kogălniceanu, a lui Cuza, cu care viața politică avea să-l lege mai târziu; dar, mai cu seamă, înțimitatea lui Vasile Alexandri, cu care a rămas nedespărțit până la moarte; fiindcă, nimeni, ca bardul dela Mircești, nu a înțeles mai bine simțimintele nobile și avântul patriotic ce colcotea în sufletul lui Costache Negri. Cu aceștia, și-a făcut primele studii; și tot cu ei, mai apoi, a luat drumul spre Franța patria luminei și a libertății, ca să completeze cunoștințele căpătate în țară. Ideile înaintate și mai ales, spiritul de independență, cu cari s'au umplut acolo sufletul lor, avea să sufere o crudă dezamăgire la întoarcerea în țară dela prima ciocnire, cu regimul de tristă amintire cunoscut, în Moldova, sub numele de „regimul lui Mihail Vodă Sturza”. Urmăriți cu înverșunare, de

(1) D. Eolintzcanu: «Viața lui Cuza-Vodă».

Domnitor, din cauza, ideilor ce împrăstiau și mai cu deosebire, din pricina caracterului lor cinstit; ei, au îndurat tot soiul de mizerii, și de multe ori și temnițele. Stare de lucruri, care a făcut, pe Mihail Kogălniceanu, colegul de suferințe a lui Negri, să spună celor ce așteptau prin țări străine sfârșirea mai repede a învățăturilor ca să se înapoieze în patrie:

„Sărmani înstrăinați! Câte deziluzii vă așteaptă la mar-
„ginea țarei! câte lupte și câte loviri, în frumoasele voa-
„stre sperări!”

Tinerii din aceea generație au avut însă, destulă energie, ca să nu se dea învinși și luptând din greu întocmai ca lucrătorii ce lovesc cu ciocanul în cremene, și-au deschis drumul în viitor și au suit, treaptă după treaptă, scara ce-ducea la înălțimi (1).

Bine înțeles, că simțimintele patriotice, că onestitatea, ce voiau să vadă domnind în funcțiunile publice, că tezaurul de idei noi, ce adusese de prin școlile apusului; nu puteau decât, să sperie pe învechiții în rele; cari, în groaza lor nebună, căutară să lovească în „nedușii la biserică” cum supranumiseră ei pe tinerii înaintați.

Mizeriile ce îndurară ne mai conținând, mulți din ei, se hotărîră să plece din țară pentru câtvă timp; mai ales, că nu puteau să dea patriei prinosul muncii lor. Negri, împreună cu Cuza și Alexandri, luă drumul Italiei. Vizitară rând pe rând, comorile ce ascunde această frumoasă țară; admirară, podoabele Florenței, Neapolului, Veneției; însă gândul lor sbură tot spre patria iubită.

La Veneția, în liniștea de țințirim a nopților, lăsă Negri, sbor liber imaginației, să-și dea roadele. Aci, scrise el, acele „Seri” din Veneția, în care se oglindesc ca în undele canalului, inspirațiuni poetice și însuflețiri patriotice de o mare frumusețe; aci, în nopțile senine, când palida lumină a lunii, se revărsă în plin, asupra palatelor de marmură; visă dânsul, la patria depărtată, la locurile unde petrecuse primii ani ai copilăriei; suvenire scumpe, pe care, nici frumoasa Italie cu cerul ei deapururea lin și albastru nu putea să i le șteargă din gând. Căci, dorul de țară, l-a urmărit pe Negri pretutindeni și în: „Mănăstirea” o lucrare literară a lui, apărută la Paris, pe la 1840 cuvintele, puse în gura pribeagului Corrad, când, zice Moldovei:

(1) G. Missail: «Ziarul Românul» (1876).

„O Moldova! dulce ești pentru toată suflarea ce în sânu-ți a crescut”! învederează cu prisosință, chinurile sufletului său, și dorul de patrie cel muncă.

Pentru a alina această nostalgie după 1840 se reîntoarse în țară, în mijlocul prietenilor, care-l respectau pentru înțelepciunea lui asemănătoare aceleia, a unui bătrân sfătos, peste care ninsese multe ierni; dar, mai cu deosebire, pentru noblețea caracterului lui, ce se aurise mai mult, sub soarele arzător al Italiei. Dintre tinerii luminați din acele timpuri, nimeni altul ca Costache Negri, nu a avut darul să apropie pe aceia ce se adăpase la izvorul culturii franceze cu aceia, ce studiasse în școlile germane; pe Moldoveni, cu Munteni și chiar cu cei din Ardeal. La „Mânjâna” moșioara din Covurlui rămasă dela tatăl său, se adunau cu toții; și curând, ea deveni ceea ce, pentru fabricanții de clopote, e forma, în care, se toarnă felurile metalelor topite, spre a scoate clopotul care va da unul și acelaș ton (1). Moldoveanul și Munteanul ce se ducea la Mânjâna se întorcea numai român; soldat, al Țării și apostol, al idei mari: „Unirea celor două Principate”.

Tot la „Mânjâna” ca odinioară în frumoasa Italie, a lăsat Costache Negri inspirația-i poetică, să fluture în voe pe colinele înverzite; făurind, acele versuri, învăluite uneori de o ușoară melancolie, alteori, de un mare avânt patriotic.

Câtă tristețe pune el, în versurile din: „Moartea Emiliiei” sărmana străină sfârșită departe de țara ei, pe mormântul căreia, nici un semn nu va arăta vreodată nefericiților părinți ce ar veni s'o plângă, locul, unde ea se odihneă pe veci. Sau, în „Stelele” când, cântă așa de duios, ochii iubitei, pierdută pentru totdeauna. Pentru ca apoi în: „Hora dela Răducăneni” să lase să dispară, nota tristă, spre a face loc acelor versuri săltărețe în cari, patriotismul înflăcărat să îmbie cu avântul poetic.

Suferințele celor asupriți și corupțiunea administrativă au dat prilej lui Negri, ca îmbrățișind „fabula”, să biciuiască moravurile urite și destrăbălarea ce domnea pe atunci. În „Floarea Caprei”, în „Fluturul și Toporașul”, în „Țânțarul și Boul” dânsul, satiriză pe stăpânitorul ce închide gura gălăgioșilor aruncându-le o slujbă productivă; pe lumea, ce prea se lasă să fie ademenită, de reclamagii,

(1) G. Missail: «Românul» 1876.

ce trâmbitează merite pe care nu le-au; cum și, pe aceia cari, ajunși în posturi înalte grație, spinărei lor prea flexibilă, cred că odată înălțați atât de sus, lumea numai și numai la ei privește.

Dar „Mânjâna” n'a fost numai un cuib de inspirație pentru Negri; n'a fost numai, un loc de întâlnire, al tinerilor; ea, a fost, și focarul de unde a radiat, frumoasa mișcare națională dela 1848; mișcare pe care, Mihail Vodă Sturza, căută s'o înăbușe trimițând în surghiun, pe coriferii ei, între cari eră, și Costache Negri.

Isgoniți din patrie ei, se regăsiră cu toții, la Paris, care în curând deveni centrul mișcării revoluționare. Aici, a treia zi de Crăciun, în ziua de Sfântu Ștefan, ținū Negri, în mijlocul românilor emigrați și a studenților români din Capitala Franței, toastul acela înălțător, ce începe cu cuvintele:

„Fraților! azi e ziua Sfântului Ștefan, azi e sărbătoarea „d-lui Ștefan-cel-Mare, acest fiu al unei mame române care „înădușind glasul inimei zicea după zidurile Cetăței Neam-
„tului: „Mergi fiule, de te bate cu dușmanii țării noastre,
„și să nu mi te întorci, decât mort învins, sau, viu învin-
„gător”! „Azi e ziua să serbăm sfânta aducere aminte a
„atâtor bărbați de slavă, care ne-au păstrat o patrie dulce
„și frumoasă!

„Așezați precum suntem, în mijlocul îndoitului despo-
„tism al Europei și al Asiei, să ne dăm împreună frățescă
„mână de unire, și să zicem cu toții: Trăiască Moldova,
„Trăiască Valahia! dar, învrednicească-ne Dumnezeu să
„putem strigă într'o zi: „Trăiască România unită!” Atunci
„fraților, soarele luminei, va pătrunde și va imprăști
„adâncul întuneric în care zăcem; atunci numai, vom fi ceea
„ce trebuie să fim; fii, unei singure și puternice moșii.
„Suntem milioane de Români răsleți!

„Ce ne lipsește să ajungem un neam tare? Unirea, numai
„Unirea!

„Urarea și închinarea mea este, ca această strălucită zi,
„în care ne-am adunat să serbăm falnica umbră a lui Ște-
„fan, această zi, să fie și pornirea unei strânse legături
„între noi de a lucra cu toții, la ridicarea din țărână a
„României, și de a ne trezi la glasul eroicului său trecut,
„strigând cu toții: „Trăiască unita Românie”!

Suntem milioane de Români răsleți, zicea Negri, cu tot
focul ce-i ardea sufletul pentru soarta fraților subjuogați

și pentru suferințele îndurate de ei ; preocupare, ce nu l-a părăsit nici odată. El a fost acela care, împreună cu Vasile Ureche a stăruit de poetul Bolintineanu când, acesta ajunsese Ministru al Cultelor și Instrucțiunei, să înființeze primele școli românești în Macedonia ; realizând prin aceasta una din dorințele vii și mult așteptate ale fraților dela Pind cari, luptă până în ziua de astăzi, contra împilărilor cu nădejdea că va veni o zi când, suferințele lor vor încetă și se vor șterge atunci, și amirurile trecutului, înroșit de sângele atâtor martiri !

La puțin timp, după retragerea din domnie a lui Vodă-Sturza și venirea la tronul Moldovei, a lui Grigore Ghika ; tinerii exilați, se reîntorc în țară și unora dintre ei, li se încredințează înalte demnități. Costache Negri a fost numit Ministru de lucrări publice. Ca sfetnic a lui Vodă Ghika începe el viața politică și caută să îmbunătățească starea țaranului și să desființeze robia țăganilor.

Grija lui cea mare a fost însă, ca românii, să înfăptuiască marele act al Unirei ; ideal, la care alipise și pe Domnitorul Grigorie Ghika.

Pe acel timp, războiul Crimeei, luase sfârșit, și Țările Românești, fuseseră puse sub protecția Rusiei. Atunci, se convocase la Viena, la Paris și la Constantinopole conferințe, în care, diplomații, aveau să discute printre altele și chestiunea reorganizării Principatelor românești. Safvet-Pașa, ministrul de externe al Turciei, trimise la 7 Aprilie 1855 lui Grigore Ghika-Vodă, o adresă, concepută în termenii următori :

„Am onoare de a încunoștiința pe Alteța Voastră, că „Sublima Poartă, a hotărât, trimiterea la Viena, a unui boer „din fiecare Principat, care va fi sub ordinele trimisului „plenipotențiar al guvernului Imperial Suveran, în calitate „de informator. Misiunea sa, se va mărgini în a da lămuriri reprezentantului Majestății Sale Imperiale acreditat „pe lângă conferință, asupra cestiunilor privitoare la Principate ; drept care, înaintez alăturat, Alteței Voastre, o „listă de 3 boeri aleși de guvernul Imperial, printre care „Alteța Voastră, va desemnă pe acela, ce va fi dispus, să „se achite de misiunea aceasta. Pe dată ce, Alteța Voastră, „va hotărî persoana, nu va avea decât, s'o aducă la cunoștința Alteței Sale Ali-Pașa, trimisul plenipotențiar Im-

„perial la Viena, și să raporteze faptul și Sublimei Porți” (1).

Cei 3 boeri aleși de guvernul Imperial Otoman erau: Spătarul Mihail Cantacuzino-Pașcanu; Vornicul Gheorghe Sturdza și Vornicul Costache Negri. Acesta din urmă, a fost ales de Vodă Ghica, să meargă la Viena pe lângă Ali-Pașa. Conferința strămutându-se mai târziu la Constantinopole, în ședințele acestei conferințe, Negri, între cestiunile referitoare la Principate a ridicat și pe aceea a secularizării averilor mănăstirilor închinat. Tratatul în chestiunea aceasta, nu s’au sfârșit în acel timp; ele, au fost întrerupte, spre a fi reluate sub domnia lui Vodă Cuza; când, tot lui Costache Negri, i-a fost dat să negocieze, și de astă dată, să ducă la bun sfârșit, această chestiune, ce-i stă pe suflet; și în care, pe lângă calități de abil diplomat, a dat dovadă, mai presus de toate, de un caracter integru. Chestiunea secularizării averilor mănăstirești și aceea privitoare la desrobirea ȝiganilor ar fi putut, ele singure să pună îndeajuns într’o frumoasă lumină, figura acestui luptător neobosit pentru binele obștesc; a acestui boer de viță care, nu făcea deosebire de clasă și simpatiza mai ales, cu acei mici, umiliți și oropsiți de soartă. Lucru pe care l-a mărturisit el singur, în 1856 când, la ospățul ce sărbătorea întoarcerea din exil, a bravului ostaș maiorul Filipescu, supranumit: „floarea lăncierilor” ridicând paharul a zis:

„Fiindcă, s’a rostit aicea cuvântul de mari și mici; și „fiindcă eu unul, nu am făcut nici odată în inima mea, o „asemenea deosebire; propun să bem în sănătatea acestor „muzicanți, feciori de ciobani și de plugari cari, îmbrăcând uniformă, s’au făcut așa de buni muzicanți, în cât „se pot pune alături fără de rușine, cu aceia ai altor neamuri civilizate” (2).

Dragostea aceasta a lui Negri, pentru acei umili a făcut să se creadă de unii că e socialist, poreclă ce parcă s’ar confirma și de Vaillant care, într’un raport confidențial adresat ministrului de externe al Franței, Conte Walewski, pe timpul luptelor năprasnice duse în țară cu ocazia alegerii de Domn; și când, se vorbea mult, de alegerea lui

(1) D. Sturdza: «Acte și documente privitoare la Istoria Renașterii României», vol. II.

(2) «Steaua Dunării» (1856). No. 25.

Negri să spună că: *Tandis que le public, qui voyait dans Negri, un socialiste*"

Păreră cu totul greșită căci, Negri, numai socialist nu a fost; cum, nu au fost Socialiști, în adevăratul înțeles al cuvântului, tinerii boeri din generația lui. Nu erau socialiști dar, erau iubitori cu adevărat, de cei obijduiți; erau, însuflețiți de simțiminte nobile și pasiunile politice, destul de înverșunate și pe atunci, nu isbutiseră totuși să le otrăvească sufletele și să le schimbe caracterele. Lupta lor, avea de țel regenerarea și moralizarea Țărilor românești; luptă dezinteresată, lipsită de intențiuni egoiste și de folos personal.

Când au văzut că salvarea Țării stă în Unirea ambelor Principate; și când, și-au dat bine seama că nu vor face nimic, cât timp, vor fi desbinați; atunci, și-au întins mâna frățește, și visul mult dorit s'a isbândit.

La via lui Petrache Mavrogheni dela Socola (1) se întruniră, la 25 Maiu 1856, mai mulți Moldoveni și întocmiră un act pentru Unirea Principatelor sub un Principe străin dintr'o familie domnitoare a Europei. Actul a fost acoperit de 21 de iscălituri a celor prezenți. Costache Negri, fiind față, semnă actul, făcând însă rezervă, în ceea ce privea suirea pe tronul Țării a Principei străin. Naționalismul lui înfocat, aproape sălbatec, l-a făcut fără îndoială, să nu vadă destul de limpede că, a continua cu Domnii pământeni eră a duce România de răpă; fapt afirmat, de însuși unul din foștii Domnitori ai Moldovei, de Principele Grigore Al. Ghika care, într'un memoriu adresat la Paris pe la 1857, Comitelui Walewski spunea cu privire la principele străin (2).

„Unindu-se Principatele să se pue un prinț străin a le „guvernă căci, numai un străin, va fi în stare să le facă „fericite. Dacă li s'ar da un prinț pământean, le face ia- „răși cel mai mare rău; fiindcă, eu, din experiență cunosc „aceasta și cu rușinea mea mărturisesc că în timp de 7 ani, „cât am guvernat Moldova, am făcut o mulțime de nedreptăți și de nelegiuiri; cugetul mă mustră; Dumnezeu, să „se îndure și să mă ierte. Însă, ce puteam să fac, când

(1) D. Sturdza: «Acte și documente privitoare la Istoria Renașterii României», vol. II.

(2) D. Sturdza: «Acte și documente etc., vol. IX.

„eram în înrudire și în amicitie cu toți boerii? Cum eră
 „să nu pun ministru pe vărul meu, logofăt mare pe cus-
 „crul meu, postelnic pe fiul meu, președintele Divanului
 „pe cumnatul meu, ispravnici pe nepoți și polițai pe oa-
 „menii lor. Și dacă, vreunul din ei, nedreptățeă pe oameni;
 „dacă condamnau pe nevinovați; dacă răpeau fâțiși onoa-
 „rea și averea cuivă, ce eră să fac eu? puteam să fiu tot-
 „deauna drept? De-i depărtam din funcții trebuia să rin-
 „duesc pe alții tot ca ei, pentrucă, Regulamentul Orga-
 „nic, nu-mi da voie să pun pe orcine aveă merite. Am avut
 „simțire de român, am fost patriot, sufletul meu strigă
 „pururea dreptate și totuși, nu puteam face nimic. Ași fi
 „fost mult mai mulțumit, și așa fi dorit mai bine, să nu
 „fi trăit niște zile în care am suferit mult, și în care am
 „cunoscut ce va să zică invidia, zaviștia și dușmănia. De
 „aceea, trebuie un prinț străin, numai un astfel de prin-
 „cipe va putea să ție echilibrul. Cu principele pământean,
 „s'ar deschide iarăș drumul tuturor aristocraților să tindă
 „la domnie; împrejurare, care a produs și va produce in-
 „trigi și diferite partizi din care, naște cea mai mare mi-
 „zerie pentru țară”.

Faptele arătate în acest memoriu s'au adeverit pe de-
 plin, cu prilejul unirei Principatelor și a alegerii de Domn.
 Pe baza tratatului dela Paris din 30 Martie 1856 Poarta,
 promisese marelui Puteri, ce luaseră Țările Românești sub
 ocrotirea lor; că va convoca pe dată, în Principate, câte un
 Divan ad-hoc compus în așa fel în cât, să fie reprezen-
 tarea exactă, a tuturor intereselor claselor sociale din Prin-
 cipate. Se institue o Căimăcămie numindu-se, în Muntenia,
 Caimacam Prințul Al. Ghika; iar, în Moldova, Tudoriță
 Balș înlocuit mai pe urmă, cu Vogoride; și în conformitate
 cu art. 23 al sus menționatului tratat, se institue și o co-
 misiune de anchetă a Puterilor protectoare.

După ce Sublima Poartă, publică firmanul de convocarea
 acestui Divan, încep în țară, luptele teribile dintre parti-
 dele așa zise: unioniste și separatiste. În Moldova mai ales,
 curentul pentru Unirea Principatelor cuprinsese, aproape
 întreaga suflare omenească. Vogoride, ostil „Unirei” exer-
 cită mari presiuni și merse până în a falsifica listele elec-
 torale; pentru ca astfel, deputații, eșiți din urnă să se
 pronunțe contra Unirei; lucru, dorit de altfel, și de Su-
 blima Poartă și de multe dintre Puteri. Ziua de 19 Iulie
 1857 când se fac în Moldova alegerile ar putea cu drept

cuvânt să fie botezată. „Ziua ingerințelor”. Se protestează la Comisiunea de anchetă a Puterilor; se protestează la Poartă cerându-se, anularea acestor alegeri rușinoase. Sublima Poartă interesată în cauză, nu dă bine înțeles, urmare protesturilor. Numai, după ce se prinde o corespondență confidențială a lui Vogoride din care, eșea la lumină intrigile prin care Turcia și Austria, voiau să nimicească curentul pentru Unire; numai atunci, Poarta, a fost nevoită să ordone lui Vogoride să anuleze alegerile, să revizuiască listele electorale și să facă noi alegeri; cari, au avut loc după cincisprezece zile, desfășurându-se de rândul acesta, în cea mai mare liniște și libertate (1).

Costache Negri și Colonelul Alexandru Cuza sunt aleși deputați ai Galașului. Divanul ad-hoc al Moldovei, se deschide la Iași în 1875, sub președinția Mitropolitului după cum eră datina. Adunarea hotărăște să se aleagă și un vice-președinte, al cărui mandat, să fie reînnoit lunar, și care aveă să asiste pe Mitropolit în conducerea desbaterilor. Vice-președinte al acestei Adunări a fost proclamat Costache Negri; și aici desfășură dânsul, mult tact, multă imparțialitate și mult avânt patriotic. Prin felul cum a condus desbaterile se poate spune că eră adevărat indicat pentru această demnitate; și aveă dreptate, Victor Place, Consulul francez din Iași să spună la 21 Octomvrie 1857 în depeșea trimisă Ministrului Afacerilor Străine al Franței, prin care-i aduceă la cunoștință, constituirea biroului Adunării că: „Le vice-president élu est Monsieur Negri, „l'un des hommes qui ont dans ce pays la réputation la meilleure et la plus méritée”.

Cu toate că eră născut boer, Negri, a fost printre cei dintâi deputați cari au susținut desființarea privilegiilor de clasă felicitând, la 29 Octomvrie 1857 Adunarea după ce abolise privilegiile prin cuvintele: „Această abnegație arată patriotismul care însuflă Adunarea și este un act, ce „va fi prețuit nu numai de națiunea românească, dar și de „Europa și de istorie”. Pentru Negri deosebirea dintre oameni o făcă numai talentul și meritul. Mare iubitor al sătenilor, el propuse la 18 Decemvrie 1857 în Adunare, ca boerii proprietari rurali, să vândă din pământurile lor țăranilor, însoțind această propunere cu cuvintele: „*La reforme mari, trebuie făpte și inimă mare*”!

(1) G. Missail: Ziarul „Românul”, 1876.

Nu toți membrii Adunării ad-hoc aveau însă un suflet mare; nu toți aveau simțimintele altruiste ale lui Negri. În furia lor văzându-și interesele și avutul periclitat, se ridicară contra acestei propuneri îndrăznețe, luptară din răspuțeri, și isbutiră să o înlăture.

Ce deosebire între ei și Negri! între marea lui dezinteresare de tot ce constituia bogăție, și între lăcomia celorlalți. Vanitatea l-a lăsat totdeauna rece. Un cuvânt să fi spus și milioanele lui Konaki ar fi trecut la dânsul; cum, tot printr'un cuvânt, ar fi putut să sue treptele tronului. Căci, la 5 Ianuarie 1859, cu ocazia alegerii de Domn al Moldovei, numele lui a fost pus în fruntea celorlalți candidați la scaunul domnesc. A refuzat însă Coroana ce i se oferă, nu fiindcă se simtea nedemn să o poarte; dar, fiindcă, nu era în conformitate cu legea pentru o așa de înaltă treaptă; după legea electorală cea nouă, neavând nici censul legal spre a fi alegător, dar încă, candidat la domnie.

„Dacă nu am șase mii de galbeni capital — scrie el „bunului său prieten Alexandri (1) — cum pot avea trei mii „de galbeni venit pe an; fiind hotărît, chiar în sfaturile „Impăraților, că banii să fie un neapărat merit. Și de vreme „ce nu m'am încercat a-mi face drituri la deputație când „nu le aveam asemenea, nu mă voi încerca a mi le face pentru Domnie, când le am încă și mai puțin. Plec dar capul „înaintea pravilei și găsind rele în alții, încercările de a o „călca; cu atât mai rele, trebuie să le găsesc, pentru mine „însumi. Rog dar pe prietenii noștri hotărîtor, să înlătureze combinarea cu numele meu pentru scaunul Domnesc, „pe care nici într'un chip nu o pot primi“.

Pe lângă că legea îl oprea să năzuiască la domnie, mai știa el bine, că boerii cei mari, proprietarii avuți, nu uita-seră propunerea lui pentru vânzarea pământurilor către aceia din brațele cărora, au isvorît totdeauna visteriile țării; și că, vor fi cu toții, contra lui.

Și, cu ce păcătuisese oare Negri? ce rău mare făcuse dânsul, fiindcă, ceruse o bucatică din pământul lor pentru „nefericiții aceia, cari, trăind în țara cu pământul mănós „și cu munții ce ascund comori; se târau în neagra „mizerie, acoperiți de sdrențe, — fantasme palide — cu pri-virea însă mândră; căci, știau că dânsii, sunt producătorii „bogățiilor și a diamantelor, în care avuții, înoată și stră-

(1) Scrisoare către V. Alexandri: 2 Decembrie 1858.

„lucesc“ (1). Pentru desmoșteniții aceștia se ridicase Negri, și pentru grija ce avea de soarta lor, ar fi pierdut Coroana domnască pe care nu o dorea de fel. Providența a făcut însă, ca nici unul din marii boieri ai Moldovei, ce făcuseră ochi dulci Coroanei, să nu-și vadă îndeplinită ambiția deșartă; voturile deputaților naționaliști ridicând la tron mai întâiu, în Moldova, și apoi, în Muntenia, pe Colonelul Alexandru Ion Cuza, camaradul de școală, și unul din cei mai apropiați prieteni a lui Negri. Ast'el, prin dubla alegere a lui Vodă-Cuza, se isbândi visul și strigătul lui dela Paris în 1847 când, în mijlocul exilaților exclamase: „*Trăiască România unită!*“

După alegerea sa pe ambele tronuri ale Țării, Vodă-Cuza găsi cu cale, să trimită Puterilor semnătura ale tratatului dela Paris, o notă prin care declară că:

„Suit fără veste pe tronurile Provinciilor dunărene prin „unanimitatea Camerilor, este gata să depună ambele coroane pe fruntea unui principe străin dacă, marile Puteri, „sunt doritoare să înlăptuească dorința națiunii românești „exprimată de Divanurile ad-hoc în 1858”.

Cu remiterea acestei note a fost trimis la Paris, la Londra și la Turin poetul Vasile Alecsandri, care, scria din Paris lui Negri (2): „Poetul, și-a strâns aripele și le-a ascuns sub mantia serioasă a diplomației”. La Constantinopole a fost trimis Costache Negri. Acolo desvăluî dânsul aptitudinile unui diplomat de seamă, spre a obține dela Sublima Poartă recunoașterea definitivă a Unirei Principatelor. Grație tactului, energiei și simpatiei ce știu să insufle ambasadurilor Puterilor, acreditați la Constantinopole; dar, mai ales, grație răbdării fără margini ce și-a impus, putu el — pilot îndemânat — să strecoare vasul printre stâncile Bosforului, și să-l scoată neatins la liman; obținând, la 1861, firmanul, prin care se recunoaște de către Poartă: „Unirea Principatelor Române”.

Vodă-Cuza, trimițând pe Alecsandri și Negri, să susțină în fața puterilor cauza „Unirei” avusese mână fericită în alegerea făcută; căci, numai ei, puteau să lupte cu adevărată dragoste pentru națiunea română; mai ales, că însărcinarea nu era prea ușoară; de oarece marile Puteri nu priveau cu ochi buni Unirea Principatelor.

(1) N. Bălcescu: «Question économique des Principautés danubiennes».

(2) Manuscritul 2254 «Academia Română» pag. 40.

Comitele Walewski, Ministrul Afacerilor Străine al Franței, spuse în audiența acordată lui Alecsandri (1):

„Sentimentele de abnegare ale Domnitorului Cuza sunt demne de toată lauda, însă, ele nu pot simplifica cestiunea „Principatelor. Este de neîgăduit că actul alegerii Domnitorului săvârșit de Români, e de natură a le aduce multă glorie; dar, tot deodată, a produs și grele complicații în politica Orientului. Știți că Turcia și Austria sunt în po-triva Unirii Principatelor; că, Englitera, sprijină sistematic politica Turciei; că Prusia, nu are nici un interes „să fie favorabilă dorinței Românilor; cât despre Rusia”... și, aici un gest al Ministrului, ține locul cuvântului. Se cunoștea destul de bine de către Români natura sentimentelor acestei vecine în cât, Conte, crezând și el de prisos, să mai adauge ceva.

Reflecțiile lui Walewski s'au justificat pe deplin în întrevădarea pe care trimisul României o avu după puțin timp la Londra, cu lordul Malmersburg, Ministrul de externe al Reginei Victoria. A trebuit finețea și abilitatea diplomatică a lui Alecsandri; dar, mai cu seamă, a fost necesară căldura convingătoare a argumentelor lui spre a putea obține în sprijinul cauzei simpatia rigidului lord, care, la începutul audienței, spusese categoric: „V'am acordat audiența nu ca unui reprezentant al Prințului Cuza ci ca unui „particular trimis de Colonelul Cuza”; au trebuit zic, accentele calde ale poetului, pentru a topi ghița și a face pe Malmersbourg la sfârșitul aceleiași audiențe să zică (2): „Sunt mulțumit, de informațiunile ce mi-ați dat asupra evenimentelor petrecute în România. Englitera e patria libertății și prin urmare, nu are nici un interes, de a se „împotrivi la desvoltarea libertății altor națiuni. Dacă este „adevărat, precum m'ați încredințat, că aspirațiunile Românilor nu sunt contrarii intereselor Imperiului Otoman, „vă declar că guvernul britanic, vă va da cele mai vii probe „de bunavoință sa”.

Sprijinul puternic în isbânda cauzei l-a dat însă, Împăratul Napoleon III-a care, a arătat atâta simpatie Românilor în cât a uimit pe Alecsandri. El scria lui Negri la Constantinopol, după audiența avută la Tuileries (3): „Imi pare

(1) Manuscrisul 2254. Bibliot. „Academiei Române”.

(2) Manuscrisul 2254. A. R.

(3) Idem.

„că mă trezesc dintr'un vis atât de frumos și atât de neașteptat, în cât ași voi să-l spun lumii întregi”.

Greutățile cu care s'a luptat Alecsandri spre a putea să schimbe admosfera defavorabilă „Unirei” nu erau mai mari ca acelea, prin cari trecea Negri la Constantinopole. În scrisoarea dela 14/26 Maiu 1861 adresată lui Vodă-Cuza el comunică Domnitorului, că Rusia, ar fi voit mai bine ca Principatele să se unească sub un Principe străin: „Principalele Labanof mi-a spus că nu înțelege de loc Unirea „Principatelor fără de un principe străin” (1).

La început nici Sublima Poartă nu voia să recunoască pe deplin „Unirea”. Ceea ce a făcut pe Negri într'o altă scrisoare particulară trimisă din Constantinopole să spună Domnitorului că (2): „Ali-Pașa, dă destulă atențiune aceștei chestiuni și m'a lăsat să înțeleg că rezultatul va fi „favorabil „*dans les bornes au possible*”, cuvinte, din care „parcă ar eși, că guvernul M. I. Imperiale voește să facă „și de data aceasta, ca de obicei, lucrurile pe jumătate”.

Franța, prin ambasadorul său la Constantinopole, Marchizul de Lavalette, a sprijinit, față de Sublima Poartă și de Puteri, dorințele Românilor, cu toată căldura; cum nu mai puțin a făcut și Englitera, prin ambasadorul ei la Constantinopole, Sir Bulwer (3).

Cu toată simpatia de care se bucură această chestiune din partea celor mai de seamă Puteri, recunoașterea definitivă a „Unirei” tare cu greu a fost adusă la îndeplinire și, în scrisoarea dela 18/30 Aprilie 1861 Negri, anunțând lui Vodă-Cuza, apropierea recunoașterei „Unirei” de către Sublima Poartă, scrie cu satisfacție:

„In sfârșit, iată-ne ajunși, nu fără multe necazuri, la apropierea sigură a îndeplinirii dorințelor noastre cele mai îndreptățite. Să dea Dumnezeu, ca cu aceeași răbdare „și cu aceeași prudență, să putem atinge și alte rezultate „tot atât de trebuincioase la reorganizarea și liniștea țării. „In ce mă privește, eu, sunt pe deplin mulțumit; pentru că, „toate supărările și amărăciunile ce le-am îndurat aici, „vor fi cel puțin recompensate de satisfacția ce o va da „isbânda. In sfârșit totul s'a isprăvit și spun încă odată,

(1) Manuscrisul 791 «Academia Română». (Corespondența particulară a lui Negri cu Vodă Cuza ținută în limba franceză).

(2) Idem

(3) Idem

„Alteței Voastre, că întru cât mă privește, sunt cât se poate „de mulțumit” (1).

Și, cu drept cuvânt, putea să fie mulțumit; căci, sfârșise cu bine, această chestiune care-l muncise tare mult: „De multe ori, am eșit dela o ambasadă cu sângele la cap” scria dânsul, la 9 Iulie 1861 lui Alecsandri (2).

Chestiunea recunoașterii definitive a „Unirei” de către Sublima Poartă, odată sfârșită; o alta, tot așa de însemnată, fu încredințată lui Negri să o negocieze la Constantinopole, chestiunea: „Secularizării averilor mănăstirești”, pe care începuse să o trateze pe vremea lui Ghika-Vodă; și care atunci, ca și acum, îi aruncă în cale dificultăți poate cu mult mai mari, ca recunoașterea „Unirei”. Negri, a sfărâmat însă toate piedicele căci, luptă să înapoieze țării, pe care a iubit-o cu atâta pasiune, peste șase sute de moșii așezate în cele mai frumoase poziții ale ei. Intr’un timp când, Țara Românească, avea nevoie, spre a apăra de viforul cotropitor odoarele și viața fiilor, de un adăpost mai sigur decât acela pe care-l oferă munții și pădurile seculare; atunci cei bătrâni, au înălțat acele locașuri pioase numite mănăstiri; înzestrându-le cu averi și prevăzând în actele de fundațiune și anumite sarcini. Înălțarea acestor locașuri sfinte, s’a făcut cum se vede, nu atât din spirit de bigotism; dar, mai mult, ca o prevedere pentru vremurile de băjenie:

«Se ridică mănăstiri
Pentru timp de năvăliri»

așa glăsuiește balada populară (3).

Printre fondatori au fost mulți cari, orbiți de strălucirea, ce înconjură clerul grec, după secolul al XVI-a au închinat locașurile acestea de rugăciune la locurile așa zise sfinte; sperând că, intențiunile și sarcinile impuse prin actele de fundațiune, vor fi aduse la îndeplinire cu mai multă strictețe de călugării greci (4). Însă, tocmai, ca fluturii cari fac roată în jurul unei lumini strălucitoare și la urmă atrași de splendoarea ei, se aruncă în văpaia de foc și își găsesc acolo sfârșitul; tot astfel, și donatorii aceștia, dând în mâinile clerului grec, bunurile, cu care înzestrau mănăstirile,

(1) Manuscrisul 794. «Academia Română».

(2) » 2254 » » »

(3) V. Alexandri; «Poezii populare ale Românilor».

(4) «Mémoire sur les Couvents Roumains».

s'au ars ca fluturii cei naivi (1). Fiindcă deși se prevedea în actele constitutive dispozițiunile privitoare la modul, cum vor fi administrate aceste averi; și se dispunea, ca numai prisosul venitului anual, să se trimită la locurile sfinte; călugării greci, profitând de starea de vecnică turburare în care se sbătea, Țara Românească, au început să nu respecte aceste prescripțiuni și obligațiuni ale donatorilor; unii, au mers până acolo în cât, au ascuns actele de donațiune; sustrăgându-se încetul cu încetul, și dela orice supraveghere. S'au încercat unii Domnitori pământenii ca Ioniță Sturza și Grigore Ghika să-i deposeze conform actelor de donațiune. Poarta, însă mai totdeauna favorabilă călugărilor greci, înapoiă acestora averile mănăstirilor, și abuzurile mergeau înainte. Pe timpul Regulamentului Organic, s'a încercat iarăși, ca mănăstirile închinete să fie supuse controlului guvernului românesc după cum erau și mănăstirile neînchinete. S'a numit chiar o comisiune, compusă din Români și egumeni Greci cari, să constate neorîndueile și să stabilească măsurile de îndreptare. Comisiunea nu a dat însă un rezultat mulțumitor; căci, călugării greci, voiau să li se recunoască drepturi de stăpânire asupra averilor mănăstirilor iar Românilor, să le dea ei, ce vor voi; așa, ca un fel de milă cum reese din raportul adresat la 1833, de generalul Mavros și de Barbu Stirbey, generalului rus Kiseleff (2).

Cu venirea la tron a lui Grigore Ghika în Moldova și a lui Vodă Stirbey în Muntenia, începe a se lua măsuri mai riguroase contra acestor străini ce se făcuse stăpâni pe bunurile țarei. Aceste măsuri au stârnit o furtună de protestări și, spre a nu se lua o soluțiune nedreaptă de Poartă, și de Puteri, Grigore Ghika, trimite la Constantinopole la 1855 pe Costache Negri și pe Dumitru Ralet, ca să apere această cauză destul de însemnată.

Misiunea trimișilor români nu eră ușoară; ei trebuind să lupte cu intrigile și ipocrizia bizantină. Costache Negri, fusese însă acela, care la 1847 la Paris în toastul ținut a treia zi de Crăciun spusese:

„Străbunii noștri au înzestrat școalele cu averi și moșii, „ce astăzi sunt prada călugărilor greci de prin munții lu- „mei! Bun însă e Dumnezeu; veni-va odată ziua dreptății.

(1) G. Missail: «Românul» 1876.

(2) G. Missail «Românul» 1876.

„când, fiecare, să rămâie cu ale sale”. Această zi, parcă începuse să se întrevadă, de aceea puse tot sufletul, ca dreptatea să triumfe. Înțelesese el, cam cu ce soiu de oameni aveă să ducă lupta; bizantinii uitaseră însă, că pe țărmurile Dunărei, mai răsărea uneori, câte un diplomat, din școala logofătului Ionică Tăutu, care, intrând la Marele Vizir, își trase cismele și le dete slugei sale poruncindu-i, să le țină în fața lui chiar, în sala de primire; lucru de care Vizirul, mirându-se și întrebându-l de nu cumva îi e teamă să nu i le fure, Tăutu, răspunse: „Nu știu; dar, cu niște oameni care vor să ne ica tot ce pot, trebuie și noi să ne păstrăm, tot ce putem” (1).

La Constantinopole, trimișii români, după ce au adus cauza la cunoștința ambasadurilor Franței și Angliei cari, făceau și desfăceau totul pe atunci; au arătat comisiunei numită de Turcia în fața căreia trebuiau să se prezinte ambele părți că, chestiunea, averilor mănăstirilor închinată, e o afacere de competență exclusivă a Țării românești; fiind o afacere mai mult de ordin intern și că, misiunea lor are mai mult o nuanță de deferență față de Sublima Poartă. După nesfârșite argumente, Comisiunea, convingându-se în cele din urmă, ridică ședința, declarându-se necompetentă, spre a rezolvî chestiunea și lăsând pentru mai târziu darea unei soluțiuni. Acest mai târziu, fu peste cinci ani când Principatele se uniseră sub un singur Domnitor și pe când, Negri, eră Agent diplomatic la Constantinopole. Acum aveă să termine el cu bine și această chestiune ca și pe aceea a recunoașterii Unirii. Norocul l-a ajutat, de oarece în țară, guvernul eră prezidat de Kogălniceanu, un alt mare patriot și prietenul lui din tinerețe. La 12 Decemvrie 1863 Mihail Kogălniceanu cu curagiul său firesc, supuse spre semnare lui Vodă-Cuza proiectul de lege prin care se seculariză toate averile mănăstirilor din România, atât cele închinată cât și neînchinată. Adunarea votă a doua zi proiectul, rămânând în urmă, ca măsura luată de guvernul românesc să capete aprobarea și la Constantinopole. Mulțumită lui Negri, se dete pe față turpitudinea călugărilor greci și tertipurile lor de data aceasta, numai avură efect; deși unele Puteri, și în special Rusia, erau contra secularizării. Negri trecu prin multe greutăți cum

(1) N. Bălcescu: «Magazinul istoric al Daciei».

însuși spune, în scrisoarea următoare adresată din Constantinopole lui Vodă-Cuza (1).

„Chestiunea aceasta a bunurilor mănăstirești e cea mai „spinoasă afacere ce am tratat aici. Dacă ea se va sfârși „cu bine, după cum nădăjduesc, Țara noastră va câștiga „mult căci, în afară de rezistența ce am arătat în conferin- „țele de aici, și în afară de proprietățile ce aparțin deja „fiscului, ne scăpăm de un element străin care, totdeauna, ne-a fost dușman; și cu atât mai periculos, cu cât eră tot „așa de puternic prin bogățiile lui, pe cât eră prin protec- „țiile de care se bucură”.

Prin tactul și răbdarea ce și-a impus, încetul cu încetul, Negri, câștigă pe ambasadorii Puterilor în partea cauzei. Rusia, nevoind să capituleze de bună voe, a fost nevoită în cele din urmă să cază la o înțelegere cum arată Negri în scrisoarea din 18 Iulie 1863 trimisă tot din Constantinopole lui Vodă-Cuza, unde între altele îi spune (2).

„Rusia, trebuind să-și susțină cu orice preț vederile sale „ar dori mai bine o înțelegere. Am înțeles aceasta din în- „țevederile ce le-am avut cu d-l de Nowicof. Aștept ca „Ministerul să-mi arate în mod oficial care e suma prevă- „zută călugărilor greci spre a înmăna apoi o notă lui Ali- „Pașa în care-i voi arăta țifra acestei sume, ultimul no- „stru cuvânt, în chestiunea mănăstirilor; după ce, în prea- „labil, mă voi sfătuî cu ambasadorul Franței care ne po- „vățuește să nu ne precipităm”.

Suma acordată ca despăgubire s'a fixat la 150 de milioane de lei turcești, care, vărsată de guvernul românesc la Banca Otomană din Constantinopole, puse capăt acestui conflict. Astfel, ajutat pe deoparte de Franța, care prin reprezentantul ei la Constantinopole Marchizul de Montier, s'a interesat mult de această chestiune; iar pe de altă parte, de bunavoința lui Ali-Pașa, care, a sprijinit slab de tot, pe călugării greci, a putut Negri să vadă la 1865 realizată profetizarea lui că: „Va veni timpul când fiecare va rămâne în ale sale. Călugărul venetic cu rasa, Românul băstinaș cu moșia”. Chestiunea aceasta a pus capăt și vieții lui politice căci, după actul din noaptea de 11 Februarie 1866 în timp ce fostul Domnitor Cuza luă drumul exilului; Costache Negri, prietenul și colaboratorul lui cel mai credincios, amărît

(1) Manuscritul 794. «Academia Română».

(2) Manuscritul 794. A. R.

de cele întâmplătoare luă calea sihăstriei retrăgându-se din viața politică. În căsuța dela T.-Ocna, singura, ce-i mai rămăsese din averea părintească de orice „Mănăstire” pusă ipotecă spre a ușura, cu banii luați, multe suferințe, o pierduse de mult. În colțul acesta, uitat, se duse Negri să-și petreacă restul zilelor, întocmai, ca un sihastru, având cugetul împăcat că luptase și jertfise totul, spre a da o nouă viață patriei lui. Pentruca să înalțe moșia cea mare, România, pierduse moșioara lui, singura amintire dela tatăl său pe care, soarta nemiloasă, nu-i îngăduise măcar să-l cunoască bine. Faptele milostive făcute de Negri, mă duc cu gândul, la un călugăr care, întrebat odată de un cavalier, ce rămăsese uimit de simplitatea locuinței lui, de ce nu-și împodobește pereții; el, răspunse arătându-i doi săraci, pe care-i îngrijea: „Imi place mai bine să îmbrac pe acești sărmani, decât să împodobesc pereții camerilor mele”.

Intocmai ca și acest călugăr, Negri, retras în modesta lui locuință de lângă biserica Răducanu, ajută din puținul ce-i mai rămăsese, pe sermanii, cari băteau la ușa lui; filozofând în liniște, departe de intrigile, de ura și de prigonirile politicianilor fără scrupule, la nemernicia omenească; și întărindu-se mai mult în convingerea ce-și făcuse, că: „Oamenii de treabă în țara noastră adesea, sunt perse-cuțați și apăsați cu o scârboasă perseverență” cum spune dânsul într-o scrisoare către prietenul său Zane (1).

Sufletul lui curat și caracterul lui leal, nu mai putea fi părtaș la decăderea morală în care se svârcolea țara după 1869.

„Bucureștii — spune Alecsandri într-o scrisoare către Negri (2) — ajunseser acum un focar în care domnea o atmosferă de ură și de lășitate. Drojdia demagogică împărștie balele ei peste tot, așa că, simți nevoe să te împăiezi, când ești dela o sedință a Camerei”. Starea de lucruri, care a făcut pe Negri să refuze mandatul de deputat al Capitalei, oferit de guvern care-i pusese fără știrea lui candidatura; și cu toate insistențele puse pe lângă dânsul, să rămână neclintit, în refuzul său. Decât să vadă cu ochii, priveștiștea redată în scris de Alecsandri el, preferă să ducă o viață de pustnic lângă malurile Trotușului; și să

(1) Manuscritul 235. «Academia Română» pag. 102.

(2) » 2619. «Academia Română.

observe zilnic, cum pe viața lui se lăsă ca și pe zilele „Călugăriței” pe care o cântase odinioară: „O naframă înnegrită udă în lacrimi de jale” căci, ochii lui au lăcrămat la sigur adeseori, văzând starea de plâns în care zăcea țara și mizeria în care aproape căzuse el.

Fiindcă, ce putea fi mai dureros, mai ales pentru un suflet simțitor ca al lui; și cum putea oare, soarta, în ironia ei nemiloasă, să-l lovească mai crud? decât silindu-l către sfârșitul vieții să trăiască dintr’o colecție de monede vechi de aur, monede, pe care le adunase una câte una, fără să bănuiască sărmanul, că ele vor servi odată, să-i susțină viața. Comoara aceasta, pe lângă valoarea ei metalică și numismatică avea în ochii lui Negri farmecul elocințe al suvenirilor (1). Fiecare din ele reprezentând un colț din lumea pe unde fusese, un incident al vieții lui de călător, o amintire, mai mult sau mai puțin interesantă. El, atât de generos, devenea sgârcit când era vorba de monedele-i scumpe. Mult timp, în zilele de răstriașe, a preferit mai bine să împrumute bani plătind dobânzi mari numai să nu atingă colecția. Și, tocmai târziu, în ultimii ani ai vieții, mijloacele-i devenind din ce în ce mai restrânse, se hotărî să se înfrupte dintr’ânsa.

Odată intrat pe această cale, monedele se duseră unele după altele și când toate fură împrăștiate, când nu-i mai rămăsese decât cutioarele ce le adăpostise; sărmanul, le deschidea din când în când, le privea, și o lacrimă-i pică, pe pustiul ce năvălise într’ânsele. Ajuns astfel, alături cu mizerie, respinse totuși, la 1870 cei 1.600 de galbeni trimiși de guvern ca rămășiță din apuntementele ce i se mai cuveneau de pe timpul când fusese Agent diplomatic la Constantinopole spunând că: „Țara, e destul de împovărată de datorii, ca să o mai îngreuneze și cu daraverile lui”.

Un caracter ca acesta e mai mult decât clasic; și nu se întâlnește decât foarte rar. Ceeace este trist, e faptul, că tocmai cu asemenea caractere, soarta găsește să-și arăte, ironia ei. Cu Negri, n’a putut însă să-și continue prea mult jocul; căci, ziua de 29 Septembrie 1876, a pus capăt suferințelor lui morale și fizice.

Trei zile în urmă, sub razele palide ale soarelui de toamnă, sicriul cu corpul celui ce fusese Costache Negri,

(1) V. Alexandri «Scrisori» Vol. I. pagina 131. (Publ. Chendi-Carcalechi).

luă drumul spre mormânt. Clopetele din T.-Ocna, sunau a jale; și țărani, ce veniseră să vadă pentru cea din urmă oară chipul blând al protectorului lor, rupseră cari o floare, cari o frunză din puținele coroane depuse pe sicriu, ducându-le cu ei, să le păstreze, ca pe un odor sfânt (1).

Astfel, plecă el din lumea aceasta, pe care o definea: „un minut între două vecinicii” (2).

Și dacă, pe movila de țărână ce ascunde rămășițele lui pământești, nu s'a mai depus o floare; dacă, mult timp nici măcar, o cruce sărăcăcioasă de lemn n'a bătut-o vântul la capul acestui creștin pios; până când, o inimă nobilă (3) ca și a lui s'a îndurat să-i ridice pe mormânt semnul acesta al creștinătății; dacă numele lui Costache Negri a fost aproape uitat căci, aceasta este răsplata celor ce hrănesc un ideal și luptă pentru obște; și dacă tocmai după treizeci și mai bine de ani, din inițiativă particulară, s'a căutat să se immortalizeze în bronz chipul lui blând, aceasta pentru acei Români, cari nu-și uită trecutul și știu să păstreze cu sfințenie suvenirul celor ce au făcut gloria neamului, nu însemnează prea mult; căci, pentru ei imagina lui Negri, nu s'a șters nici odată; ea, fiind simbolul patriotismului luminat și al caracterului celui mai desăvârșit.

ION B. BOBESCU

(1) G. I. Sicn: *Curierul* 1875.

(2) Scrisoare către Iosefina (26 Noiembrie 1874).

(3) Principesa Elena Cuza.

SCRISOARE

*Se'ntinde pe țărături : terasa,
O albă grădină de piatră
Și'n veșnică luptă cu malul
Răsboinice valuri se-aruncă,
Dar digul le'nfruntă mânia
Și sparge talazu'n cascadă
De perle albastre și albe
Și val după val se încearcă
Să lupte cu-a omului faptă.*

*

*Pe-o navă cu pânza cârpită
Alunec, cu gândul la tine,
Spre zarea'nneacă de ceață,
În port, mai străluce Cazinul,
O albă și mândră cetate,
Iar Farul, făclie măreață,
Își chiamă din larg rătăciții
Cu țipete lungi și trilate.*

*

*Din fiece val se ridică
Spre navă acorduri ciudate,
Vibrează în aer o clipă
Și marea, cu brațe de spumă,
Sălbatec, cântarea-și sugrumă,
Ca alta din nou să-și înnalțe
Și'n cântecul veșnic al undei
Pe navă adorm mateloții...*

*Eu singur, pe bord, stau cu gândul
Departa la tine, frumoaso!*

VINTILĂ V. PARASCHIVESCU

CUGETĂRILE LUI MARCU AURELIU

«CĂTRĂ SINE INSUȘI».

CARTEA III.

1.

Nu-i de ajuns, că viața se scurtează zi cu zi; adă-ți încă aminte că, chiar de ți-ar fi dat să trăiești cât de mult, nu se știe dacă mintea ta va rămâne totdeauna în stare de a înțelege adevărul, ori a se înălța mereu către culmea, de unde se văd bine și cele divine și cele umane. Căci poți să începi a-ți pierde mințile, măcar că respirația, nutriția, imaginația și dorințele tale rămân neturburate; pe când stăpânirea de tine, cunoștința deplină a tuturor datoriilor tale, puțința de a alege momentul eșirii din viață și atâtea altele, care cer o minte încercată și întărită de mai înainte în lupte, se sting de vreme. De aceea trebuie să te grăbești; căci pe lângă că te apropii de moarte, dar poți pierde de grabă și înțelesul și legătura lucrurilor din lume.

2.

E bine să te gândești că toate cele ce vin dela natură au numai prin aceasta ceva frumos, ce le stă bine. Pâinea, de pildă, când se coace crapă pe unele locuri; Ei bine, acest defect, departe de a fi neplăcut, ne atrage și ne-o face plăcută la gust. Tot așa crapă smochinele când dau în copt, iar măslinile capătă parcă un gust de descompunere, care le dă însă o aromă particulară. De asemenea spicele înclinate la pământ, sprincenele leului, spuma dela gura mistrețului și altele ca acestea sunt departe de a fi frumoase prin ele însele, dar stau bine la locul lor, dând

pretutindeni un farmec nou, ce încântă sufletul. Iată de ce, cine are dragostea de a pătrunde mai adânc înlăntuirea fenomenelor Universului, greu ar putea găsi ceva care să nu-și aibă rostul său și să nu-i stea bine în legătura lui armonică cu întregul. Gura mare a animalelor sălbatece trebuie dar privită cu aceeași plăcere, cu care am admira-o când ar fi opera unui pictor ori sculptor. O minte ageră poate descoperi în fața sbârcită a unei babe ori moșneag tot atâta grație și frumusețe ca și în figura dragălașă a unui copil. Și-s multe de acestea; dar nu pentru ochii tuturor. Numai înțeleptului care a pătruns natura și operele ei, îi este dat a le pătrunde.

3.

Hippocrates a vindecat multe boale; la urmă l-a învins una și de boală a murit și el. Haldeii au prezis moartea multora; apoi le-a venit și lor rândul și s'au dus, care cum le-a fost împărțit. Alexandru, Pompeiu și Cesar, după ce de atâtea ori au ras de pe fața pământului cetăți întregi și au nimicit în războaie șiruri fără număr de călăreți și pedestrași, și-au luat și ei odată rămas bun dela lume. Heraclit, după ce vorbise atâta despre sfârșitul lumii prin foc, a murit de hidropsie, învălit în gunoi de vite. Viermii au omorât pe Democrit și tot un fel de viermi au ucis pe Socrates. Ce înseamnă acestea? Te-ai suit în corabie, ți-ai împlinit drumul pe apă, ai ajuns la liman; dă-te jos! Intri pe altă lume? Zeii sunt pretutindeni; îi vei găsi și acolo. Intri în nesimțirea deplină? Ai scăpat de suferințe și plăceri, ai scăpat de închisoarea acestui corp pământesc, în care te-ai sbuciumat atâta vreme, cu toată superioritatea ta. Căci tu ești minte și geniu; el pământ și tină.

4.

Nu-ți risipi puținul de viață ce-ți rămâne cu gândurile la alții, dacă aceasta nu ajută binelui public. Căci gândindu-te

mereu, ce face cutare şi pentru ce, ce zice, ce doreşte, şi ce are de gând, tu te abaţi dela norma îndreptătoare a raţiunii tale. Căci trebuie să-ţi fereşti şirul ideilor tale de dezordine şi frământare fără rost şi cu atât mai mult de tot ce e nefolositor ori imoral. Trebuie să te deprinzi dar a aveà numai gânduri aşà de curate, în cât dacă te-ar întrebà cinevã fără veste: la ce te gândeşti? să poţi răspunde imediat şi cu toată sinceritatea: iată la ce! Să se vadă astfel lămurit că sentimentele tale sunt drepte şi binevoitoare, cum se cuvine unui om ce are a trăi în societate, indiferent la plăceri şi ademenirile lor, neştiind de duşmănie, de răzbunare, de bănuială ori altele ca acestea, de care să te înroşeşti, când te-ar prinde cinevã gândind la dânsle. Un om ca acesta nu numai că e mai presus de toţi, dar e totodată un preot şi un servitor al zeilor, strâns legat cu Divinitatea care îşi are templul în interiorul lui, păzindu-l nepătat de plăceri, invulnerabil la suferinţe, nepăsător la insultă, nesimţitor la răutate, erou în lupta cea mai mare, — lupta pentru înfrângerea patimilor, pătruns de simţul dreptăţii, salutând şi primind cu voe bună tot ce-i este scris şi împărţit. Un astfel de om nu se gândeşte mult şi fără o necesitate de ordin public, ce o fi zicând, ce o fi făcând or ce o fi gândind altul? El îşi îndreaptă toată energia către faptele lui, cugetă zi şi noapte la destinaţia ce i-au impus-o legile eterne ale naturii; ce-i stă în putere face frumos, ce-i vine dela soartă iea ca bun; căci fiecare are ursita lui în ţesătura fenomenelor şi nu-i dat nimănui s'o poată schimbă. El iea aminte că tot ce are raţiune e de aceeaş fire, şi că e în firea omului a iubi pe toţi semenii lui; că nu trebuie să ne conducem căutând aprobarea gloatei, ci numai după modelul celor ce trăesc conform raţiunii. El vede mereu cum se poartă în casă şi afară, ziua şi noaptea şi cu cine se însoţesc cei ce nu trăesc aşà.

Cum ar puteà el dar să ţie seamă de lauda unor oameni, cari nu sunt împăcaţi cu ei înşişi?

5.

Nu face nimic cu rea voință, nici contra binelui comun, nici cu mândrie îngâmfată! Nu-ți îmbracă ideile în figuri frumoase de stil; nu vorbi mult și nu te apucă de multe! Fă așa ca Zeul ce locuiește în tine să fie îndreptătorul unui bărbat adevărat, vrednic de respect și iubitor de societate, al unui Roman și al unui Împărat, care se stăpânește întâiu pe sine, gata a-și sacrifica viața, fără a fi legat prin jurământ ori martori, când va auzi sunând trâmbița. Intr'aceasta stă independența ce n'are nevoie de ajutor străin, nici de liniștea și pacea care vine dela alții. Căci omul trebuie să fie drept, nu îndreptat.

6.

Dacă în viața omenească tu găsești ceva mai bun decât dreptatea, adevărul, înțelepciunea, vitejia, într'un cuvânt, decât deplina stăpânire a cugetării tale, care te îndeamnă să faci cele ce-ți stau în putință, conform rațiunii și să te supui, în cele ce sunt mai presus de tine, Soartei; dacă găsești, zic, ceva mai bun decât toate acestea, întoarce-te cu tot sufletul într'acolo și bucură-te de cea mai înaltă comoară ce ți-a fost dat, să o afli tu! Dar dacă nu găsești nimic mai bun decât geniul ce locuiește în tine, înfrînându-ți poftetele, cercetându-ți gândurile și abătându-te dela ispitele simțurilor, cum zice Socrates, supunându-se zeilor și devotându-se oamenilor, dacă toate celelalte sunt de nimic și fără preț pe lângă acestea, atunci aici să-ți rămâe gândul. Căci dacă ai alunecat odată nu-ți mai este cu putință să scapi și să-ți închini viața singurului bun, care este al tău într'adevăr. Și nu-i ertat, ca un bun ca acesta, întemeiat pe rațiune și binele general, să-l pui alături cu altele de natură așa de deosebită cum este lauda mulțimei, domnia, averea ori plăcerile simțurilor. Toate acestea, de și nu ți-ar veni a crede, dacă le-ai deschis cât de puțin inima ta, te înving îndată și al lor ră-

mâi! Alege dar, îți zic, liber și hotărât ce crezi mai bun și ține-te apoi cu tot sufletul de ce ai ales! Ascultă de rațiune și nu da ascultare nevoilor corpului tău! Păzește-ți judecata limpede, căci numai așa poți pătrunde toate până în fund.

7.

Să nu crezi nici odată că-ți poate fi de folos ceea ce te-ar silii vre-odată să-ți calci cuvântul, să-ți pierzi onoarea, să urăști pe cineva, să-l bănuiești, să-l blestemi, să te prefaci în fața lui, ori să dorești ceva ce trebuie ascuns după ziduri ori perdele. Acela care își respectă mintea și geniul dintr'însul, precum și virtutea misterioasă a acestei divinități intime, n'are nevoie de exclamații tragice, nici de gemete, nici de singurătate, nici de mulțime. El va trăi — și aici stă cel mai mare bine — nici alergând după viață, dar nici fugind de ea, nepăsător dacă sufletul său va păstra mai mult ori mai puțin învălișul corpului pământesc. Și de-ar trebui să plece îndată din viață, el se desparte tot așa de vesel, ca și cum ar fi vorba de o faptă ce trebuie împlinită cu cinste și demnitate. Un singur gând îl stăpânește totdeauna: să-și păstreze mintea curată de orice gând nedemn de o ființă gânditoare și socială.

8.

Intr'un suflet ales și curat nu poți nici odată găsi corupție, pată ori prefacere. Nici soarta nu-i poate curmă viața neisprăvită, cum s'ar putea zice despre un actor ce a fost răpit de pe scenă înainte de sfârșitul rolului și desnodământul dramei. La un om ca acesta nu căută înjosire, nici paradă, nici atârănare, nici discordie internă; nimic de ponegrit și nimic de ascuns de lumina zilei.

9.

Inchină-te înaintea puterii minții! Ferește-te și nu lăsa să iea naștere în tine vre-o părere nedemnă de mintea ta,

ori contrară naturii, ori rațiunii. Căci aici stă totul: să cugeți încet și fără pripire, să fii bun cu oamenii și să te supui fără cârtire Zeilor.

10.

Dă toate la o parte și ține bine numai acestea puține: Adu-ți aminte că noi nu trăim decât prezentul, — o clipă neînsemnată. Trecutul l-am trăit și *nu mai* e al nostru; viitorul *nu ni e încă* dat și nu se știe de vom avea parte de el. O nimica toată e deci viața noastră, o nimica colțul pământesc unde trăim, o nimica gloria de după moarte, chiar orcât ar fi de mare, când te gândești ce scurtă e viața generațiilor trecătoare ce o transmit mai departe și cum bieții oameni nu se cunosc nici măcar pe sine, necum oamenii morți de atâta amar de vreme.

11.

Și încă o regulă mai adaugă la cele de până acum. Despre orice lucru din jurul tău fă-ți o noțiune clară, așa în cât să știi bine cu ce ai a face, din ce părți se compune, cum se cheamă fiecare și la ce se reduce în ultimă analiză. Nimic nu este mai înălțător de suflet decât să poți privi pe drumul vieții tale drept în față și în lumina adevărului orice s'ar întâmplă să-ți iasă înaintea și să cunoști îndată din ce lanț de cauze face parte, de ce folos poate fi, ce valoare poate avea față de totul în care se produce, ce valoare pentru om, ca cetățean al Cetății Supreme în care toate celelalte sunt asemenea caselor într'un oraș. Intreabă-te: ce este, din ce părți se compune și cât poate dura ceea ce lucrează acum asupra minții mele? Și de ce virtute este nevoie în fața acestui lucru? De blândețe, de vitejie, de adevăr, de încredere, de simplitate, ori de independență? Zi dar la toate așa: aceasta vine dela Dumnezeu; aceasta din înlănțuirea și combinarea determinată a împrejurărilor; din cutare conjunctură, din cutare întâmplare; aceasta este fapta unui semen al meu, din ace-

eaş specie, din aceeaş familie, din aceeaş societate ca şi mine, dar care nu ştie ce-i pentru el conform cu natura. Eu însă ştiu bine ; şi de aceea trebuie să mă port faţă de dânsul, cum cer legile societăţii, cu bună voinţă şi dreptate şi totodată să preţuesc, chiar lucrurile indiferente, după adevărata lor valoare.

12.

Dacă în faptele tale tu urmezi cu drag dreapta raţiune, curajos, sârguitor şi fără cea mai mică abatere, păstrându-ţi geniul tău interior în toată puritatea lui, ca şi cum ar fi să-l dai la moment înapoi ; dacă faci aceasta cu liniştea deplină a conştiinţei, că fapta ce o ai de făcut e conformă naturei şi adevărului eroic, care trebuie să domnească în tot ce tu zici şi rosteşti, — atunci vei trăi o viaţă fericită. Căci nu-i pe lume nimeni să te poată împiedica !

13.

Cum doctorii au totdeauna gata şi la îndemână aparatele şi uneltele lor, pentru a veni în ajutorul bolnavilor la orice clipă, aşă şi tu caută de ai la tine câteva principii filosofice, care să-ţi ajute a înţelege şi cele ce vin dela Zei, şi cele ce vin dela oameni şi să faci toate, până la cel mai mic lucru aşă, în cât să înţelegi îndată legătura ce le înlănţueşte într'o serie determinată. Căci nu poţi aduce la îndeplinire o faptă omenească fără a avea în vedere cele divine, şi nici invers.

14.

Lasă odată rătăcirile ! Căci nu mai ai timp de citit nici amintirile tale personale, nici faptele Romanilor şi Grecilor de demult, nici culegerile din lecturi pe care le-ai strâns spre a-ţi mângâia bătrâneţele cu dânsule. Indreaptă-te dar către ţinta ta ! Lasă speranţele deşarte şi, dacă ai grijă de tine, mântueşte-te până mai e încă timp.

15.

Câte înțelesuri nu au vorbele: a fură, a sămănă, a cumpără, a se odihni, a vedea ce-i de făcut! Căci acesta nu se vede cu ochii, ci cu altă ceva.

16.

Corp, suflet, minte. Corpul are simțire, sufletul pasiuni, mintea principii. A primi impresii dela lucruri este dat și vitelor. A simți în nervii săi furia unei patimi este dat și fiarelor și famenilor și unui Phalaris și unui Nerone. A da minții conducerea în datoriile exterioare și formale,— o poate face și cel ce nu crede în Zei, ca și cel ce-și pă-răsește Patria în primejdie, ori cel ce face toate, după ce a închis ușa, să nu se vadă. Dar dacă toate acestea sunt comune acestor ființe, ceea ce distinge și înalță pe omul de bine deasupra tuturor, este iubirea cu care el îmbră-țișează plin de mulțumire tot ce-i aduce timpul, sau i-a tors ursita. El nu-și pângărește geniul său lăuntric, nici nu lasă mulțimea confusă a ideilor să-l amețească, ci se închină umilit, împlinind legile lui Dumnezeu. Vorba lui nu calcă nici odată adevărul, nici fapta lui dreptatea. Și dacă toți oamenii de pe lume nu l-ar crede, că el trăește simplu, cu demnitate și cu curaj, el nici nu ține pe nime-nea de rău pentru aceasta, supărându-se, nici nu se abate din calea apucată a vieții lui, mergând spre țintă, curat, liniștit, gata a se deslegă ușor de toate, și deplin împăcat cu soarta ce i-a fost hărăzită.

C. FEDELEȘ

GHEORGHE ASACHI

— Incercare Biografică —

(Urmare)

Cel dintău examen al gimnaziului Vasilian avu loc al 19 Fevruarie 1829, în prezența Mitropolitului și a eforilor. La acest examen Aga Asachi citi (1) un sonet ocazional «făcut într'adins pentru această întâmplare, plin de idei poeticești foarte frumoase carele s'a văzut și pe aici tipărit».

Indată însă după acest semn de reînviere culturală, izbucni ciuma care puse stavilă ori cărui avânt până în primăvara anului 1830. De altminteri, Asachi care era la București, în comisia de redactare a regulamentului organic, se întoarse cu M. Sturza și Iordache Catargiu, abia la 7 aprilie 1830. Câteva zile după aceia — la 13 Aprilie — direcția învățăturilor publice vestiă deschiderea școalelor dela Trei-Ierarhi pentru ziua de 1 Maiu 1830 (2). O altă înștiințare din 22 Aprilie a lui Asachi ne dă un program analitic al cursurilor pe acest an, amintind și de un curs în limba română de știința dreptului românesc. (3)

Atât apucă să facă Asachi, și îl și vedem plecând cu Mihaiu Sturza la Petersburg, la 13 Maiu, de unde aveă să se întoarcă singur, la 21 Noemvrie 1830.

În răstimpul anului 1830—31, școala dela Trei-Ierarhi cuprindeă un curs elementar pentru citire, scriere și socoteală (având ca profesori pe Teodor Verescu și I. Nanu); un curs normal, după cum se numeau celelalte clase primare (având ca profesori pe Ion Silvan Sachelarie și Gheorghe Filipescu);

(1) O dare de seamă în *Curierul românesc*, No. 2 din 12 Aprilie 1829. *Curierul* afirmă că la acest gimnaziu urmează 300 de elevi.

Un istoric al începutului acestei școli în *Albina*, 30 Ian. 1830, în care se spune că asupra examenelor din Iulie 1828 și din 20 Febr. 1829 au scris și «gazeta oficială de Petresburg, asemenea gazetele franțuzești și cele ale Germaniei».

(2) *Albina*, No. 27.

(3) *Albina*, No. 33 din 4 Maiu 1830.

și deocamdată numai un clas gimnazial (având ca profesori pe Economistul Constantin, G. Săulescu, Vasile Fabian și G. Filipescu). Se mai adăugă ca cursuri complimentare, cursul de drept românesc al lui Chr. Flechtenmacher, un curs de l. franceză predat de Etienne Marius Mouton, un curs de l. elinească predat de căminarul Gheorghe și un curs de l. rusească predat de Vasile Peltichi. În Septemvrie 1830 epistropia mai adăugă și curs de l. germană predat de Samuel Botezatu, Român bucovinean. În Ianuarie 1831, prin stăruința lui Asachi, harpistul Paulicec fu însărcinat cu un curs de muzică vocală, așa că la împărțirea premiilor dela 1 Iunie 1831 corul școalei cântă imnul ocazional scris de G. Asachi, pe aria din opera *Moise* a lui Rossini (1).

În anul următor școalele intrară sub regimul nou al Regulamentului organic, care desigur eră un progres față de trecut.

În acest *Regulament* găsim în adevăr prevăzute măsuri salutare pentru bunul mers al instrucției publice, dintre care unele, ce e drept, rămaseră ca niște desiderate. Astfel în art. 42 se prevăd școli de ambe-sexe în fiecare reședință de județ, precum și un institut superior de fete în Capitală. Tot în *Regulament* se recunoaște limba română ca limba statului, a bisericei, a justiției, se mai recunoaște apoi și dreptul celor ce au certificate dela școli de a ocupa funcții publice, după cum se recunoștea și în hrisovul lui Grigore Ghica cași în hrisovul din 1828 al lui Ioan Sandu Sturza.

Prin articolul 419 se întărește actul de donație al lui Vasile Lupul, și fiindcă la Trei-Ierarchi nu e un local încăpător, se hotărăște ca să rămână acolo numai școala normală. Gimnaziul urmă să se mute la Golia în clădirea de curând ridicată. Se făgăduiește de asemenea înființarea unei Academii.

Partea de conlucrare a lui Asachi în elaborarea acestui *Regulament* nu se poate, firește, tăgădui.

În acest an, gimnaziul Vasilian primește prin urmare un mai mare imbold. (2)

(1) Asupra acestui examen cf. suplimentul la *Albina*, No. 18 din 4 Iunie 1831. Se dă cuvântarea vornicului M. Sturza, în calitate de epistrop, și imnul lui Asachi.

(2) Diferite măsuri de ordin secundar luate de Asachi cu privire la Gimnaziul Vasilian în Urechia, *op. cit.*, I. p. 206. Asupra examenului din Fevr. 1832, *Albina*, No. 13 din 14 Fevr. 1832; asupra examenului din Iulie, *Albina*, No. 54 și 57. În urma acestui examen Mihai Sturza dădu câte 1000 lei ca premiu la trei școlari, în trei ani. Urechia, *op. cit.* IV, p. 336.

Articolul 423 din *Regulamentul organic* cerea întemeierea unui colegiu, în care să fie crescuți pe socoteala epitropiei școalelor 100 de copii, fii și orfanii de funcționari ai statului.

Asachi primi deocamdată 20 de «alievi», cei mai mulți fii de boeri, cum cerea *Regulamentul* (Teodor Balș, Alecu Mavrocordat, Iancu Alecsandri, etc.) pe lângă care, din îndem propriu, mai admise și alți câțiva «stipendiști» din clasele de jos, ce aveau să-și facă un nume (Anastase Fătu, Dimitrie Gusti, Alecu Costinescu etc.) Acești «stipendiști» fură primiți numai în urma unui examen.

Asupra mersului școalelor de până acum, Asachi publică un articol în *Albina* intitulat „*Statistica învățăturilor publice în Moldova*” (1) din care iese că în școala începătoare după metoda lui Lancastu au urmat 411 de școlari; în clasul Normei, 166 școlari, în clasul gimnazial, 103. Numărul stipendiștilor e de 25; iar numărul școlarilor din anul curent e de 227. Numărul total al școlarilor ce au trecut prin școlile dela Trei-Ierarchi, dela 1828, e de 680.

Regulamentul organic prevede și înființarea la Iași a unei Academii mai înalte. Asachi se puse deci să lucreze pentru înfăptuirea acestei făgăduinți. Printr-o publicație din 18 Februarie 1832 a Epitropiei se căută cinci profesori pentru viitoare Academia, și anume de: filosofie, de teoria matematicilor, de matematici aplicate, de economie rurală, și de limbă și literatură franceză (2).

Totodată se întocmi și statutul instrucției publice care fusese prevăzut încă din Regulament (3): prin acest statut se reglementează îndatoririle epitropiei, ale referendarului școalelor, și alte multe dispoziții interne ale școalelor; se enumeră școlile existente și se făgăduiește zidirea unei Academii cu un comitet Academic compus din profesorii Academiei. Pe lângă Academie se va alipi un institut pentru o sută de copii de impiegați și o casă de educație pentru fete. După înființarea Academiei, gimnaziul Vasilian urmă să rămână numai ca o școală elementară. Se da și programul amănunțit

(1) No. 14 din 18 Fevr. 1832.

(2) Urechia, *op. cit.* I. p. 211. Publicația e iscălită de Veniamin, Vornicul C. Mavrocordat, Vel. Vistierul M. Sturza și ca referendar Ağa G. Asachi.

(3) Acest *Règlement de l'instruction publique en Moldavie*, republicat de V. A. Urechia, *op. cit.* IV, p. 337.

al acestei școli. Pe lângă școala dela Trei-Ierarhi se orânduiește un internat provizoriu, în care se primesc două feluri de bursieri: 21 feciori de impiegați ce vor locui în catul de sus, și 40 de orfani sau fii de părinți săraci în catul de jos. Primirea lor se face prin concurs; primirea fiilor de funcționari se face prin tragere la sorț (1).

La 23 Decemvrie 1832 se înjgheabă și comitetul academic, compunându-se din: referendarul G. Asachi ca președinte și din Chr. Flechtenmacher, G. Săulescu, V. Fabian și profesorul din clasul normal, Iconomu Constantin Ion.

Pentru acest comitet, Asachi pregătește proiectul unui regulament scolastic, ce intră în discuția comitetului încă dela 12 Ianuarie 1833; cel din urmă jurnal al acestui comitet e din 11 Martie; iar jurnalul de încheiere al Epitropiei e din 15 (2).

În 1834, înainte de a se fi isprăvit clădirea Academiei, se începă chiar în gimnaziul Vasilian cursul anului întâiu de filozofie după sistemele întrebuițate de alte academii, și anume: logică, algebră și istoria universală rezonată (3). Iar d-rul Cihac, cu învoirea epitropiei, deschise un curs de istorie naturală (4).

La 1 Maiu, epitropia aduse pe Tholhausen, din Francfort pe Main, cu scop de a reorganiza internatul. (5).

În acest an se poate înfăptui planul făcut încă din August 1833, de a se trimete bursieri în străinătate. Prin jurnalul epitropiei din 10 Maiu 1834, sunt trimiși următorii tineri: T. Stamate, Anton Velini, A. Costinescu, C. Zefirescu. A. Fătu și Leon Filipescu care se duc la Viena, unde sunt puși sub privegherea lui C. Popp. (6).

Conform *Regulamentului organic*, tot acum se mai creează la Iași și o școală pentru educația fetelor, în urma anaforalei din 14 Sept. 1834, a lui Veniamin și Asachi, întărită de M. Sturza prin rezoluția din 5 Oct. 1834. (7).

(1) Lista populației internatului se poate vedeă dintr'o publicație a Epitropiei retipărită de V. A. Urechia, *op. cit.* IV. p. 342.

(2) Jurnalele s'au tipărit în Urechia, *op. cit.* I. p. 227.

(3) *Albina*, p. 374. idem Urechia *op. cit.* I, p. 266.

(4) Urechia, *op. cit.* I. 266.

(5) Urechia, *op. cit.* I. 267.

(6) Acest jurnal iscălit de Veniamin și Vornicul Asachi, e tipărit de Urechia, *op. cit.* I. p. 268 unde se dau și alte multe amănunte asupra acestor bursieri.

(7) Urechia, *op. cit.* I, 271 publică și regulamentul acestei școli.

Școala fu orânduită la mănăstirea Dancului. Se prevăzura trei ani de studiu, de fapt fură însă patru. Tendința școalei eră curat profesională. Întăiul examen a avut loc în Maiu 1835, numărul elevilor fiind de 72.

În acest timp pregătirile pentru deschiderea Academiei nu contineau și în discursul său către Domn, din 1 Ianuarie 1835, Asachi amintește nevoia de a se deschide mai repede această înaltă școală prevăzută prin *Regulamentul organic*.

Epitropia, desigur prin pana lui Asachi, pregăti în cursul anului un Regulament special al școalelor (2), a cărui prefață e o parafrasă a prefeței Regulamentului din Muntenia.

Prin acest regulament școalele sunt împărțite în ordinare și extraordinare.

La rândul lor școalele ordinare se împart în:

a) începătoare ca școala lancstrică de un an și școala normală de doi ani;

b) gimnaziu cu două clase pregătitoare și două umanioare, după care vine cursul filosoficesc, pentru cei ce au terminat cei patru ani;

c) Academia cu trei facultăți: filozofică, juridică, teologică și două cursuri extraordinare: geometrico-practic și cursul economiei.

Școalele extraordinare numără: școala reală, institutul tehnic, cursurile filologice ale limbilor elenă, franceză, germană, rusiană, italiană; cursul frumoaselor meșteșuguri: desenul de arhitectură și geometrie, cum și desenul de figuri istorice.

Urmează apoi toate dispozițiile de amănunt privitoare la școli, la internat, la cărți, la chipul de formare și pregătire a profesorilor și chiar la stema Academiei «în cer albastru un luceafăr de argint, având în mijloc pe Sfântul Duh ca porumbel, iar la margine cuvintele «Academia Mihăileană 1834».

Inaugurarea Academiei se făcu la 16 Iunie 1835 (2). Asachi

(1) *Regulamentul școalelor publice din Principatul Moldovei, sub au piciile Prea Înaltului Domn Mihail Grigoriu Sturdza Voevod. întocmit de Epitropia învățăturilor publice* — Iași, 1835. Originalul se află în Bibl. Univ. din Iași. E publicat în Urechia, *op. cit.*, IV, p. 389. Anaforaua Epitropiei prin care se recomandă acest regulament, Urechia, *op. cit.*, I, p. 286.

(2) Asupra inaugurării: *Albina*, No. 48 și 49 (20 și 23 Iunie 1835). Se dă în extens cuvântarea Domnului și a lui G. Asachi. Regulamentul prevede deschiderea Academiei la Golia; s'a instalat totuș în casele

țină cu acest prilej o cuvântare, expunând mai ales progresele înfăptuite în învățământ dela 1828 încoace; 3420 de elevi s'au împărțit dela binefacerile școalelor din Iași și a celor 6 școli ținutele înființate prin Regulamentul organic.

Nefiind încă elevi pregătiți pentru clasele umane, comitetul Academiei, prin jurnalul din 17 Iunie 1835, decise ținerea unor cursuri de vacanță, pregătitoare, cu două clase «în care se vor împărți după a lor putere elevii institutului și cei noi externi școlari spre a învăța gramatica română, limba latină, geografia, aritmetica, catechismul și caligrafia». Prin jurnalul din 28 Octomvrie 1835, comitetul Academiei (1) alege 21 școlari mai buni din clasa II pentru a forma cu ei clasa I de umane. Pe lângă Academie se alipește un internat pentru fii de boieri și de funcționari, — pe când fii de negustori și bursieri continuă să stă în internatul redus acum dela Trei-Ierarhi, conduși fiind de pedagogi la cursurile dela Academie.

În anul următor 1836, prinde a se simți o adiere de ostilitate împotriva noului așezământ de cultură. Această mișcare acoperită încă pleacă chiar de la Mihai Sturza care, începând să se îngrijească de avântul ideilor naționale, urzi un adevărat complot împotriva limbei române. Și anume doi din membrii comitetului academic (de curând introduși) Crassan și Repey, făcură un proiect de reformă prin care voiau ca limba de predare a cursurilor în Academie să fie limba franceză. Ceilalți membri ai comitetului (Săulescu, Asachi, Singurov, și Flechtenmacher) se împotriviră însă (raportul din 28 Iunie 1836).

Primejdia fu înlăturată deocamdată, dar Sturza introduse pe lângă comitet un procuror al școalelor, pe Costin Veissa, cu ținta de a controla actele comitetului și ale referendarului. Fostul protector al școalelor naționale începe de acum înainte să se arate ca o uneltă mlădioasă în mâinele Rusiei. Printr'un ofis din 2 Noemvrie 1836, (2) Sturza pune în vedere Epitropiei între altele să cerceteze dacă profesorii Academiei răspund menirii lor și își exprimă dorința ca limba franceză, mai bogată, să se substituie limbei române.

Spătarului Petrache Cazimir în urma anaforalei Epitropiei. (Urechia, op. cit. IV. p. 425). Actul de fundație e reprodus în C. Erbiceanu și A. D. Xenopol, *Serbarea școlară*.

(1) Comitetul era compus din G. Asachi, G. Săulescu, V. Fabian, Major Singuroff.

(2) Urechia, op. cit. I. 325.

Acest ofis domnesc fu înaintat de Epitropie Comitetului Academiei care răspunse Epitropiei printr'o foarte lungă și interesantă întâmpinare [29 Noemvrie 1836] (1). Comitetul constată bunul mers al Academiei, și, sprijinindu-se pe Regulamentul organic [cap. IX. § 357], se declară cu energie pentru păstrarea limbei române în predarea tuturor materiilor. Această întâmpinare e plină de cele mai frumoase și mai nobile sentimente; ea face cinste celor ce au iscălit-o.

Lupta în jurul limbei naționale în școli avea să continue și în 1837. Prin jurnalul din 19 Martie, Epitropia se dădă de partea comitetului academic, opinând la păstrarea limbei române, și pentru înlăturarea oricărei obiecții caută să îmbunătățească corpul didactic pe care Vodă îl învinuise ca incapabil; dispuse deci să se cheme doctorul Petre Câmpeanu, să se întoarcă bursierii de la Viena, să se aducă un nou profesor de l. și literatura franceză, alese o comisiune pentru compunerea, traducerea și revizuirea cărților didactice și a unui lexicon românesc (2).

Și, în adevăr, câțiva profesori buni se adăugară la corpul didactic al Academiei ca: P. Câmpeanu, doctorul Cihac. A. Costinescu, I. Ionescu, doctorul Maisonabe, St. André etc. Rector al Academiei e numit Maisonabe, censor al Studiilor e Câmpeanu.

În anul următor înrăurirea rusească crește și mai mult. Profesorul Maisonabe, suspect prin ideile lui liberale, e silit să plece din țară.

Se numește de asemenea o comisie compusă din comitetul academic pe lângă care se adaugă doctorii Cuciureanu și Cihac pentru a întocmi un plan de reorganizare a școalelor. Raportul acestei comisii, din 23 Aprilie 1838, nu e iscălit de Asachi și de fapt e o critică a programelor de până acum, întocmite de Asachi. Abia în Octomvrie epitropia supuse Domnului o nouă reformă a școalelor, care însă nu e întărită de iscălitura lui Vodă. Asachi publică la 3 Iulie o broșură intitulată „*Re-lașiunea istorică asupra școalelor Moldovei*” în care face bilanțul școalelor pe răstimpul de zece ani.

Lucrurile rămân pe loc până în 1843, când se pregătește

(1) Iscălită de Flechtenmacher, Asachi, Singuroff, Bojinca, Săulescu, e reprodusă de Ureche, *op. cit.* p. 327.

(2) Anaforaua Epitropiei către Domn e reprodusă în Urechia, *op. cit.* I. p. 326, e iscălită de Veniamin, Canta, Logofl Ghica, și Asachi. Sturza aprobă această anafora.

o nouă reformă a învățământului, la care conlucrează și consilierul prusac Neugebauer. În urmă mai multor ședințe ținute de Epitropie și comitet, se elaborează un regulament care după ce suferă observările Domnului, ale lui Neugebauer, și ale Referendarului, e trimis din nou la Comitet pentru redactarea definitivă [adresa No. 402 din 11 Iulie 1843].

Tendența acestui proiect e reacționară; sunt mai ales de relevat două puncte, și anume:

a) «Dovedindu-se din cercare că mulți din elevi din afară a Academiei sunt fii a părinților nevoe, și, cari nu au chipuri de a întâmpina a lor tinere, asemenea copii nu vor fi volnici a urmă decât numai acele două clasuri a ghimnaziei, unde ei vor învăța a ceti și a scrie în a lor maică limbă acele 4 speții de aritmetică, cathechism și principiile moralului.»

Ceia ce înseamnă înlăturarea copiilor săraci dela binefacerile culturii; pentru ei școalele primare erau îndestulătoare. E drept însă că aliniatul următor aducea o oarecare îndulcire.

«Ocârmuirea va avea drit de a alege dintre elevii a stării celor neavuți, pre acei cari se vor deosebi prin a lor alese talenturi, pre care îi va crește pe cheltuiala Statului, spre a-i face vrednici a fi în viitorime în slujba deosebitelor ramuri a învățăturilor publice.»

Al doilea punct e îndreptat împotriva limbii române:

b) «Deși limba românească s'au primit a fi limba fundamentală în învățăturile Academiei, dar cercarea a dovedit că spre a înlesni elevilor folositoare mijloace de îndeletnicire, neapărat este a se paradosi în toate zilele limba franceză; spre acest scop, în numărul pedagogilor se vor primi doi străini, cari vor ghimnasi pe elevi, întru învățare mathemelor de toate zilele, ce vor fi primit în limb. franceză și cea germană.»

Acest jurnal e publicat *in-extenso* de Urechia, împreună chiar cu niște note marginale scrise probabil de Asachi; în ele bătrânul istoric vede lupta lui Asachi împotriva reacțiunii. Mie nu mi se pare într'atît; în ele văd mai ales dorința lui Asachi de a dovedi că toate noile dispoziții pleacă din spiritul Regulamentului scolastic, al cărui autor eră.

În 1845 Referendarul Gh. Asachi publică o nouă broșură asupra mersului educației sub titlul «*Expoziția stărei învățăturilor publice în Moldova*» în care pe lângă un istoric al școalelor, atât de obișnuit sub pana lui Asachi, se mai află și un proiect de reformă, cu gândul de a întâmpina reformele ce stăteau oarecum în aer.

În adevăr în luna Ianuarie a acestui an Obșteasca Adu-

nare numi o comisie compusă din Vornicul Balș, Vornicul Sturza, Beldiman, C. Negruzzi și Vornicul A. Sturza cu însărcinarea de a cerceta pricina *neprogresului* școalelor.

Comisia se adresează firește Epitropiei, cerându-i lămuriri și îndrumări pentru viitor. Epitropia nuși prea grăbi răspunsul, cunoscând bine de altminteri intențiile oarecum dușmănoase ale comisiei; într'un târziu îi trimise programele și toate elementele mai mult de ordin statistic, regulamente, bugete.

Abia la 6 Martie Epitropia răspunse comisiei la întrebarea de căpetenie: pricinele *neprogresului* școalelor, care ar fi în faptul că «după toată stăruirea Epitropiei, potrivit cu hotărârea Înaltului Domn, nu s'au putut aduce încă în deobște condiția care să îndatorească la învățătură regulată pe fiecare tânăr doritor de a intra în vre-o slujbă a Statului.» Cu toate astea, Epitropia ia în linie generală apărarea școalelor, arătând că chipul lor de organizație e adoptat după organizația școalelor apusane, și că rezultatele, cu toate lipsurile, sunt încă apreciable. Lupta acum se declară pe față între comisie și epitropie. Comisia văzând că nu se poate înțelege cu Epitropia începù a se adresa individual pe la profesorii din comitetul academic, cerându-le părerea asupra îmbunătățirilor ce sunt de făcut. Aflând epitropia de acest demers, invită pe profesori să-și comunice mai întâiu părerile Epitropiei, care în urmă le va da curs. Mai mult decât atât, Epitropia se adresează direct către Obșteasca Adunare plângându-se împotriva comisiei care, în loc de a vizita școalele, culesese numai părerile unora din profesori, ce atingeau direcția învățăturilor.

Epitropia nu se poate deci uni cu vederile comisiei prezentate adunării; de altminteri, comisia se mărginește în raportul său numai la critica școalelor fără să facă vreo propunere de îndreptare. Asachi înaintă adunării, după cum înaintase și comisiei, lucrarea sa „*Cvestia învățăturii*” în care făcea aluzie la înrăurirea obscurantistă a unor din boeri, care «deprinși a considera dregătoriile aducătoare de câștig ca o clironomie privilegiată a familiilor mari, erau departe de a incuviința un sistem de învățătură publică, care îndănuia fără deosebire cu toate acele cunoștințe pe acei avuți ca și pe cei săraci, și de cari acești din urmă deseori se folosiau mai mult; de aceea s'au și insuflat neîncredere în țintirea acestui sistem».

Din aceste rânduri se vede lupta lui Asachi împotriva reac-

ționarilor ce voiu să limiteze beneficiile culturii numai la o clasă socială.

În acest răstimp își prezintă și comisia raportul său în care ajungea la următoarele încheieri, în ceea ce privește scăderile învățământului. Pricinile sunt:

1. Nepăzirea unei statornice bine organizate sisteme a învățături, măcar pe un timp de 12 ani. Desele reforme mai ales în facultăți au fost de mare împiedicare.

2. Neinformare de școale începătoare mai înainte de crearea colegiului.

Iar mai apoi, publicând și un „*Proiect pentru reorganizarea învățăturilor*“, comisia își dădă pe față adevăratele sale intenții conservatoare «dregătoriile publice n'ar putea fi încredințate decât la oamenii cu oare care stare, pe când cealaltă parte a cetățenilor se dedă la îndeletnicirile negoțului și meșteșugurilor și a lucrării pământului de unde ar urmă, că dacă am da tot acea învățătură treptelor societății care se găsesc în împrejurări deosebite, ar fi tot așa precum de a supune la una și aceeași hrană vietăți de soiuri deosebite».

Alte observații de amănunt veneau apoi cu vădita tendință de a lovi în Asachi.

Adunarea ceru dela Vodă ca amintita comisie să dureze mai departe, numind în ea și pe Beizedea Grigore Sturza, ceea ce domnul întări.

Rând pe rând Sturza numi ca epitropi pe Beizedea N. Șuțu, Aga Lascăr Rosetti și în locul demisionatului Vornic Balș pe Beizedea Grigore. Comisia rânduită de adunare nu se mai putea aduna; fel de fel de piedeci îi amânau reunirea, care se înfăptui în sfârșit spre finele lui Oct. 1845. În loc însă să lucreze, ea intră din nou în neînțelegeri cu Epitropia.

La sfârșitul anului Epitropia înaintează un referat către comisie, de un cuprins reacționar. V. A. Urechia crede că Asachi n'ar fi avut nici o parte la elaborarea acestui referat care arată între altele că scopul școalelor trebuie să fie câștigarea cunoștințelor elementare și nu a științelor înalte. Pentru cei săraci, Epitropia cere înființarea de școale *reale*, «cari vor ținti către lățirea cunoștinței industriale, comerciale și agricole». Totodată mai cere și întemeierea de școli la sate; cât despre învățământul superior, organizarea lui trebuie amânată pe mai târziu. Dealtminteri, limba națională nici nu are toată înmlădierea pentru învățământul academic.

În 1847 Domnitorul M. Sturza redeschise chestia limbii na-

ționale. Tendenza reacțiunei era distrugerea întregului învățămînt secundar. Academia fusese redusă numai la două clase cu îndreptare mai mult spre realism decît spre clasicism. În schimb se întemeiasă un liceu francez sub direcția lui Malgouverné, pentru fii de boeri; acest liceu se instalează pe urmă chiar în aripa Academiei unde era internatul...

Revoluția dela 1848 concretiză în chip vădit starea spiritului public față de măsurile reacționare ale domnitorului. M. Sturza crezî că preîntîmpină nemulțumirea obștească, proclamînd de obligatoare introducerea unui curs de gramatică romînă, în clasele superioare ale Institutului francez (6 Fevr. 1848).

Reacțiunea care distrusese Academia Mihaileană aveă să distrugă de fapt și Seminariul de la Socola, prin mijlocirea nevrednicului mitropolit Meletie.

Ne oprim aci cu istoricul școalelor în Moldova, de oarece aci se oprește și rolul lui Asachi în propășirea lor.

În adevăr, la 20 August 1849 bătrînul apostol se retrase din postul de referendar al școalelor. Grigore Ghica îi primi demisia la 3 Sept, recunoscîndu-i meritele și serviciile aduse cauzei învățămîntului public în Moldova.

E. LOVINESCU.

FAPTE, RECENZII, REVISTE.

1. FAPTE.

BIOLOGIE. *Viața și microbii.* Se știe că aproape toate viețuitoarele au în intestinul lor o bogată floră microbiană.

Încă dela primele descoperiri asupra microbilor se pusese întrebarea dacă această simbioză constituie o condiție sine qua non pentru viață sau dacă poate fi viață și fără microbi.

Din lămurirea acestei probleme foarte interesante s'ar putea deduce mai egzact rolul față de organismul nostru al nenumăratelor specii de microbi ce populează intestinul. Problema mai trebuia cercetată cu atât mai mult cu cât autori ca Pasteur susțineau — teoreticește — că individul cu flora sa intestinală coexistau dela origine și că astfel s'a stabilit «o adaptare naturală perfectă fără de care viața ar fi cu neputință».

Cercetări noi se impuneau. Indemnul fu dat mai cu seamă de când Metchnikoff și cu alții au constatat, că chiar în mod firesc sunt unele nevertebrate -- scorpionii, omizi, unii viermi și unele larve ș. a. — care viețuiesc cu totul lipsite de microbi. Eră o excepție dela cele ce credeau Pasteur, trebuiau însă exemple din lumea vertebratelor, mai ales a pasărilor sau mamiferelor, a căror floră intestinală e foarte bogată în microbi. În acest sens au fost făcute experiențe de Cahendy, al căror rezultat, după 3 ani de cercetări, l-a publicat de curând în *Analele Institutului Pasteur*.

«Din acest studiu reiese că viața fără microbi este posibilă pentru găină, care normal are o bogată floră microbiană și că această viață aseptică nu aduce după sine nici o vătămare organismului.»

Rolul de suplinire a sucurilor digestive ce se atribuia microbilor în primele săptămâni, când glandele nu sunt bine dezvoltate, a fost arătat că e nul, de oarece puii au trecut, fără să sufere, această perioadă.

S'a constatat însă, că în excremente se găseau mai multe substanțe neutilizate, de unde și consumarea lor de către pasări, în cantitate mai mare. Se pare că microbii ar avea întru câtva -- la pasări cel puțin -- un rol efectiv în transformarea și absorbția alimentelor.

Dacă animalele de experiență — puii de găină — sunt apoi lăsați în mediul obișnuit, în mai puțin de 24 de ore conținutul intestinului este

cotropit de microbi și — fapt important — puii continuau să crească și să ouă ca și când dela început ar fi fost lăsați în condițiile normale.

De aci «o probă că prepararea în lupta contra microbilor nu este rezultatul unei achiziții individuale ci ereditară».

Se vede dar că cercetările de laborator, întreprinse la vertebrate și dintre acele cu flora intestinală bogată, au confirmat faptele observate în natură la unele nevertebrate. Se poate generaliza oare la toate vertebratele înlăturându-se astfel credința de până acum? De și unii par a o afirma, de sigur, cu toată greutatea tehnicei, și alte experiențe cu manifestări se impun.

I. I. N.

FIZIOLOGIE: *Un procedeu pentru a sporî capacitatea de muncă a minții.* În urma cercetărilor făcute spre a stabili natura ostenelii fizice și mintale, de către profesorul W. Weichardt, dela Unversitatea din Erlangen, s'a ajuns să se constate, ca rezultat al oboselei, «existența unui produs toxic din desfacerea albuminei». Acest produs, numit *Kenotoxină*, a fost după aceea preparat pe cale artificială și anihilat printr'un anticorp specific. «Kenotoxina, injectată sub pielea animalelor în cantități mici, produce o scădere a temperaturii». Cu toate acestea, dacă aceleași animale au fost tratate cu antikenotoxină, ele își păstrează buna dispoziție și respirația lor nu se slăbește.

Profesorul F. Lorentz (*verhandlungen des XI Jahresversammlung des Deutschen Vereines für Schulgesundheitspflege*, Berlin, 1912), după ce a experimentat asupra-și acest procedeu, l-a întrebuințat și la o clasă pe care o dirijă. Spre a se putea constata diminuarea capacității mintale, el a făcut încercări în care nu se întrebuință kenotoxina. Rezultatul a fost următorul: «Pe când exercițiile inițiale (acele făcute înaintea orelor de lecții) se isprăvesc de 3 elevi în 5 minute, de 33 elevi în 8 minute și de 16 în 10 minute, exercițiile dela sfârșitul clasei sunt terminate de 1 elev în 5 minute, de 26 în 8 și de 23 în zece».

Când însă la aceste din urmă exerciții se întrebuințează antikenotoxina (vaporizată în sală) se constată că 3 elevi isprăvesc lucrul în 3 minute, 31 în 4 și unul numai, în 10. Această ameliorare mintală se mai constată și prin reducerea numărului erorilor și a, corecturilor făcute de elevi în cuprinsul lucrărilor. (*Revue generale des Sciences*, 30 Aprilie). c.

HIGIENA. — *Rolul apei în timpul mesei.* Biologii americani *Mattil* și *Hawk* din Chicago au supus unei cercetări decizive problema, atât de obișnuit pusă, dacă este folositor sau nu să se consume apă în timpul mesei. Cu materialul pe care laboratoriiile americane îl pun la dispoziția unor astfel de cercetări de chimie fiziologică, autorii americani în rezultate publicate de curând, par a fi rezolvat definitiv această problemă, asupra căreia până în cele din urmă medici și fiziologiști nu

erau de acord, de oarece unii propuneau întrebuințarea apei în cursul mesei, alții o condamnavă, susținând că «este mai mult o obișnuință decât o necesitate». Experiențele științifice ale celor 2 autori arată că ingerarea la masă a unei cantități de apă chiar mare — 1 litru — este foarte *necesară*, de oarece alimentele — fie grăsimi, amidon sau albume — sunt mai complet și mai bine absorbite de organism.

I.

MEDICINĂ. *Auto-intoxicația alimentară.* În legătură cu ipoteza atât de cunoscută în lumea științifică și susținută cu atâta convingere de Metchnikoff, cum că bătrânețea s'ar datorî în mare parte otrăvirilor născute în intestin, savantul biolog a căutat prin noi experiențe, împreună cu Vollman, un mijloc de înlăturare a acestor otrăvuri. Cum cea mai mare parte din aceste otrăvuri absorbite în intestin se datorește acțiunii unor microbi din intestinul gros asupra substanțelor albuminoide, mijlocul urmărit de cei doi autori eră să «transforme flora intestinală într'o floră inofensivă».

Spre realizarea acestui scop au întrebuințat culturile unui microb care în prezența substanțelor amidonoase se dezvoltă foarte bine, transformând amidonul în zahăr și împiedică efectul celorlalți microbi — lupta pentru existență — asupra substanțelor albuminoide și astfel substanțele toxice rezultate — indol — scatol ș. a. sunt reduse la minimum și deci și absorbția acestora în sânge este foarte mult scăzută.

Experiențele făcute pe animale și oameni printr'un regim apropiat, plus cultura de microbi, au corespuns în totul așteptărilor celor doi cercetători.

I. I. N.

PEDAGOGIE: *Congres de educație.* În luna August, dela 22 până la 27 st. n. se va ține la Haga al doilea «congres internațional de educație morală». Cel dintâi congres de acest fel a avut loc în anul 1908, la Londra. Scopul urmărit de congresiști e de a se pune în discuție toate părerile temeinic susținute și dela care s'ar putea inspira educatorii. De pildă comitetul francez, declară următoarele: «Noi voim ca toate doctrinele și toate credințele, filosofice sau religioase, să se întâlnească în delegația franceză dela Haga. Voim să dovedim altora și să ne dovedim nouă înșine că, oricare ar fi deosebirea de idei, suntem în stare a ne uni într'un reciproc respect, într'o comună iubire a copilului, într'o deopotrivă grijă a viitorului moral al omenirii.»

(*Revue Bleue*, 6 Iulie)

c.

2. RECENZII.

LÉO CLARETIE. *La Roumanie intellectuelle contemporaine*, Paris 1912.
«Iată cum și prin ce bogată falangă e reprezentată poezia română

contemporană. d-l *Anghel* are amploarea și o mare puritate de formă în culegerile sale poetice... El e poetul delicat al parfumurilor, al florilor și al visului. A scris împreună cu prietenul său St. O. Iosif faimosul *Caleidoscopul lui Mirea*. *Arghezi* are îndrăzneala tinereții. Transilvăneanul *Popovici-Bănățanu* are căldură. *Ion Bârseanu* e liric. *Becescu* amestecă visurile cu lăcrămile. *Beldiceanu* e cântărețul melancolic al doinelor. Prințesa V. *Bibescu* a adus din Persia viziuni în proză de o poezie subtilă. *Ion Borgia*, traducătorul *Ifigeniei* lui Goethe, n'a cules încă la un loc poeziile răspândite în reviste... *Stefan Braborescu* nu e fără interes. *Alice Călugăru*, poeta stelelor, e încă tânără; *Viorelele* sale promit.

Mihail Canianu e un aed popular și pitoresc "...Iar d-l Léo Claretie pare a fi un umorist... „un flâneur qui a lu, qui a vu, et qui tente de payer son plaisir à ses amis par une propagande bien méritée et trop modeste».

Am vrea să știm cum plătește d-l Claretie dușmanilor săi...?

S.

DR. V. BOLOGA, *Anuarul școalei civile de fete a «Asociațiunii pentru literatura și cultura poporului român*, Sibiu, 1912. Pe copertă observăm *Nagyszeben* (Sibiu), Tiparul tipografiei arhidiecezane.

Nici pe cărți tipărite de Români, numele orașelor nu pot fi scrise fără ocară?

Anuarul cuprinde multe date cu privire la mersul școalei. În același timp publică și un studiu asupra tânărului scriitor *Borgia*, fost profesor al școalei și două cuvântări rostite la înmormântarea lui. Relevăm această împrejurare pentru anuarile ce se publică în regat. Partea personală, care arată viața mai intimă a corpului didactic, e acî lăsată prea în umbră, școala nu e indestul familie.

T. N.

AL. T. STAMADIAD: *Poemele în proză ale lui Baudelaire*. București, 1912.

De vre-o trei — patru ani d-l Stamatiad a tipărit și a retipărit mereu prin felurite ziare și reviste, aceste poeme în proză pe care ni le dă astăzi în forma lor definitivă — strânse într'un volum de o rară eleganță.

Mulți, poate, nu vor găsi nimerită alegerea d-lui Stamatiad: de ce Baudelaire și nu alt scriitor? Nu vom discuta această chestiune care ne-ar duce mult mai departe decât spațiul restrâns al unei recensii. Fapt este că Baudelaire a avut și are în Franța o înrăurire simțitoare. Admiratori, eră firesc lucru să aibă și la noi: în reflexe palide, în imitații calculate, influența lui a fost remarcată și 'n versurile unor publicști contemporani... Un bun serviciu însă, — ca adevărat înțelegător

și admirator — i-a făcut d-l Stamatiad, autorul poemelor «Din tâmbițe de aur».

Poeemele în proză, puțin cunoscute, d-sa a căutat să le tălmăcească în limba noastră lipsită încă de subtilități de stil, senzații neobișnuite, nuanțe care scapă la prima cetire — unele din caracteristicile poeziei lui Baudelaire. Cine-și va da osteneala să compare textul francez cu traducerea d-lui Stamatiad se va convinge de muncă așa de conștiincioasă, râvna deosebită de-a redă în românește, eliminând chiar pasagii nepotrivite spiritului limbei noastre, — sufletul deseori bizar, totdeauna interesant, care palpită în aceste poeme ale lui Baudelaire. Muzicalitatea frazei, limba curat literară, simțul transpunerilor sufletești, vor fi remarcate de oricine va citi aceste traduceri, căpătând tot odată convingerea că o mai bună tălmăcire greu se mai poate face.

D-nii Gropeanu, Poitevin-Scheletti și Steriade au însemnat în fruntea paginilor admirabile ilustrațiuni.

TR. D. L.

3. REVISTE.

REVUE BLEUE, 15 Iunie, 1912. *O sărbătoare culturală.* La 12 ale lunii Iunie (st. n.) a avut loc sărbătorirea semi-centenarului revistelor *Revue Bleue* și *Revue Scientifique*. Intemeiate la început ca organe de publicitate universitare: (*Revue des cours littéraires* și *Revue des cours scientifiques*) în anul 1863,—avură și au scopul de a fi «un fel de enciclopedie a cunoștințelor». În această dintâi fază a lor au avut de fondator și conducător pe Odysse Barot; cu vremea, începând cu Eugène Jung, aceste reviste avură năzuința să fie și un mijloc de liberă manifestare și de răspândire a oricărei doctrine temeinic susținută.

«Esențialul, zice unul dintre cuvântători, din fericire nu e ca să înveți tot, asta nu se poate; esențialul e de a întrevedea și întinderea și puternicul interes al diverselor chestiuni pe care n'ai putut să le studiezi.

Atât mai rău pentru omul care nu se preocupă decât de îndeletnicirea lui. Mai întâi că el pierde o parte a fericirii sale, aceasta fiind, dacă e să credem vorba lui Goethe, dezvoltarea armonică a tuturor facultăților noastre. Apoi că, oricât de înzestrat să fie un om, și oricât de drept spirit, în mod firesc, ar avea, poate să fie sigur că judecata sa va fi falsificată, în anume momente, mulțămită unei îngustimi artificial câștigată și scump plătită. Dar asta nu e tot: originalitatea e atinsă și invenția devine mai rară, dacă din când în când nu știi să depărtezi ochelarii, ochelarii școlii și ai profesiei... Istoria marelor descoperiri ne-o dovedește».

În afară de interesul pe care îl prezintă numai faptul persistenței atât de îndelung timp a unei reviste, mai vine să se adauge și acela că la

sărbătorirea acestui semi-centenar de muncă culturală, pe lângă reprezentanții diferitelor instituții de cultură, ca o recunoaștere a însemnătății ce prezintă aceasta, — au luat parte și miniștrii între cari însuși ministrul instrucției publice.

Un semn poate, prin care se arată isbânda ce va să vie a vremii, când adevărata cultura are să stăpânească și să dea orientarea în toate domeniile activității omenești. c.

LA NATURE, 20 Iunie 1912. *Râmele și rodnicia pământului.* Darwin a arătat marea însemnătate pe care o pot avea râmele în măcinarea și amestecul straturilor superficiale ale pământului. În revista *Revue Horticole* se arată acum în urmă munca uriașă pe care o fac aceste vietăți. În valea Nilului alb, lipsită de arbori, având imense livezi, solul este de o neasemănată rodnicie, pe care ar fi datorind-o râmelor; fiecare dintre ele sapă galerii până la 60 cm. adâncime; cele care locuiesc pe un metru pătrat de pământ asvârlă la suprafață peste 2,5 kgr. de țărână pe fiecare sezon; adică 250 tone de hectar. Această lucrare gratuită a micilor viețuitoare a determinat să nu se facă culturi decât în ținutul unde ele sunt în mare număr.

De această activitate nu se bucură numai Egiptul, așa în Franța râmele aruncă la suprafață nu mai puțin decât 60 de tone de țărână pe fiecare primăvară.

CRONICA LITERARĂ

1. PE VOLUMUL LUI ST. O. IOSIF.

Inchid cartea de cântece a lui St. O. Iosif și mă bucur.

Mă bucur, văzând ce frumuseți pot isvorî dintr'o simțire adevărată, simplă dar adâncă. O iubire ca toate iubirile de pe acest bulgăr înghețat ce se rostogolește în gol. O iubire împletită din dorințe, din amintirea duioasă a celei dintâi sărutări, a celor dintâi flori de măr căzute în pletele iubitei, a primblărilor tăcute sub lumina prietenoasă a lunei. Și apoi o iubire, pe care totul ar trebui s'o risipească, dar nu reușește; cu cât e pusă la mai multe încercări, cu atât se întetește mai mult. Ai voi s'o înăbuși și nu poți. Simți cum te învâluie în para ei dogoritoare, cum se înstăpânește pe toată ființa ta.

Și această iubire dureroasă, pe care cu toții am încercat-o într'o anume clipă a vieții noastre sentimentale, a găsit în St. O. Iosif un vestmînt de o simplitate uimitoare. Cu o fermecătoare naivitate poetul își desfășoară caerul senzațiilor, zicând par'că: luați-le, bucurați-vă de ele! Ai crede, un copac ce-și scutură roadele.

O poezie a lui Iosif nu pune mai multă încordare spre a se desvelî decât un rod spre a se desprinde de pe ram. Cade dela sine, fără nici o osteneală. Cade însă pentru că ajunsese la cea din urmă treaptă de creștere, ne mai avînd nevoie de seva hrănitoare a copacului. Și acum se duce singură în lume să-și îndeplinească taina unui destin nepătruns.

Cântecele lui Iosif ne mai sunt și o dovadă că frumusețea nu e departe, ci aproape. Intinde mîna și ia-o! E în tine; e în sufletul tău.

Nu-i nevoie să faci ocolul pămîntului, să urci poteci necălcate de picior omenesc, să străbați nisipurile pustului; nu-i nevoie să cauți îmbinări ciudate de sentimente. Pune-ți mîna pe poete, pe inimă și cearcă-i bătaia. De vei găsi o frământare caldă și tainică, oprește-o din zbor. Toarn'o în cuvinte, și va fi poezie adevărată. Ce ai simțit ne va cuceri cu atât mai mult cu cât o vom fi simțit și noi odată în viața noastră.

Părăsește deci castelele cu colonade, cetățile albe sau din zori, părăsește «amantele ce mint», și toate nimicurile sonore; lasă gestul larg ce nu poate ascunde golul simțirii, lasă cuvintele chinuite — și adâncește-te în tine; lovește cu toiagul și vor țîșni izvoarele vii ale poezii adevărate, care nu se poate lipsi de sinceritatea unei inimi ce vibrează la toate adierile.

*

...Mă bucur și totuși cartea lui Iosif e o carte de durere. Din fiecare vers se risipește o jale deasă. Dela Eminescu încoace iubirea sfâșiată n'a îmbrăcat o haină mai armonioasă...

Și nu-mi pare rău. Mă bucur. Binecuvintez durerea poetului, cum o binecuvintează și el.

Iubirea — din plăcere? Nu. E totdeauna în ea ceva supărător, aducerea aminte a unor lucruri prea aieve, a unui fior prea trupesc.

Durerea e spiritualizarea iubirii; e purificarea ei într'un foc mistuitor, în care se topesc toate rămășițele materiale, tot ce e senzație, lăsând numai flacăra curată a unui sentiment desconcretizat. Plăcerea iubirii o simt toate viețuitoarele, durerea ei numai omul, — și dintre oameni, cu deosebire acei ce au o inimă mai nobilă.

A suferi nu e o rușine, nu e o slăbiciune. Dimpotrivă, e semnul aleșilor, e semnul poetilor. Durerea s'a închegat în versuri nepieritoare și nu plăcerea; lacrimile s'au prefăcut în mărgăritare și nu râsul. Părerile de rău, chinul uni suflet sfârșit, dorințele neîmplinite trăesc de veci sub forma artei și nu mulțumirea omului îndestulat.

Cine a suferit știe, de altminteri, ce largi orizonuri se deschid în clipa suferinții. Înțelege viața altfel; îi vede adâncurile. Și printre ruinele inimii, un gând duios îl străbate, găsind în sine ceva curat ce trăește pentru alții.

Gândul acesta e mare; el te ridică în ochii tăi; te face să te simți mai bun, scoțându-te din nemernicia ființei tale egoiste. Și bucuria asta e numai a *ta* și nu a celor ce te fac să suferi. Ei nu o vor gusta niciodată!

Slavă deci celor ce sufăr: viața viitoare e a lor, viața artei veșnice!

Dar nici «călăii» trandafirii — nu trebuie să fie uitați. Să nu le aruncăm nici un cuvânt de hulă. Își îndeplinesc menirea lor. Așa le-a fost scris: să-și împlănte mâna în piept și s'o învârtă în rana însângărată. Stăruiească deci până la urmă. Căci ce e o durere mai mult sau mai puțin? ce e o viață fără noroc în

năvala atâtor vieți ce se desprind din necunoscut, îndreptându-se spre acelaș necunoscut? Ce e naufragiul unuia pe lângă călătoria fără griji a tuturor?

Nimic.

Mai mult, durerea ce sdrobește pe *om*, mărește pe *artist*, îi dă conștiință de sine, îl înobilează, îl ridică deasupra mulțimei doritoare de plăcere. Din mijlocul scrișurilor se înalță un glas suav, vocea tristă a unui înger îndoliat, în care plânge irosirea unei vieți, risipirea unor iluzii scumpe, răvășirea unui suflet.

Ascultați-l: e tot ce rămâne de pe urma unei lumi de zădărnicii. Inchinați-vă: trece Maestatea sa Suferința!

2. PE UN VOLUM AL MEU.

Astăzi îmi iese la lumină o carte nouă.

A cătea?

Nu știu. Că am scris și alte cărți, nu are nici o însemnătate, nici pentru mine, nici pentru alții. Un scriitor, când își aruncă în lume un volum, trebuie să-l privească ca și cum ar fi *cel dintâiu*.

O piesă e bună sau rea. Niciodată însă ea nu e opera unui scriitor bun sau rău.

Trecutul se șterge dinaintea cortinei ce se ridică; merite recunoscute nu stăruiesc dinaintea mulțimei doritoare de lucruri nouă, de senzații neîncercate. Aplaudă sau flueră, pentru că-i place piesa sau nu-i place, și nu pentru că i-a datorat cândva poetului o clipă de emoție estetică. Emoția *a fost* și tot ce a fost e ca și cum n'ar fi fost. S'a irosit pe vecie: o suviță subțirică de fum risipită în golul bolșii albastre.

Publicând această carte nouă, pot zice deci că public *cea dintâi carte a mea*... Căci nimic nu-i mai ciudat decât psihologia unui scriitor.

Nu vorbesc de mine sau de cei ca mine, arcași mărunți ai unui ideal răsărit. Vorbesc de cei mari, căci și aceștia sunt ca și cei mici. Aceeași flacără îi încinge: la unii mai învăluitoare, la alții mai potolită... Cu toții suntem sub aceeași aprigă îmboldire, nu atât de *a fi* ci de *a deveni*.

Tindem, firește, la realizare. O operă e, în adevăr, o realizare, către care s'au încordat toate puterile noastre; e, oarecum, icoana văzută a sufletului nostru. Și, după cum egoismul unora cere prelungirea lor în copii, tot așa egoismul artistului cere înveșnicirea ființei lui în opera de artă.

Dar nu numai atât.

La artist se mai adaugă și simțul aproape tragic al nestatorniciei lucrurilor, al scurgerii universale, al *devenirii*. Realizarea e pentru o clipă. Vine însă apoi un șirag nesfârșit de clipe, cu care trebuie să ne măsurăm, dacă nu voim să fim înghițiți, striviți în această uriașă treierătoare a timpului, și aruncați apoi ca nevrednice rămășițe.

Mulțumirea unui succes — sau numai a unei realizări — e deci pentru o clipă. Clipa următoare nu ne aduce liniște sau lauri câștigați cinstit. Dimpotrivă, ea poartă în cutele ei sbuciumul realizării viitoare, apriga tragedie a omului ce se luptă pentru ființa sa. Căci pentru un scriitor a scrie este a fi. Când îi cade pana din mâini, el își citește înfrângerea în privirea ironică a prietenilor, în ochii nepăsători ai trecătorilor, și se pătrunde de simțul ruinei lui în fiecare ceas de singurătate, adâncindu-se în sine ca într-o peșteră.

Popas nu cunoaște; odihnă nici atât. Arta e lungă și viața scurtă. Ca vrăjitoarele din basme aleargă ceasurile în ropotul cailor, cu părul despletit și umflat de vânt. Și noi să stăm oare pe loc? Să privim pe alții cum le înfrânează, cum le potolesc în pintenii de argint? Cu neputință. Tot dorul de a fi, de a deveni, strigă în noi; ridicula nevoe a unei veșnicii închipuite ne înăbușă. Ne trebuie aer; ne trebuie biciuirea înghetată a vântului. Ne trebuie devenirea. A stă pe loc e o viață moartă, pe care n'o putem îndura.

Și atunci scriem, subț înțeparea necesității de a fi, nu numai acum ci mereu, mereu, *in saecula saeculorum*.

Iată pentruce, dând la lumină o carte nouă, toate celelalte din trecut, se șterg, ca și cum n'ar fi fost. Toate puterile mele sufletești se încordează pentru cartea cea nouă.

Până când?

Până mâine.

Atunci «*Scenetele și Fanteziile*» mi se vor fi șters dinainte, cum se șterge o licărire de lumină pe cer.

Și ce e bun în suflet va căuta o nouă înfăptuire, în această luptă pe viață și pe moarte cu timpul.

Sfârșind aceste rânduri, încep chiar să mă gândesc la altceva.

3. UN CEREBRAL: TEATRUL D-LUI G. DIAMANDY.

După «*Inainte*» și după «*Bestia*», d. G. Diamandy își urmează traectoria dramatică prin «*Dolorosa*», fără nici o ocolire din drum.

D. Diamandy nu e încă un om de teatru, adică un observator al lumii înconjurătoare, nu în latura ei pitorească sau estetică, ci în latura ei morală, în raporturile ei felurite dintre oameni deosebiți prin cultură, prin viață, prin creștere, prin stratificație socială, sau prin fatalități organice. D. G. Diamandy nu știe încă vedeă, și cu atât mai puțin plăsmui ce nu a putut vedeă. Și acestea sunt cele două însușiri de căpetenie ale omului de teatru: să prindă notele esențiale ale unui individ din lumea largă și apoi să le închege în icoana vie a unui erou ce trăește, sub ochii noștri.

În schimb, d. G. Diamandy e un **cerebral**.

D. Diamandy e un ideolog, adică nu numai un om citit ca atâția alții, ci și un mânuitor de idei. Dacă pentru d-sa oamenii nu trăesc încă, ideile trăesc, se mișcă, se zbuciumă, au o ființă mai puternică decât realitățile de cari ne lovim în fiecare clipă. E un idealist, în înțelesul filosofic al cuvântului, ce ar tăgădui pumnalul înfipt în plinul pieptului, pentru a nu recunoaște decât «ideea» răsbunării pe care o împlinește.

Aceasta e slăbiciunea și tăria teatrului d-lui G. Diamandy.

Mai întâi te duce într-o lume închipuită. Vin pe scenă oameni pe cari nu i-ai zărit nici odată la noi, amintindu-ți, cel mult, figuri văzute aiurea — în Franța — sau mai ales ce sbucnesc din paginile unor cărți citite odinioară. Așa se întâmplă de pildă și cu piesa «*Dolorosa*»: o lume de aiurea îmbrăcată în costumele patriei, obiceiuri de aiurea, atât de firești atelierelor dela Paris. Te miri că oamenii aceștia vorbesc românește, de oarece nimic, dar nimic, nu e românesc în cele trei acte ale piesei. Ai pe dată impresia nemijlocită a artificialității.

Și cu toate astea în «*Dolorosa*» ca și în «*Bestia*» e ceva ce trăește: e o teorie, o problemă, o ciocnire stăruitoare de postulate.

Omul ce stă pe scenă, se zbuciumă, și vorbește cam mult, e o umbră, «e ceia ce nu e». Ascultătorul bagă repede de seamă că e numai o arătare înșelătoare, o fantomă înălțată să apere holdele.

În loc să se ciocănească oamenii, în pasiunile lor deslănțuite și în aprigile lor nevoi, se ciocnesc teoriile scăpate dintr-o cutie fermecată; iese una pe scenă se închină dinaintea lumii, ține o cuvântare împrăstie un rotocol de fum, până ce scapă din altă cutie o alta mai războinică. Cele două teorii se măsoară din creștet până în tălpi, apoi se năpustesc vajnic. La urmă, firește, că una din ele pleacă cu capul spart. Cealaltă rămâne

pe scenă învingătoare. Își pune mâinile în șolduri și piesa se isprăvește astfel cu o biruință pe scenă, dacă nu și în sală.

*

Intr'un cuvânt, voiam să spun că, deși lipsit de viziune artistică și de multe cunoștințe tehnice, d. Diamandy e o persoană în mica noastră literatură dramatică. D-sa e un om ce gândește, citește, se lasă străbătut de literatura apusului, în ceea ce are ea rodnic.

D. Diamandy e frământat de probleme felurite, sociale sau estetice, față de care ia o atitudine. Ca și în politică, rămâne și în teatru un ideolog militant și un cerebral activ, pentru care ideile trăesc viața veșniciei.

E destul.

Știința teatrului va veni poate mai târziu.

Am ascultat «Bestia» și anul trecut și anul acesta. Am admirat-o acum, nu atât prin ce are (deși actul al treilea e puternic) ci prin ceea ce a lăsat la o parte autorul.

Un autor ce se jertfește pe sine — și încă în chip priceput are un merit mai mare decât un autor ce ar fi înemerit dintr'o-dată o piesă bună.

E. LOVINESCU.

ANCHETA ȘCOLARĂ.

COLABORAREA ÎNTRE ȘCOALA ȘI BISERICA

Cunoașterea trecutului vieții satelor este de mare trebuință mai ales în timpul de față plin de sdruncinări, invazie, contraziceri și prefaceri. Pentru înlesnirea și soliditatea culturii sătenilor noștri să ne întoarcem dela satele și orașele străine spre satele noastre și să studiem averea sufletească a lor, căci numai acest studiu dă naștere mijloacelor cari duc poporul încet și lin pe drum sigur. Mai de mult preotul se bucură de multă ascultare. Cuvântul Sfinției Sale cădea adânc în inima poporenilor și de aceea nimeni nu putea face cât preotul în sat; el făcea să se ierte păcatele, să se lumineze calea, să vină sănătate, să fugă «ucigă-l toaca» din calea păcătosului etc., etc. Casa în care nu intra botezul la începutul lunii, o știa satul și nici copiii nu mai aveau curajul să se apropie de ea. La fiecare început al lunii sau de cel puțin patru ori pe an, orce casă își făcea feștanie ca să fie mai curată, mai luminată, ca în ea să fie numai voia lui Dumnezeu, și de aceea în casă era multă ascultare: femeia și copiii ascultau de conducătorul familiei, copiii cei mici de cei mari și toți se iubeau. De sfatul tatălui ascultau copiii chiar însurați; fiul nu îndrășnia să ridice glasul, cu atât mai mult ciomagul asupra părinților.

În neînțelegerile dintre oameni, cum zicea popa — dacă ajungea până la sfinția sa — așa rămâneă, chiar dacă eră strâmb. În totdeauna însă preotul propovăduia cinste, frăție, milă, îngăduială, muncă, dreptate și propovăduirea se săpă în inimile poporenilor. Familia avea mult temei. La alegerea soților se aveă mult în vedere cinstea, vrednicia, priceperea, apucăturile soților precum și a celor din care se trag; se cercetă până la al noulea neam pentru că, «nu e petic să-l descoși, ci e o viață de om».

Bătrânii se bucurau de mult respect și ascultare; dinnaintea lor tineretul fugea de rușine; iar când, împinși de ispită, se duceau în cârciumă și da vreun bătrân peste ei, nu știau pe unde să se ascundă sau să fugă ca să nu fie zăriți, căci a doua zi

bătrânul povestează celorlalți despre fapta lor ca despre ceva grozav.

Azi curentul materialist, dorința de a se îmbogăți, fuga după bani conduce mulțimea satelor și de aceea în multe chestii, preotul care nu luptă decât pentru binele satului, care nu se servește decât de învățături evanghelice, este adesea învins de acei nechemăți, de răii satelor; mai ales în lupta economică de multe ori dela pușcăriași, dela cei care prin mijloace josnice, necinstite par în fața lumii, capătă multe neplăceri. Prin urmare cei de sus restrângând activitatea morală și religioasă a preotului făcându-se ca să fie la dispoziția oamenilor, nedându-i în același timp nici un mijloc de a atrage sau forța poporeni la biserică, azi e redus dela apostolat la funcționarism, un funcționar separat de cei care conduc comuna, deși trebuie să fie ca un patriarh al tuturilor oamenilor și instituțiilor și funcționarilor din sat. Slab e respectul către bătrâni ca și religia, slabă e și baza familiei. Înțelesul, aranjarea, alegerea, tot se face pripit la nuntă. Chiar dela țară sunt mulți care divorțează. La tribunalul din Vaslui, spune revista «Săptămâna Culturală și politică», cele mai multe procese sunt de divorțuri, dintre care majoritatea dela sate; vor fi multe tribunale care au acest nenoroc. O ceartă între membri, o rătăcire a unuia din ei, o cauză pe care sfatul bătrânesc ar fi alungat-o cu succes, aduce despărțirea, iar tribunalul prin divorț îi declară despărțiți. Ușor se face unire, repede se aduce despărțirea și acestea pentru că nu sunt idei temeinice la bază.

Fără îndoială că moralul de azi al satelor diferă mult de cel de ieri și această diferență nu e urmarea evoluției naturale ci a sdruncinului produs prin dese reforme.

Astăzi traiul se câștigă cu greu, lupta pentru viață e aprigă, cu toate că s'a adus multe înlesniri: aratul, semănatul, seceratul, treieratul și transportul se face cu mașini — lucrări sigure, repezi și ușoare și ieftene. Înlesnirile însă au avut și au un rău: dau proprietății mari posibilitatea să se muncească repede fără multe brațe și prin aceasta alungă banul din mâna mulțimii muncitoare în mâna celor ce pot ocupa pământul. Lupta pentru viață fiind aprigă, de multe ori violentă a înăsprit și inima; ciocnirile individuale fiind dese, egoismul iese deasupra altruismului, aceasta cu atât mai mult cu cât și ideea care conduce mulțimea este: materia; secolul materialist și în practică și în știință. În felul acesta — cred eu — se explică lovirea tocmai a părților mai delicate: rușinea și respectul și religiozitatea și eșirea ambiției, orgoliului, a cruzimei. Mulțimea se îngrijește de

stomah, de corp ; de inimă foarte puțin ; mijloace multe sunt pentru muncă, puține pentru cultura sentimentelor ; n'a fost o paralelă între ele și de aceea cele din urmă au adus mai mult rău. Așa școala în general dar mai ales cea primară a suferit o mulțime de schimbări. Curente pedagogice, crezând că surmenajul provine mai mult din prea multă materie, a făcut o descărcare generală luând din toate obiectele cele ce s'au părut mai grele și cele cari erau netrebuincioase ; pedagogii uitaseră că cheia învățământului este mai mult măiestria și dragostea personalului — educatorilor — decât cantitatea și greutatea materiei și că în școala primară nu eră materie pe care să n'o fi priceput copiii satelor dacă ar fi fost bine predată ; prin urmare trebuia să cășuneze mai mult asupra pregătirii personalului decât asupra descărcării. Ținta modificărilor a fost intelectul și utilul, foarte puțin înobilare inimii, căci bucățile morale îi lasă reci ; ducerea la biserică îi deprinde cu ideea : ca elev să se ducă la biserică, e obligat ; după ce va absolvi, nu ; și de aceea dintre absolvenți nu prea se văd pe la biserică ; leturghia căutată de elevi a atras la început puțină lume, care venia pentru satisfacerea curiozității, nu din convingere ; prin urmare încercările răslețe n'au dat rezultatele așteptate deoarece pedagogii n'au ținut seamă de diferența între cel care împrumută și cel care se împrumută ; n'au ținut seamă că la noi credința și morala e aceeași, e religia și religia e baza culturii săteanului ; au uitat rolul ce l-a jucat religia pe timpuri și de aceea pentru înobilirea inimei au alergat aiurea.

Asemenea și conducătorii bisericii au scăpat din vedere că biserica a fost și este conducătoarea săteanului și au mărginit drepturile bisericii scăzându-i prin aceasta foarte mult influența. Actele hotărâtoare din viața omului nu se mai fac în biserică cu vechea tărie și sfințenie ci în primărie ; omul azi face legătura înaintea legilor, a oamenilor, nu a lui Dumnezeu. Biserica este o instituție obligată să primească pe oricine în ori ce timp vine, căci este Casa lui Dumnezeu și Dumnezeu primește pe cine vrea să vie în ori ce timp ; ea nu are nici un mijloc de a forța oamenii ca să vie, iar mijloacele de îndemnare față de actuala stare sunt slabe ; cele câteva legi sunt la primărie și sunt făcute după ce pierise sătenilor dragostea de biserică ; ele sunt vitrige și reci vor rămâne cât timp omul va fi răspunzător în fața oamenilor a justiției, nu a lui Dumnezeu, căci ce pleacă dela oameni de multe ori e greșit, ce pleacă însă dela Dumnezeu veșnic e bine și adevărat. Preotului i s'a dat ca și învățătorului locul de frunte în mișcarea economică a satelor și cum și ei

sunt adăpați la cunoștințele actuale, vorbesc sătenilor despre nevoile lor cu multă libertate ; nu punem în legătură cauzele cu puterea lui Dumnezeu ; pe seama altor fenomene străine și independente de Dumnezeu sunt date și departe rămân de sufletul săteanului ; contribue cu puțin la răcirea inimii ; adaugă ceva la aceea ce atâtea cauze adoagă.

Primăriile au fost puțin mai câștigate ; au mai câștigat din teren, s'au încărcat cu legi.

Ce e de făcut?

Școala, indiferent de specialitate și grad, trebuie să fie cu multă atenție asupra moralei ; religia să fie obiectul principal în ori ce clasă ; celelalte obiecte să-i dea concursul când pot și cât pot ; separatismul aduce rău ; indiferența celorlalte studii față de religie încurcă sufletele elevilor. Geologia să nu se mai învețe în cursul inferior, căci se produce în capul copilului de cele mai multe ori --încurcătură, care e transmisă la sate de mulți elevi ai clasei a IV gimnazială, ce trec în învățământul rural. În învățământul rural, cu ale cărei cunoștinți se mulțumesc cei mai mulți copii ai satelor, religia și agricultura trebuie să fie baza, pentru că religia și lucrarea câmpului e baza culturii și a civilizației satelor. Ce e mai folositor pentru viață, mai trebuincios inimii să se învețe, căci se învață pentru viață. Toate bucățile de religie --mai ales vechiul testament --să se treacă în rândul bucăților de cetire, iar la religie să se pună din viață, faptele și minunile lui Isus, căci acestea le spune și Biserica, acestea sunt cele mai folositoare învățături pentru bunul mers individual și social. O carte de rugăciuni, lucrată cu multă măiestrie în rânduire și alegere, să se găsească la fiecare elev. Explicarea evangheliilor făcută la timp și pe înțelesul lor contribue mai mult la înobilarea inimii lor, decât la aceia care se explică azi și atunci copiii nu s'ar mai duce degeaba la biserică. Elevii când se duc acasă, dela biserică, să sărute mâna părinților.

Când școala nu mai poate avea influență asupra individului, să-l ia în primire biserica ; elevul scăpând de tutela școlii, să treacă sub tutela Bisericii. Actele hotărâtoare din viața unui om, biserica să le binecuvinteze ; prin primărie să treacă de formă ; deci căsătoria religioasă e fundamentul, pentru că ea face legătura, nu în fața oamenilor ci a lui Dumnezeu. Să știe omul că acest pas e făcut nu înaintea legilor omenești, ci a orânduiri

Dumnezeești, pentru că nu legea a zis, «creșteți și vă înmulțiți», ci Dumnezeu. Căsătoria civilă să aibă în vedere numai înlesnirea și ajutoarele ce dau sócrii la întemeierea gospodăriei; să nu se amestice în morală, căci nu ei e dat aceasta. Așa fiind divorțurile nu se vor mai judecă de tribunalele civile, ci de fețe bisericești; căci mai multă influență au capii Bisericii, cu tot sdruncinul actual, decât capii legilor civile. Sfaturile date de păstori Bisericii prind mai repede și adânc rădăcini în sufletul celor cari vor să se despartă, căci sunt presărte cu învățături religioase, iar nu cu de acelea cari nu îți dau adevăratul leac; gestul I. P. S. Episcop străpunge inima rătăciților; îmbrăcăminte, expresia feței, sala, tot are ceva sfânt, nepătat, nevinovat, și aceasta ajută înțelegerii, îngăduelii ca să învingă desordinea.

Sfaturile vor plecă din inimi neinfluențate de cele lumești — oameni, advocați — ci de cele dumnezești și de aceea cei cari vor plecă pentru a divorța, se vor întoarce acasă rușinoși dar cu îngăduială și vor duce traiu liniștit; atunci divorțurile dela sate, dacă nu vor dispărea, se vor împuțina strașnic.

Prin urmare o conlucrare a tuturor din inimă, cu convingere și cu fond religios va îndepărta răul și va aduce binele.

P. STĂNESCU

Învățător, Bălăceanu R-Sărat.

BIBLIOGRAFIE

- Léo Claretie, *La Roumanie intellectuelle contemporaine*, Paris 1912.
- I. S. Vidrașcu, *Istoricul indiguirilor fluviale și maritime, raport prezentat d-lui ministru al Agriculturii de direcția Pescăriilor*, București, 1911.
- V. Bologa, *Anuarul școlii civile de fete «Asociația pentru literatura română și cultura poporului român»*, Sibiu 1912.
- C. Doyle, *O crimă celebră (Trad. de P. Ionescu)*, E. D. T. Librăria Nouă, București, 1912.
- Dr. Pompil Cioban, *Creditul nostru*, studiu economic financiar, Arad, 1912.
- Anales Scientifiques l'Université d'Iassy*, Iași, 1912.
- N. Dunăreanu *Din Negura Vieții* (Librăria Nouă) București 1912.
- I. Borcea *Zoocedii din România*, (Analele Academiei Române, fondul Adamaki), Buc. 1912.
-

CORRESPONDENȚA

Stălpnic, Cernăuți. Mai trimiteți.

I. S. Iași. Ce fac streinii e aproape indiferent. Esențialul este ceeace fac Românii.

I. Enăchescu Sicoenești-Palanga. S'a luat dispoziții.

V. T. Convingerile tari nu tac niciodată.

„GENERALA”
SOCIETATE ROMÂNĂ ★ ★ ★ ★ ★ ★ ★ ★
 ★ ★ ★ ★ ★ **DE ASIGURĂRI GENERALE**
 CAPITAL SOCIAL DEPLIN VÂRSAT LEI 3.000.000
 FONDURI DE GARANȚII FESTE LEI 19.000.000

Sediul:
 BUCUREȘTI
 Str. Corăbiei 2
 (Dela Sf. Dumitru 1908 în
 edificiul propriu.
 Str. Smârdan
 prelungită).

Agenții:

În toate ora-
 șele țării

ASIGURĂ CONTRA DAUNELOR
 DE
INCENDIU, GRINDINA
 ȘI
TRANSPORT
(FLUVIAL, MARITIM ȘI TERESTRU)

ASIGURĂRI ÎN RAMURILE:

VIAȚĂ

ACCIDENTE

Asigurări după combinațiuni foarte
 favorabile și în condițiunile cele
 mai avantajoase.
 Asigurări cu bonificare de 3% (trei
 la sută) asupra tuturor primelor
 plătite, etc.
 Rente imediate și amânate

Asigurările individuale cu și fără
 restituirea primelor.

Asigurări colective pentru lucrăto-
 rii industriali și agricoli.

Asigurarea responsabilității civile

PROSPECTE ȘI ORICE LĂMURIRI LA CERESE

h 2601 40
2392
MARMOROSCH, BLANK & CIE

SOCIETATE ANONIMĂ CU UN CAPITAL DE 10.000.000 LEI

STRADA LIPSCANI, 8, și Sucursală în CALEA
VICTORIEI 17, (sub Hotel de France)

BUCUREȘTI — BRĂILA — CONSTANȚA — CALAFAT — GIURGIU
SULINA — TULCEA

Efectuează toate operațiunile de bancă în general. Cum-
pără și vinde efecte publice. Emisiuni de scrisori de credit
asupra tuturor țărilor.

Avansuri asupra valorilor în depozit și orice fel de tran-
sațiuni financiare.

Sucursalele din Brăila și Constanța, afară de operațiile de
bancă mai sus citate, se ocupă și cu vinderea cerealelor în
comision.

„CREDIT PETROLIFER“

SOCIETATE PENTRU FAVORIZAREA INDUSTRIEI PETROLIFERE DIN ROMÂNIA

Sediul: BUCUREȘTI, STRADA LIPSCANI, No. 10

Adresa telegrafică: CREDIPETRO, București

CAPITAL SOCIAL AUTORIZAT 6.000.000 LEI

CAPITAL EFECTIV 5.000.000 LEI

Case de bancă: Direction der Disconto-
Gesellschaft, Berlin; S. Bleichröder, Berlin; Banca
Generală Română, București; Max I. Schapira, Ploești

SUCURSALA: PLOEȘTI, AGENȚIA BUȘTENARI

CONDUCT PROPRIU: Buștenari, Grăușor, Băicoiu Buș-
tenari. Participațiuni la întreprinderi petrolifere. In-
chirieri de vagoane-cazane, vânzări și cumpărări de petrol
brut, precum și de toate derivatele petrolului.
Biuro tehnice special pentru instalațiuni de ars pă ural,
întocmește planuri și devize.

Atelier mecanic Câmpina: Instalațiuni complete de sondagiu,
borcanuri de orice sistem, rezervoare,
căldări de aburi, tuburi nituite de sondagiu, reparațiuni
radicale de mașini cu aburi și pompe. Toate materialele și
unelte necesare la exploatare petrolifere.

Stațiune de pompe Doftana: Furnizează apă exploatare petrolifere din
regiunea Buștenari-Grăușor.

Uzina electrică: Misișoara: Furnizează lumină electrică exploatare petrolifere.

Exportațiunea: de benzină, petrol lampant, ulei de gaa, uleiuri pentru
motori, uleiuri lubrifiante și păcură.

Stațiuni de transbordare: BRĂILA și CONSTANȚA